

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ
Кафедра гуманітарних і соціальних дисциплін
ДЕПАРТАМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА КОМУНІКАЦІЙ З
ГРОМАДСЬКІСТЮ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ УКРАЇНИ
Кафедра публічного управління та адміністрування
УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра міжнародних студій та суспільних комунікацій

ПОЛІТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ**

15 квітня 2020 р., м. Полтава

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ
Кафедра гуманітарних і соціальних дисциплін
ДЕПАРТАМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА КОМУНІКАЦІЙ З
ГРОМАДСЬКІСТЮ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ УКРАЇНИ
Кафедра публічного управління та адміністрування
УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра міжнародних студій та суспільних комунікацій

ПОЛІТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

15 квітня 2020 р., м. Полтава

Полтава
2020

УДК 32
П 50

Редакційна колегія:

Шаравара Т. О., проректор з науково-педагогічної роботи і перспективного розвитку Полтавської державної аграрної академії, доктор історичних наук, професор, голова редакційної колегії;

Ворона П. В., перший проректор Інституту підготовки кадрів Державної служби зайнятості, доктор наук з державного управління, доцент;

Сизоненко Н. М., завідувач кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін Полтавської державної аграрної академії, кандидат філологічних наук, доцент;

Приходько С. М., доцент кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін Полтавської державної аграрної академії, кандидат політичних наук, доцент;

Кончаковський Є. О., доцент кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін Полтавської державної аграрної академії, кандидат економічних наук, доцент;

Мелеганич Г. І., доцент кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій Ужгородського національного університету, кандидат політичних наук, доцент.

Затверджено до друку вченою радою факультету обліку та фінансів Полтавської державної аграрної академії (протокол № 9 від 17 квітня 2020 р.).

Політичні трансформації сучасного суспільства: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Полтава, 15 квіт. 2020 р.). Полтава : ПДАА, 2020. 186 с.

50

До збірника ввійшли тези доповідей докторів, кандидатів наук, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів, подані до організаційного комітету Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Політичні трансформації сучасного суспільства».

На основі міждисциплінарного підходу розглянуто кардинальні суспільно-політичні зрушення на глобальному та локальному рівнях, проаналізовано соціально-економічні, культурні, освітні трансформаційні процеси й модернізацію політичної системи.

Для науковців, викладачів закладів вищої освіти, аспірантів, докторантів, здобувачів вищої освіти ступенів вищої освіти бакалавр, магістр.

Тексти доповідей публікуються в авторській редакції. За науковий зміст і якість поданих матеріалів, наведені факти та статистичні дані відповідають автори, а також наукові керівники (для студентів та аспірантів).

УДК 32
П 50

© ПДАА, 2020

© Автори статей, 2020

ЗМІСТ

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ І ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ: ДИНАМІКА ЗМІН

<i>Алмашій А.</i> МОЛОДІЖНІ РУХИ ЯК МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ	8
<i>Веремейчик В.</i> УЧАСТЬ ГРОМАДЯН ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА В ПРЕДСТАВНИЦЬКИХ ОРГАНАХ ВЛАДИ.....	12
<i>Гнітько І.</i> ПРОФЕСІЙНЕ ЗДОРОВ'Я ЯК ПЕРЕДУМОВА АДЕКВАТНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ.....	16
<i>Донченко К.</i> ДО ПИТАННЯ ПУБЛІЧНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	19
<i>Зінчук М.</i> КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ВИБОРЧИХ СИСТЕМ З ВІДКРИТИМИ СПИСКАМИ.....	22
<i>Ковалевська К.</i> ЙМОВІРНІСТЬ ПРИЙНЯТТЯ І. МАЗЕПОЮ ГЕТЬМАНСТВА В 1687 РОЦІ НА ЧУТІВЩИНІ.....	26
<i>Кривошей В.</i> ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ.....	29
<i>Наумкіна С., Шишименко І.</i> ІНТЕРНЕТ-БЛОГИ ЯК ЕФЕКТИВНІ ФОРМИ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ.....	39
<i>Помаз Ю., Тимко А.</i> НАСИЛЬНИЦЬКА ДЕПОРТАЦІЯ УКРАЇНЦІВ У ХОДІ ОПЕРАЦІЇ «ВІСЛА».....	42
<i>Приходько С.</i> ЕЛЕКТРОННЕ ГОЛОСУВАННЯ: ДЕМОКРАТИЧНА ПРАКТИКА Й УКРАЇНСЬКІ МОЖЛИВОСТІ.....	45
<i>Проноза І., Проноза О.</i> ПОЛІТИЧНІ ПАБЛІК РИЛЕЙШНЗ ЯК ІНСТРУМЕНТ КОМУНІКАЦІЇ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	48
<i>Родинський І.</i> ЩОДО ПРОБЛЕМАТИКИ ВІДКРИТОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ: ПОЛІТИЧНА КОМУНІКАЦІЯ.....	52
<i>Самойленко О.</i> СТАН ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ЛОБІЗМУ В УКРАЇНІ.....	56
<i>Сивак Т.</i> ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ У КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	59

<i>Сидоренко Ф.</i> ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ПРЕЗИДЕНТА В УКРАЇНІ.....	62
<i>Скрипченко В.</i> ОСНОВНІ СУПЕРЕЧНОСТІ І ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	65
<i>Ставицька В.</i> МИРГОРОДЩИНА В РОКИ ГОЛОДОМОРУ.....	68
<i>Стрільець С.</i> ІДЕОЛОГІЯ КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ КИТАЮ: ВИСВІТЛЕННЯ У КИТАЙСЬКОМУ РОЗДІЛІ «ВІКІПЕДІЇ».....	71
<i>Тамбулатова І.</i> ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЯ ПРАЦІВНИКІВ АПАРАТУ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ.....	73

ПОЛІТИЧНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

<i>Демчук Н., Прокопишин О.</i> ФОРМИ ТА МЕТОДИ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ: ЗАРУБІЖНА ТА ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	77
<i>Зверєв М.</i> ПРОПОЗИЦІЇ ЩО ДО ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ПЕРЕПІДГОТОВКИ КОЛИШНІХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ЯК ЕЛЕМЕНТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	80
<i>Ільченко А.</i> РОЛЬ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ В СИСТЕМІ ЯКІСНОЇ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ ПОЛІТОЛОГІЇ.....	85
<i>Макарець С.</i> ПОЛІТИЧНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ ПОКОЛІНЬ.....	88
<i>Матюшенко О.</i> ЦІННІСНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ.....	92
<i>Подлєсна Г.</i> ДУАЛЬНА ОСВІТА В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	95
<i>Помаз О.</i> РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ.....	98

ЦІННІСНО-СВІТОГЛЯДНІ АСПЕКТИ ПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

<i>Ворона П.</i> ЦІННІСНО-СВІТОГЛЯДНІ АСПЕКТИ ПОЛІТИКИ І ПОЛІТИКІВ У РОЗУМІННІ МАКСА ВЕБЕРА.....	101
<i>Гладкий С.</i> ЦІННІСНИЙ ВИМІР ПОЛІТИКО-ПРАВОВОГО ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: МІЖ «СЦИЛЛОЮ» І «ХАРИБДОЮ».....	104

<i>Олкова-Михницька А.</i> ЩОДО ПРІОРИТЕТНОСТІ ВРАХУВАННЯ ГЕНДЕРНОГО АСПЕКТУ У ПОЛІТИЧНОМУ ЛІДЕРСТВІ.....	107
<i>Пояркова Т., Пашко Л.</i> ІДЕНТИФІКАЦІЙНІ РОЗРИВИ УКРАЇНСЬКОГО СОЦІУМУ ЯК НАСЛІДОК УКРАЇНО-РОСІЙСЬКОГО ПРОТИСТОЯННЯ...	111
<i>Шейко С., Колодій О.</i> ФІЛОСОФСЬКО-ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ВИРІШЕННЯ ПРОТИРІЧЧЯ «ВЛАДА – ЗНАННЯ» В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ.....	113

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ТРАНСФОРМАЦІЙ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

<i>Гнатишин Л., Дранус Л.</i> ПЕРЕДУМОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ.....	119
<i>Грицаєнко М.</i> СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ І САМОРЕГУЛЮВАННЯ В АГРАРНОМУ ПІДПРИЄМНИЦТВІ.....	122
<i>Задорожний Г., Блінова М.</i> СИСТЕМАТИЗАЦІЯ СВІТОВОГО ДОСВІДУ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ МОДЕЛЕЙ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН.....	125
<i>Задорожний Г., Литвиненко Д.</i> ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ НБІК-КОНВЕРГЕНЦІЇ.....	128
<i>Зеленський А., Зеленський В.</i> КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	131
<i>Карпенко Н.</i> ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ – ОСНОВНІ НАПРЯМИ ТА ЗАВДАННЯ.....	135
<i>Копитець Н., Волошин В.</i> ЕКСПОРТНІ ОПЕРАЦІЇ НА РИНКУ ЯЛОВИЧИНИ.....	139
<i>Мацьків Г.</i> ДІЛОВА РЕПУТАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВА ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ АКТИВ.....	142
<i>Полуяктова О., Акимова І.</i> ІННОВАЦІЙНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	145
<i>Ціцька Н., Мирончук З.</i> ПЕРЕВАГИ ОБЛІКОВОГО ПРОЦЕСУ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ТА ОБЛІКУ.....	150

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

<i>Дорогань-Писаренко Л., Кончаковський Є.</i> ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	153
<i>Клименко В., Колотій І.</i> ХАРАКТЕРИСТИКА АСПЕКТІВ ВПЛИВУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА МІЖНАРОДНУ ПОЛІТИКУ ДЕРЖАВИ.....	155
<i>Ростецька С.</i> КРИЗА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЧИ КРИЗА НАЦІОНАЛЬНИХ ДЕРЖАВ: ДИСКУРС КРИЗЬ ФІЛЬТР НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ....	157
<i>Самойлик Ю., Вернигора М.</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ФОРМУВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧИХ ЛАНЦЮГІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ.....	159

ГЕОПОЛІТИЧНИЙ І БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІРИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

<i>Волянчук А.</i> ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНІ ПЕРЕВАГИ ВСТУПУ ДО ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНОГО АЛЬЯНСУ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	163
<i>Каменчук Т.</i> ВНУТРІШНІЙ І ЗОВНІШНІШНІЙ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....	166
<i>Кекало О.</i> ВСТУП УКРАЇНИ В НАТО: ПЕРСПЕКТИВИ ТА НАСЛІДКИ ВСТУПУ ДО АЛЬЯНСУ.....	169
<i>Кулінченко І.</i> ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....	172
<i>Лахижа М.</i> ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМА ВИБОРУ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	175
<i>Плакса В.</i> УЧАСТЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ФОРМУВАННІ ОРГАНІВ СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	178
<i>Тодоров І.</i> КРИЗА ЗАХІДНИХ ЦІННОСТЕЙ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ В УКРАЇНУ.....	182

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ І ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ: ДИНАМІКА ЗМІН

**Альона Алмашій – здобувач вищої освіти
ступеня доктора філософії
Ужгородський національний університет**

МОЛОДІЖНІ РУХИ ЯК МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ

Будь-яка політична система є частиною ширшого соціально-економічного середовища, у якому вона функціонує. Одним із викликів для розвитку України є формування активного прошарку громадян, з високим рівнем політичної свідомості, які прагнуть позитивних змін в своїй країні.

Важливий суспільним ресурсом є студентська молодь країни. Для реалізації власних потреб і інтересів молодь може об'єднуватися у молодіжні організації чи рухи, які є найефективнішим інструментом комунікації молоді, суспільства та влади. Саме в рамках подібних рухів молода людина проходить певну соціалізацію та може самореалізовуватися. Ми дотримуємося по для того, щоб особистість гармонійно та різносторонньо розвивалась, вона повинна брати участь в молодіжних рухах та об'єднаннях, а суспільство повинно створити сприятливі умови для їх існування.

Молодіжні рухи є механізмом державної молодіжної політики та об'єднують молодих людей переважно на добровільних засадах задля захисту своїх інтересів, які є зазвичай специфічними. Кожна країна має здійснювати молодіжну політику на політичному, законодавчому, організаційному рівнях з урахуванням її можливостей – економічних, соціальних, культурного розвитку, історичних, світового досвіду підтримки молоді.

Особливості молодіжного руху окремих країн визначаються у значній мірі сутністю політичної системи та адаптацією державної політики стосовно

молоді до її безпосередніх потреб. Від цього залежить векторність молодіжної ініціативи, рівень її радикалізму та безкомпромісності; кількість молодіжних організацій та їх політизованість; поширення неформального руху та рівень девіації в молодіжному середовищі [1].

Політична система вступила в нову фазу розвитку. демократичні інституції поступово закріплюють свої позиції, підвищується рівень політичної культури всього населення. В сучасному молодому суспільстві виникли найрізноманітніші об'єднання та політичні рухи, які можуть мати вузько фаховий напрямок, або ж навпаки – загально громадський.

Молодіжні рухи пройшли не легкий шлях перетворень – від клубів по інтересам до міцних, стабільних, масштабних та важливих угруповань у суспільстві. Саме тому, становлення молодіжного рух є актуальним.

О. Корнієвський розглядає молодіжну організацію – як добровільне об'єднання молодих громадян, що утворюється для реалізації і захисту їх різнобічних, зокрема, специфічних (як особливої вікової категорії населення) колективних інтересів з метою об'єднання зусиль молоді для участі в соціально-економічних, суспільно-політичних, державотворчих процесах [2, с. 11].

Найбільш повну систематизацію типологій молодіжних об'єднань запропонував В.Якушик. Ця систематизація була розроблена на базі методології та загальнотеоретичних підходів, що були використані при аналізі політичних партій [3, с. 16-25]. Зокрема для створення комплексної типології молодіжних об'єднань вчений запропонував згрупувати головні критерії їх класифікації у п'ять блоків:

- соціальна база молодіжного об'єднання;
- специфіка генези (процесу виникнення), організаційних принципів та структури молодіжного об'єднання;
- особливості системи здійснюваних молодіжним об'єднанням функцій;
- місце молодіжного об'єднання в суспільстві;

- характер впливу молодіжного об'єднання на суспільні процеси [4, с.12].

Також заслуговує на увагу класифікація молодіжних організацій за характером діяльності, здійснена В. Куліком:

- молодіжні фахові об'єднання, організації за інтересами;

- молодіжні релігійні організації;

- благодійні фонди для молоді та молодіжні благодійні фонди; національні молодіжні організації;

- студентський рух;

- громадсько-політичні організації молоді;

- молодіжні філії політичних партій;

- молодіжні партії [5].

Відповідно до Ради Європи, будь-яка державна молодіжна політика має сприяти наступним принципам:

1. Цілеспрямовано інвестувати в молодих людей послідовним і взаємодоповнюючим чином, за можливості у спосіб, орієнтований на розвиток їх можливостей, а не на проблеми, шляхом розробки, з-поміж іншого, стандартів та інструментів молодіжної політики;

2. Залучати молодих людей до стратегічного формулювання молодіжної політики та висвітлювати їхні погляди щодо операційної ефективності імплементації політики;

3. Створити такі умови для навчання, можливості та набуття досвіду, які б гарантували розвиток молодими людьми своїх знань, навичок та компетенцій, щоб дати їм можливість грати повноцінну роль, як на ринку праці, так і в громадянському суспільстві;

4. Створити системи для надійного збору даних, щоб продемонструвати ефективність молодіжної політики та виявити ступінь існування «розривів у політиці» стосовно ефективного надання послуг молодим людям з певних соціальних груп, в певних галузях або за певних умов;

5. Демонструвати готовність скоротити такі «розриви політики» там, де

вони явно існують [6].

Таким чином, державна молодіжна політика є пріоритетним і специфічним напрямом діяльності держави і здійснюється в інтересах молоді людини. Зокрема, державні структури повинні всіляко сприяти створенню молодіжних центрів праці, молодіжних громадських організацій для забезпечення працевлаштування молоді, реалізації програм професійного навчання молоді та вдосконалення її професійної майстерності.

Сучасні молодіжні рухи та організації характеризуються такими ознаками, завдяки яким молодь може розглядатися як впливовий чинник політичного, соціального та культурного життя:

- постійна активність учасників;
- використання комунікативних мереж для підтримки зв'язку та координації діяльності;
- відсутність апарату та мережева організація взаємодії; – спрямованість на задоволення потреб молодого покоління, чітке визначення опонентів.

Джерела та література

1. Сучасний організований молодіжний рух в Україні як об'єкт наукового дослідження URL : <https://politika.org.ua/suchasnij-organizovaniy-molodizhniy-ruh-v-ukraini-yak-ob-yekt-naukovogo-doslidzhennya>)

2. Корнієвський О., Якушик В. Молодіжний рух та політичні об'єднання в сучасній Україні. К., 1997. С.11

3. Голобуцький О., Криворучко Т., Кулик В., Якушик В. Політичні партії України. К., 1996. С.16-25

4. Перепелиця М. П. Державна молодіжна політика в Україні (регіональний аспект). Київ : 2001.

5. Інструмент самостійної оцінки молодіжної політики URL : <https://rm.coe.int/self-assessment-tool-for-youth-policy-ukrainian/168098b16a>

**Віктор Веремейчик – здобувач вищої освіти
ступеня доктора філософії,
Національна академія державного
управління при Президентові України**

УЧАСТЬ ГРОМАДЯН ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА В ПРЕДСТАВНИЦЬКИХ ОРГАНАХ ВЛАДИ

Одним з найважливіших завдань представницьких органів влади є пошук своєчасних і конструктивних шляхів залучення громадян до розробки і виконання суспільних програм. Питання такого залучення громадян до їх діяльності в Україні є особливо актуальним і необхідним тому, що основоположні принципи громадського суспільства гарантують тим, кого стосуються суспільні рішення, право брати участь в їх ухваленні і реалізації.

Конституція України дала широкі повноваження громадянам щодо безпосередньої участі в управлінні місцевим життям. Отже, можна стверджувати, що опосередковано територіальні громади «у т.ч. окремі громадяни» впливають на процес ухвалення рішень на місцевому рівні через обрані ними представницькі органи, а саме – через депутатів відповідних рад і міських, селищних, сільських голів [1].

З погляду суспільства, залучення громадян до процесу ухвалення суспільних рішень на перших етапах цього процесу, особливо тих, кого безпосередньо торкнуться ухвалені питання чи програми, може підвищити взаєморозуміння, мінімізувати конфлікти та створити умови для широкого суспільного консенсусу в ухваленні рішень. Залучення громадян до груп із розробки нової урядової політики на місцевому рівні та місцевих програм гарантує, що їх проблеми та турботи беруться до уваги і, отже, загальні суспільні інтереси краще реалізуються. Взагалі, включення громадян в процес ухвалення рішень робить зусилля представницьких органів більш відкритими і

доступними [4]. Коли громадяни помічають, що місцевий орган управління став більш відкритим до них, вони більш охоче сприймають значення і розуміють питання місцевого управління і тому стають здатними допомогти у вирішенні місцевих проблем.

Залучення громадян з погляду службовців представницьких органів влади має такі переваги:

- концентрується увага на місцевих проблемах, які мають розглядатися в першу чергу;

- допомагає громаді розробити пріоритетні цілі у сферах, на які вона може впливати через досягнення певних показників та контроль за рішеннями, які можуть на цих сферах позначитися;

- допомагає владі встановити пріоритети та покращити фінансове планування і розробку бюджету, розподіляючи кошти відповідно до визначених суспільних потреб;

- дає можливість громадянам та їх об'єднанням набути досвід та навички співпраці з представницькими органами та більш повно зрозуміти проблеми і забезпечує визначення правильних напрямів їх вирішення;

- розвиває навички керівництва та знання в межах територіальної громади.

Більшість представницьких органів не залучають громадян, а тільки виконують необхідні правові вимоги публічності. Закони, які вимагають залучення громадян до участі в деяких обмежених заходах «живого розгляду» бюджету, можуть розглядатися як стартовий пункт для значно ширшого публічного залучення до ухвалення рішень радою. Ухвалення положення про політику залучення громадян місцевою радою – це гарантія громадськості, що їх місцева рада та її виконавчі органи мають серйозні наміри щодо залучення громадян, та того, що потому очікується реальна імплементація певних програм. Як мінімум, таке положення має включати такі види залучення громадян, як: забезпечення громади інформацією, а також «відкриті» збори [4].

Залучення громадян до діяльності в представницьких органах може відбуватися двома типами методів:

Перший тип «активний» – методи, які спеціально розробляються для залучення громадян до процесу ухвалення рішень. Передбачається активна співучасть громадян в обговоренні проектів і спільному прийнятті рішень, високий рівень «зворотного зв'язку».

Другий тип «пасивний» – методи, розроблені з метою навчання та інформування громадян. При цьому громадяни не обов'язково безпосередньо впливають на процес ухвалення рішень і не завжди висловлюють свою думку з того чи іншого питання [5].

Стратегія вибору методу залучення громадян передбачає зосередження на меті створення лідерського середовища, яка має бути досягнута шляхом такого залучення. Типовими цілями є:

- інформування громадськості про ініціативи представницьких органів та підтримка інформованості громадян у процесі їх участі в ухваленні рішень;
- отримання інформації від громадян для збільшення джерел інформації та баз даних;
- консультування з громадськістю для вивчення того, що вони знають, і як вони ставляться до місцевих ініціатив;
- залучення територіальних громад до планування з метою розробки програмних цілей, стратегії і бачення майбутнього;
- отримання зворотного зв'язку від громадян про вплив місцевих ініціатив на них та їх сусідів;

Крім вищеподаних цілей важливим, на нашу думку, постає формування лідерського середовища як у представницьких органах влади, так і у територіальних громадах. При цьому у налагодженому процесі залучення громадян глибше та ширше розуміння пріоритетних проблем і насущних питань спонукатиме їх до добровільної активізації участі у справах громади. Владні рішення та пропозиції з готовністю сприймаються громадськістю, якщо

її думка врахована в процесі підготовки ухвалення цих рішень.

Джерела та література

1. Васильєва О.І. Актуальні питання вдосконалення діяльності органів місцевого самоврядування. / Актуальні проблеми державного управління : Зб. наук. праць. Харків : Вид-во ХарРІДУ НАДУ «Магістр». 2008. №2 (34). С. 221-229.
2. Гошовська В. А. Політичне лідерство : навч. посіб. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Ін-т підвищ. кваліфікації керів. кадрів. К. : НАДУ, 2013. 300 с.
3. Грищенко І. М. Феномен лідерства в системі місцевого самоврядування: теорія, методологія, практика : монографія. К. : НАДУ, 2016. 320 с.
4. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації влади в Україні: колект. моногр. / Кол. авт. ; за заг. ред. Р.М. Плюща. К. : РІДНА МОВА, 2016. 744 с.
5. Нестуля О. О. Основи лідерства. Наукові концепції (середина ХХ - початок ХХІ ст.) : навч. посібник. Полтава : ПУЕТ, 2016. 375 с.
6. Пашко Л.А. Оцінювання в діяльності керівника-лідера: навч.-метод. матеріали. Національна академія державного управління при Президентові України, Інститут підвищення кваліфікації керівних кадрів. К. : НАДУ, 2013. 60 с.

**Інеса Гнітько – кандидат фармацевтичних наук,
здобувач вищої освіти ступеня доктора наук,
Національна академія державного управління
при Президентові України**

ПРОФЕСІЙНЕ ЗДОРОВ'Я ЯК ПЕРЕДУМОВА АДЕКВАТНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Професійне здоров'я публічного службовця на соціальному рівні розуміється досить умовно, адже його психологічні властивості просто не існують за межами системи суспільних відносин, у яку він залучений. Оскільки на цьому рівні публічний службовець з'являється насамперед як істота суспільна, природно, що на передній план виходять питання впливу соціуму на його професійне здоров'я.

Професійне здоров'я публічних службовців розуміється нами як стан їхнього благополуччя, яке служить підґрунтям для виконання ними посадових обов'язків з оптимальними витратами та максимальною ефективністю й результативністю за дії будь-яких супутніх факторів, що проводжують їх професійну діяльність. Необхідно наголосити, що благополуччя у професійному здоров'ї службовця може бути порушене домінуванням певних та негативних за своєю суттю рис характеру, дефектами в моральній сфері, неправильним вибором ціннісних орієнтацій тощо.

Таке розуміння дозволяє нам виділити основні та обов'язкові компоненти професійного здоров'я публічного службовця, якими є: соматопсихічне здоров'я, тобто оптимальне співвідношення між психічними процесами й фізіологічними явищами організму; соціально-психологічне здоров'я, тобто оптимальна взаємодія у форматі «співробітник – професійне середовище»; морально-етичне здоров'я, тобто дотримання норм, принципів, кодексу або статуту без шкоди для організму.

Науковці слушно, на нашу думку, виділяють три специфічні рівні професійного здоров'я: біологічний, психологічний і соціальний. Причому на кожному з них спостерігаються особливості прояву. Так, професійне здоров'я на біологічному рівні припускає динамічну рівновагу функцій усіх внутрішніх органів та їхнє адекватне реагування на вплив навколишнього середовища. Якщо питання профілактики здоров'я, зміцнення захисних сил організму й лікування хвороб віддавна перебувають у полі зору традиційної медицини, то уявлення про сутність і шляхи забезпечення професійного здоров'я публічних службовців, пов'язаного з психологічним рівнем, поки що не можуть бути визнані як задовільні.

Очевидно, професійна діяльність публічних службовців характеризується тривалим нервово-психічним та емоційним напруженням, зумовленим як її змістом, так і умовами здійснення. Вона є найбільш психологічно напруженою серед видів соціальної діяльності і входить до групи професій з великою кількістю й інтенсивністю стрес-факторів [1]. Це висуває підвищені вимоги до їхніх особистісних характеристик як внутрішніх умов професійної діяльності. Не випадково ВООЗ відносить діяльність публічних службовців до одних з найскладніших професій, що виконуються в екстремальних або особливих умовах.

Традиційно, діяльність в особливих умовах вивчається шляхом аналізу взаємозв'язку трьох параметрів: характеристик особливих факторів (зовнішніх умов діяльності); психологічних станів і властивостей особистості (внутрішніх умов діяльності); показників результатів діяльності [2].

Вочевидь, зовнішні та внутрішні умови діяльності взаємовпливають одні на одних. У зв'язку з цим, важливо пам'ятати, що на публічного службовця діє низка факторів, реакція на які зумовлює його не лише психологічні особливості, а й функціональні ресурси. Це здійснює специфічний вплив на його діяльність і поведінку в контексті її загальних закономірностей [2]:

- в процесі виконання посадових обов'язків публічним службовцем

відмічається три види психічної напруги – емоційна, неемоційна та змішана. Емоційна напруга виникає під дією емоціогенних факторів, що викликають почуття тривоги, страху, ризику для життя тощо. Неемоційна напруга виникає в умовах з підвищеними вимогами до розумових ресурсів і рухового апарату. Змішана емоційна напруга характеризується різною «питомою вагою» емоційного компонента в загальній структурі напруги і є найбільш характерною для різних видів діяльності в екстремальних умовах;

- емоційні умови праці викликають коливання працездатності людини або її спад, особливо при сильній емоційній нарузі. У деяких випадках відбувається втрата трудових навичок;

- коливання працездатності залежить від індивідуальних особливостей особистості, перш за все від властивостей нервової системи. Службовці з сильною нервовою системою стійкіші до екстремальної напруги. «Слабкі типи» більш піддаються надпотужним впливам. У них часто спостерігається розгубленість і зменшується надійність виконання роботи;

- емоційна стійкість і надійність роботи підвищується, якщо людина наперед ознайомена із особливостями діяльності, що на неї чекає. З іншого боку, до екстремальних умов діяльності можна звикнути і це відомо представникам ризикованих професій;

- моральні, вольові та інші характеристики особистості, особливо розвиток почуття відповідальності. Для оцінки цієї якості, останнім часом слушно, на нашу думку, використовується термін «надійність особистості».

Джерела та література

1. Кашуба М. О. Професійне здоров'я електрогазозварників в Україні і шляхи його покращення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора мед. наук : спец 14.02.01 «Гігієна та професійна патологія». 2007. 32 с.
2. Смирнов Б. А. Психология деятельности в экстремальных ситуациях. Харьков : Гуманитарный Центр, 2007. 276 с.

ДО ПИТАННЯ ПУБЛІЧНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Розвиток місцевого самоврядування в Україні вимагає подальшого осмислення кількісних та якісних критеріїв для оцінки роботи органів місцевого самоврядування як з позиції громадян, так і з позиції самооцінки. Це набуває актуальності під час виборчого процесу, коли можлива підміна довгострокових результатів на короткострокові. Елементами цієї оцінки є «публічність» та «публічна політика» органів місцевого самоврядування.

У своїй статті С. О. Телешун, І. В. Рейтерович, С. В. Ситник звертаються до різниці між поняттями «публічна політика» та «державна політика». Зазначаючи про наявність спільних та відмінних рис, автори доходять до висновку, що відповідь можна знайти шляхом аналізу механізму прийняття рішень та програм (вироблення політики), зокрема:

- спосіб, у який актуалізується проблема і набуває статусу суспільно значимої;
- наскільки заінтересовані сторони мають можливість користуватися каналами доступу до прийняття рішень;
- чи є ці канали;
- чи існують зворотні зв'язки між суб'єктом і об'єктом прийняття рішень тощо [1, с. 193].

Як висновок, автори зазначають, що «державна політика» і «публічна політика» можуть як ототожнюватися, так і становити різні поняття залежно від механізму їх вироблення. Автори вводять власне поняття публічної політики – це політика органів державного управління, заснована на механізмах публічного узгодження інтересів заінтересованих сторін та спрямована на

досягнення суспільно значимих цілей та вирішення суспільно важливих завдань [1, с. 192].

Палагнюк Ю.В. резюмує, що «різні визначення публічної (державної) політики мають спільні ключові елементи незалежно від того, чи визначення даного терміна є занадто широким або більш вузьким». Таким чином, на думку автора державна політика (або публічна політика) є стратегічним курсом, що спрямований на розвиток держави, її окремих сфер, та якого дотримуються органи державного управління та громадськість [2, с. 66].

Дем'янчук О.П. зазначає, що у посткомуністичних країнах про розвинене громадянське суспільство поки що говорити не доводиться, і фактично публічна політика ототожнюється з політикою державною [3, с. 32].

О.Г. Пухкал та О.В. Гомоляко відмічають, що серед вітчизняних дослідників відсутній однозначний підхід щодо перекладу терміну «public policy». Це зумовлено як певними лінгвістичними особливостями англійської та української мов, так і самим концептом публічної політики, який поступово трансформується, а його характеристики змінюються під впливом взаємодії демократичної держави з громадянським суспільством [4, с. 108].

Одним з інструментів оцінки роботи органів місцевого самоврядування є індекси, зокрема, які проводяться громадськими організаціями.

Як зазначає О.М. Чальцева глобальні індекси, представляючи кількісну оцінку якості публічної політики, виконують наступні завдання [5, с. 141]:

- зовнішнє оцінювання, яке дає більшу об'єктивність та ефективність у порівнянні з внутрішнім оцінюванням;
- рекомендації, котрі можна використовувати в політико-управлінському процесі для підвищення ефективності політики;
- формування та операціоналізація універсальних індикаторів ефективності публічної політики, які відповідають, з однієї сторони, концептуально-теоретичним моделям публічного управління, а з іншої – відповідають вимогам часу та змінам у полі політики.

Одним з прикладів індексів, що можуть бути використані при формуванні політики органами місцевого самоврядування в Україні, є Індекс публічності місцевого самоврядування. Методологія вимірювання була розроблена Громадянською мережею «Опора» у Львові та вперше апробована у 2013 році. Індекс розуміє публічність як збірне поняття, що включає в себе три взаємопов'язаних принципи належного врядування – прозорість, відкритість та підзвітність [6].

Джерела та література

1. Телешун С. О., Рейтерович І. В., Ситник С. В. Публічна чи державна політика – вітчизняна дилема вибору. Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. 2012. Вип. 4. С. 185-196.

2. Палагнюк Ю. В. «Державна політика» та «публічна політика»: теоретичний аспект. Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Сер.: Державне управління. 2012. Т. 181, Вип. 169. С. 63-67.

3. Дем'янчук О. П. «Державна політика» та «публічна політика»: варіант перехідного періоду. Наукові записки Національний університет «Києво-Могилянська академія». К., 2000. Т. 18: Політичні науки. С. 31-36.

4. Пухкал, О. В. Гомоляко О. Г. Публічна та державна політика: єдність та відмінності. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 24. С. 106-112.

5. Чальцева О. М. Глобальные индексы как показатели эффективности публичной политики. Політикус. 2016. Вип. 2. С. 140-145.

6. Індекс публічності місцевого самоврядування URL: <https://publicityindex.org/>

**Максим Зінчук – здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії,
Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу**

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ВИБОРЧИХ СИСТЕМ З ВІДКРИТИМИ СПИСКАМИ

Нині перед державою Україна стоїть необхідність модернізувати виборчу систему, адаптувати її під вимоги суспільства та соціальні настрої населення. Останні вибори до парламенту вкотре показали недоліки змішаної виборчої системи та гостру необхідність реформування виборчого законодавства.

Виборчий кодекс не просто регулює правила проведення виборів. Він прямо впливає на питання зміни політичних еліт, ролі політичних партій у суспільстві, якості роботи місцевої та центральної влади. Однак, як і раніше, Кодекс став заручником політичних гасел, пошуку політичної вигоди і банального нерозуміння суті виборчої реформи. Власне напрямок руху в сторону пропорційного представництва політичних партій вже є чітко визначеним, однак «диявол» криється в деталях. Виборчий кодекс варто відшліфувати на предмет різних неоднозначних невивірених питань якими згодом зможуть скористатися все ті ж кандидати, які не гребують прямим чи не прямим порушенням законодавства в своїй меті досягнення влади [1, с. 61].

Питання пошуку оптимальної виборчої системи для України вже давно стоїть на порядку денному перед нашою державою. Чимало вітчизняних та закордонних науковців та вчених намагалися знайти розв'язок даного завдання. Серед них англійські вчені Е.Лейкман та Дж. Ламберт [2, с. 366], які досліджували виборчі системи світу, їх основні характеристики та значення у формуванні представницького органу держави. Самчук З., Михальченко М., у працях яких здійснено аналіз та порівняння Європейських виборчих систем. Рудько С. детально описує політичні системи і системи Французької

Республіки та Федеративної Республіки Німеччини. Рибачук М., аналізував концепції сучасних виборчих систем.

У кожній системі існує набір формотворчих елементів, які, порівняно з іншими, більшою мірою впливають на її вигляд, динаміку та визначають наслідки тих процесів, які у ній відбуваються. Серед усього спектра організацій та процедур, які формують інституційну модель політичної системи, на особливу увагу заслуговує система виборів – набір незмінних виборчих правил, за якими проводили одні чи кілька поспіль виборів у певній країні і яка детермінується не лише виборчим законодавством, а й реальним рівнем атрибутивної відповідності та ресурсного забезпечення.

Однією з основних характеристик європейських виборчих систем є демократичні принципи виборчого права, на яких, власне, й вибудовані виборчі системи. Йдеться, зокрема, про принцип загального виборчого права, принцип рівного виборчого права, принцип обов'язковості та періодичності виборів, принцип вільних виборів, отримання інформації, таємного голосування тощо, відкритості й гласності виборів, принцип альтернативності виборів, принцип справедливості виборів [3, с. 453].

Дослідження історії розвитку виборчого законодавства країн ЄС дозволяє дійти висновку, що проведення парламентських виборів за мажоритарною системою сьогодні практикується у небагатьох державах. Так, за цією системою обирають представників національних меншин в Данії (4 члени парламенту), Фінляндії (1 член парламент), представників найменших виборчих округів, розташованих на віддалених островах Греції (6 членів парламенту). В основному це пояснюється тим, що розподілити 1–6 мандатів за пропорційною виборчою системою, за якою обирається більшість членів парламентів цих країн, фактично неможливо. Повний склад нижніх палат обирається за мажоритарними системами лише у двох країнах – у Франції та Великобританії. У Франції застосовується мажоритарна система абсолютної більшості; у

Великобританії – мажоритарна система відносної більшості («firstpastthepost») – найбільш архаїчна з існуючих.

Основною ж сучасною тенденцією у розвитку систем формування нижніх палат парламентів і однопалатних парламентів є перехід до систем пропорційного представництва політичних партій. На сьогодні пропорційні системи застосовуються на парламентських виборах у 21 країні ЄС.

Серед пропорційних систем виокремлюють два різновиди. Перший – система партійного списку, другий – система єдиного голосу, що передається. Система партійного списку полягає в тому, що партії, а не виборці здійснюють контроль над розміщенням кандидатів у списку для голосування. Є декілька форм, що відрізняються за рівнем, на якому здійснюється розподіл мандатів у списку, або за обсягом вибору, який може здійснювати виборець у межах списку. Система єдиного голосу, що передається (single transferable vote), функціонує в Ірландії, Австралії, низці індійських штатів. Вона «дозволяє виборцеві висловити свою підтримку кандидатам не лише одного партійного списку, а й від різних партій. Її застосовують лише в багатомандатних округах. Маючи один голос і голосуючи за одного кандидата, виборець може разом з тим вказати кілька преференцій – причому, будь-яким кандидатам, незалежно від їхнього партійного статусу» [4, с. 46].

У переважній більшості країн Європейського Союзу парламентські вибори проводяться за пропорційними виборчими системами. Мажоритарні виборчі системи обрання членів верхніх і нижніх палат застосовуються переважно в тих випадках, коли кількість мандатів, які підлягають розподілу в окрузі, є настільки малою, що застосування пропорційної системи для їх розподілу є недоцільним взагалі.

Політична грамотність населення та здатність до критичного мислення – найкращий запобіжник проти просування популізму. Він найбільше розростається завдяки політичним лінощам опонентів, інфантильності та небажання громадян брати відповідальність за країну на себе. Законодавець

може лише встановити рамки. Вміст і якість політичного процесу залежить не лише від нього, а й від стану суспільства, яке або сподівається на прості рішення для складних проблем, або усвідомлює, що безплатний сир тільки в мишоловці. Не варто забувати й про ідеологію політичних партій, адже саме ідеологія партії мала б бути тим, що найбільше імпонує та цікавить виборця, співпадає з його переконаннями і таким чином нівелює можливість простого підкупу.

Пропорційна виборча система з відкритими партійними списками підвищить політичну залученість, а також допоможе вирішити іншу серйозну проблему української політики – відсутність партій, заснованих на ідеях.

Джерела та література

1. Мяловицька Н.А. Виборчі системи: досвід європейських держав. Вісник Центральної виборчої комісії. 2008. №1 (11).
2. Лейкман Е., Ламберт Дж. Д. Исследование мажоритарной и пропорциональной избирательных систем / пер. с англ. Г. И. Морозова ; под ред. А. С. Шугаева. Москва : Иностр. лит., 1958.
3. Mackie T., Rose R. The International Almanac of Electoral History. 1991, London: Macmillan.
4. Рибачук М., Райковський Б. Аналіз концепцій сучасних моделей виборчих систем. Політичний менеджмент. 2009. № 3.

**Катерина Ковалевська – здобувач вищої освіти СВО бакалавр,
Полтавська державна аграрна академія**

ЙМОВІРНІСТЬ ПРИЙНЯТТЯ І. МАЗЕПОЮ ГЕТЬМАНСТВА В 1687 РОЦІ НА ЧУТІВЩИНІ

Гетьманство Мазепи має різні оцінки серед науковців, публіцистів, любителів історії. З цього приводу викладач Київського національного університету ім. Т. Шевченка, письменник В. Шевчук пише: «У нашій історії немає такого діяча про якого б так багато, так суперечливо, навіть полярно судили нащадки; так само жоден із них не має такої широкої, я б сказав, романтичної слави, при тому слави всеєвропейської» [1].

В літературі радянського часу І. С. Мазепа зображувався як великий землевласник, гетьман Лівобережної України, який мав націоналістичні ідеї про самостійність України та від'єднання її від Росії [5]. Актуальність роботи визначається необхідністю об'єктивного вивчення та аналізу історичних джерел. До цього нас зобов'язує велика кількість інтерпретацій та оцінок щодо Коломацької ради 1687 року та постаті І. С. Мазепи.

У пропонованому дослідженні зроблена спроба визначити місце, де відбулося прийняття І. С. Мазепою гетьманства. Провідний науковий співробітник Інституту історії України НАН України О. Ковалевська стверджує: «Проблема локалізації багатьох історичних подій, в тому числі і мазепинського часу, є надзвичайно актуальною. Це важливо не лише для «кабінетних вчених», але й для представників громад, які значно активніше включені у реалізацію політики пам'яті. Тому поява краєзнавчих досліджень які пропонують нові підходи до вирішення такого роду проблем заслуговують на увагу» [2].

Робіт істориків, публіцистів із даної проблеми дуже мало. У більшості підручників, наукових статей автори згадують велику долину біля річки

Коломак, а дехто називає поселення Коломак.

Аналізуючи історичну літературу XVII - початку XXI ст., відзначаємо, що найдавнішими джерелами, в яких розглядається вказана подія є козацькі літописи Самовидця та С. Величка. Особливу наукову цінність має твір жителя Полтавщини Самійла Васильовича Величка, адже в ньому викладена історія виникнення Козацької держави та гетьманування Б. Хмельницького, її доля за його наступників, зокрема й І. С. Мазепи.

Важливими джерелами історичної інформації, а можливо й найціннішими, є купчі грамоти XVII-XVIII ст., універсали І. С. Мазепи, описи меж земельних володінь біля р. Коломак, протоколи судових справ. Дуже важливим і цінним в них є те, що вони склалися і підписувалися безпосередніми свідками та учасниками тих подій. Всі ці історичні документи містяться в Краєзнавчому та генеалогічному кадастрі Полтавщини, в якому систематизована інформація про події від 1147 року до 1970 року, зокрема дані про найдавніші роди і поселення. Тут знаходяться унікальні документи XVII-XVIII ст.

Літопис С. Величка – наймонументальніший твір української історико-мемуарної прози XVII-XVIII ст. Як відомо, для написання Літопису Самійло Величко користувався різними джерелами: народними переказами, іншими козацькими літописами, творами іноземних істориків, архівними документами, листами, реєстрами тощо. Саме другий том цього літопису містить описи подій на річці Коломак [4]. Ось як розповідається про місце прийняття І. С. Мазепою гетьманства «Головні ж московські й козацькі війська, що були на Коломаку, де брід Буцького, з князем Голіциним, стояли... Потім, за монаршим дозволом, писанім у грамоті до старшини і всього козацького війська, учинили вони для вибрання нового гетьмана чорну, або загальну, раду, виїхавши зі свого обозу в поле на простір. Там вони 25 липня вибрали, згідно до звичаю й давніх прав, вільними головами й постановили собі гетьманом генерального осавулі Іонна Стефанова Мазепу» [4]. В. О. Шевчук однозначно вказує, що ця подія відбулася

біля броду Буцького [5].

У Полтаві ще в серпні 2012 року у прес-центрі МБК відбувся круглий стіл на тему «Коломацькі угоди – 325 років». На ній Володимир Степанюк, голова Полтавської асоціації «Громадянське суспільство» заявив: «Коломацьку угоду уклали під Чутовим. Тепер конкретніше... У літописі Самійла Величка сказано: це все відбулося за верству від Полтави. Але хіба можливо розмістити на такій території аж 60 тисяч військ? До того ж врахуємо той факт, що та територія була вкрита лісами... Звернімо увагу і на те, що поняття «версти» тлумачать по-різному. Наприклад, є така притча: Карл XII запитав у Мазепи, чи далеко від Полтави знаходиться Азія. Той відповів: «За 50 верств». То у розумінні Мазепи верства – близько 8 км. Є дані про те, що верста – це і 10, і навіть 12 км».

Найдовшими були милі у Скандинавії. Шведська миля мала протяжність 10688 метрів, а норвезька – 11298 метрів [1]. Діанова К. пише: «А чим вимірювали дістані ті козаки, які відвойовували у кримських і ногайських татар території Дону, брали з боєм той же Ахас чи Азов? Адже про милі, будь-то «подвійні кроки римських легіонерів» чи градуси земної сфери, вони й уявлення не мали. У них були свої народно-побутові міри відстаней, може й менш точні, але для життя в безмежних степових просторах цілком задовільні. Це, наприклад, «днище» або «день в дорозі». День у дорозі умовно дорівнював відстані в 25 (або 35-40) кілометрів, а для «кінного дня в дорозі» становить 50-70 км» [1].

Таким чином, найбільш поширеною мірою відстаней у Європі на 1687 рік була миля. Але вона могла містити в собі від 7 000 до 11 300 метрів, а середні показники були дещо більшими 9 км. Вимірювання відстаней залежно від того хто і де це робив. В такому випадку вимірювання відстаней «днищами», як це робили козаки, було досить раціональним.

Наведені факти та аргументи підтверджують гіпотезу, що гетьманство Мазепа приймав поблизу сучасного смт. Чутове, де є велика долина для зібрання, їжа та вода для коней. Розташування даної місцевості досить вигідне,

адже дорога з Полтави на схід проходить паралельно річці Коломак, що при неохідності забезпечує велике військо водою. Факт зупинки на цьому місці є закономірним, адже далі землі Козацької держави закінчувалися і було вже Московське царство. Розташування частини табору на високому правому березі р. Коломак давало змогу контролювати прилеглу територію.

Джерела та література

1. Діанова К. Скільки кілометрів в милі : складне питання. URL : <http://fb.ru/article/96407/skolko-kilometrov-v-mile-slojnyiy-vopros>.
2. Величко С. В. Літопис Т. 2. Дніпро. 1991. URL : <http://izbornyk.org.ua/velichko/vel145.htm>.
3. Ковалевська О. О. До дискусії про локалізацію місця обрання на гетьманство Івана Мазепи. 2017. URL : <http://www.mazepa.name/do-dyskusiyi-pro-lokalizatsiyu-mistsya-obrannya-na-hetmanstvo-ivana-mazepu/>.
4. Краєзнавчий та генеалогічний кадастр Полтавщини. URL : <http://poltava-cadastr.blogspot.com/>.
5. Шевчук В. О. Іван Мазепа. Веселка, 1992. URL : http://edbknihi.com/istor_view.php?id=115

Віталій Кривошей – здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії Інституту підготовки кадрів Державної служби зайнятості України, магістр державного управління, полковник ЗСУ, учасник АТО-ООС

ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

Констатуємо, що проблема наукового обґрунтування модернізації державної політики у сфері соціально-психологічної адаптації учасників

бойових дій набула особливої актуальності у реаліях російської агресії на сході України, нових загроз національним інтересам України та виникнення соціальної нестабільності. Доведено, що в науковому дискурсі сутність реалізації державної політики у сфері соціально-психологічної адаптації УБД розглядається з точки зору реалізації таких принципів як: підпорядкованість синергетичність в її реалізації органів державної влади та місцевого самоврядування центрального, регіонального та місцевого рівнів, недопущення політизації проблематики соціально-психологічної адаптації УБД (АТО-ООС), унеможливлення використання державної політики щодо УБД як політичного інструменту маніпулювання електоральним полем.

Аналіз стану дослідження державної політики у сфері соціально-психологічної адаптації УБД у вітчизняній та зарубіжній літературі свідчить про міждисциплінарний інтерес до цієї проблеми на перетині наук: соціології, психології, медицини, державного управління та юридичної науки. Основними цілями державної політики у сфері соціально-психологічної адаптації УБД визначено забезпечення їх соціальної реадaptaції та психологічної реабілітації, забезпечення санаторно-курортним лікуванням, технічними та іншими засобами реабілітації, забезпечення житлом ветеранів війни, надання їм освітніх послуг, соціальної та професійної адаптації військовослужбовців, які звільняються з військової служби, інших учасників антитерористичної операції та осіб, звільнених з військової служби, організації їх поховання. Серед *основних завдань* державної політики соціально-психологічної адаптації УБД виокремлено координацію здійснення державними органами виконавчої влади та місцевого самоврядування заходів з питань соціального захисту УБД, надання їм пільг і гарантій, визначених законодавством; соціально-психологічна й професійної адаптація військовослужбовців та УБД; здійснення пошуку, упорядження і збереження військових поховань; відзначення святкових, пам'ятних та історичних дат, встановлених актами Президента України або Верховної Ради України та пов'язаних з вшануванням ветеранів

війни, захистом незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, а також формуванням соборності та державності, проголошенням незалежності України та інші. Державна політика реалізується на принципах: 1) відкритості; 2) демократизму, 3) відповідальності держави за формування та реалізацію політики; 4) забезпечення рівних можливостей УБД; 5) сприяння ефективному використанню потенціалу УБД та забезпечення їх соціального захисту; 6) підзвітності; 7) ефективності; 8) чутливості (адекватне реагування на зовнішнє середовище); 9) відповідності процесуальним норм (законності).

У результаті дослідження теоретичних та правових основ формування та реалізації державної політики соціально-психологічної адаптації УБД удосконалено категорійно-понятійний апарат дослідження дисертації та здійснено структурно-функціональний аналіз системи соціально-психологічної адаптації УБД в умовах євроатлантичної інтеграції України. Зокрема обґрунтовано теоретичні засади формування і комплексний механізм реалізації державної політики соціально-психологічної адаптації УБД як важливого складника соціальної стабільності та національної безпеки в умовах євроатлантичної інтеграції України як системи взаємопов'язаних, послідовних управлінських рішень, які справляються органами публічної влади й об'єднані метою ліквідації наслідків посттравматичного синдрому в УБД та їх повне залучення до процесів соціально-економічного та суспільно-політичного розвитку держави, стимулювання активної участі у процесах державотворення. Серед УБД виокремлено категорію – учасники російсько-української війни – особи, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь у конфлікті на Сході України. Такий термін було обрано, оскільки дії на сході України юридично та фактично підпадають під ознаки міжнародного збройного конфлікту згідно Женевських конвенцій, тому до учасників такого конфлікту повинні застосовуватися відповідні нормативні визначення.

На основі аналізу світового й вітчизняного досвіду та критеріїв оцінки ефективності сформульовано авторське визначення поняття «державна політика соціально-психологічної адаптації УБД» як комплекс законодавчо обумовлених правових, організаційних, інформаційних заходів, які здійснюються органами влади для підтримки учасників російсько-української війни, інших верств населення з метою пристосування індивіда до умов соціального середовища, формування адекватної системи відносин із соціальними об'єктами, рольова пластичність поведінки, інтеграція особистості у соціальні групи, діяльність щодо освоєння стабільних соціальних умов, прийняття норм і цінностей нового соціального середовища, форм соціальної взаємодії та система медичних, психологічних, педагогічних, фізичних, професійних, трудових, фізкультурно-спортивних, соціально-побутових заходів, спрямованих на надання особам допомоги у відновленні та компенсації порушених або втрачених функцій організму для досягнення і підтримання соціальної та матеріальної незалежності, трудової адаптації та інтеграції в суспільство, а також забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації і виробами медичного призначення.

Нами узагальнено зарубіжний досвід реалізації державної політики соціально-психологічної адаптації УБД для виявлення можливостей його застосування в Україні та запропоновано шляхи імплементації зарубіжного досвіду здійснення державної політики у сфері соціально-психологічної адаптації УБД у контексті євроінтеграції України, зокрема реалізації відповідних концепцій та програм на державному, регіональному та місцевому рівнях. Як свідчить міжнародний досвід, УБД, після повернення до мирного життя можуть стають певною соціальною загрозою як для власних сімей, та і для всього суспільства. За статистикою, 98 % з них потребують кваліфікованої допомоги внаслідок отриманої психологічної травми $\frac{1}{4}$ відразу, решта – через 3-6 місяців і більше). До прикладу, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) розвинувся у 30 % з 3,1 млн. американських ветеранів війни у В'єтнамі через

деякий час після бойових дій; 15 % з них страждали на цей розлад навіть через 15-20 років після закінчення війни. Подібним чином, серед військовослужбовців строкової служби Радянського Союзу та Росії, які брали участь у бойових діях в Афганістані, Карабасі, Абхазії, Таджикистані та Чечні, психічні розлади сягають 79 %; у 15-20 % посттравматичні стани стали хронічними.

Втім, безпрецедентність АТО та бойових дій на території України, і, відповідно, відсутність такого явища як ПТСР у масовому прояві, є причинами недостатнього усвідомлення органами державної влади всіх масштабів проблеми, що – в умовах відсутності послідовної політики терапії ПТСР – у кінцевому вимірі матиме наслідком деградацію значного сегменту нації на декілька поколінь вперед. За свідченням фахівців, ця проблема буде лишатися актуальною для України не менш ніж на найближчі 25 років.

Хорватія, пройшовши свою Вітчизняну війну (по суті війну за незалежність), маючи майже півмільйонну армію УБЧ, зуміла належним чином зорганізувати їм соціальний захист. Досвід Хорватії особливо повчальний для України в частині законодавчого супроводу соціального захисту УБД та механізмів його забезпечення у виконавчій владі через національні та регіональні програми. Відповідно законодавства країни інвалідом війни вважається особа, організм якої зазнав шкоди принаймні на 20 % внаслідок ран чи травм, отриманих при захисті суверенітету Хорватії або в результаті утримання в якості військовополоненого; або внаслідок загострення чи виникнення захворювання через вищезазначені причини. Такі особи мають право на: оформлення статусу інваліда; отримання спеціальної допомоги; отримання допомоги по догляду; отримання протезно-ортопедичної допомоги; відшкодування дорожніх витрат. Члени сім'ї загиблих або безвісно відсутніх ветеранів вітчизняної війни (дружина/ чоловік, співмешканець, шлюбні та позашлюбні діти, прийомні діти, батьки, вітчим/мачуха або усиновлювачі) на основі матеріальних потреб мають право на: спеціальну допомогу; отримання

допомоги по догляду; відшкодування вартості поховання.

У США законодавчо затверджені належні норми соціального забезпечення, як у всіх провідних країнах-членах НАТО. Соціальних захист та супровід (адаптація, реабілітація) є одними з найважливіших та необхідніших складників у військовому законодавстві. Такий підхід щодо утвердження та підтримання достатньо високого життєвого рівня військовослужбовців сприяє додержанню належного морально-психологічного стану в збройних силах, позитивно впливає на процеси удосконалення постійного високого рівня боєготовності-боездатності та спроможності якісно та вчасно виконувати різноманітні завдання сектору безпеки і оборони держави. Достатньо високий рівень соціального захисту у провідних державах НАТО мають усі категорії військовослужбовців – від як рядового до вищого офіцерського складу. Такий стан справ позитивно впливає на залучення до збройних сил найбільш розвинених в інтелектуальному та фізичному плані осіб та досить високої конкурентної спроможності військової служби на ринку праці.

Нами запропоновано модернізовану комплексну модель державної політики соціально-психологічної адаптації УБД, що базується на імплементації кращих практик зарубіжного досвіду та на політиці супроводу в реалізації процесу соціальної адаптації та психологічної реабілітації УБД. Модель базується на синергетичній дії всіх елементів громадянського суспільства на базі принципів прозорості; стримувань і противаг державних інституцій за умов посилення контролюючої ролі парламенту, постійної комунікації з представниками громадянського суспільства; підзвітності через регулярне і своєчасне інформування.

Теоретична модель соціально-психологічної адаптації УБД та запропоновано пріоритетні напрями удосконалення державної політики соціально-психологічної адаптації УБД в умовах євроатлантичної інтеграції України, серед яких: соціалізація через підтримувані державою ГО та ветеранські клуби УБД; гуманізація (залучення УБД до процесів національно

патріотичного виховання молоді, до освітньо-виховного процесу у вишів та школи, в установи позашкільця); подальша спеціалізація (відбір та залучення до військової чи правоохоронної діяльності звільнених запас УБД); професійна перекваліфікація (навчання за рахунок держави, можливість отримати другу спеціальність); пасивний соціальний супровід сімей УБД; створення мережі практикуючих психологів-реабітологів УБД та капеланів; формування системи комунальних ветеранських клубів-музеїв з напрямком психологічної реабілітації; диференціація підходів до соціально-психологічної адаптації УБД; формування програми залучення УБД до роботи у правоохоронних органах та органах публічної влади.

На успіх процесу адаптації, своєю чергою, впливають внутрішні та зовнішні чинники. З-поміж внутрішніх чинників можна виокремити розвиток механізмів психологічної адаптації, індивідуально – типологічні якості особистості, стан фізичного здоров'я, ступінь психологічної зрілості та мотивації до роботи. З-поміж зовнішніх – морально-психологічний клімат у сім'ї, професійному середовищі, матеріально-економічний стан особистості та країни загалом. Сімейний підхід до психологічного супроводження учасників АТО – один із важливих напрямів, тому необхідно проводити серйозну психолого-реабілітаційну роботу з членами сімей учасників АТО.

Нами розроблено шляхи удосконалення механізмів розбудови і підвищення ефективності діяльності системи соціально-психологічної адаптації УБД держави в Україні та її реалізації з урахуванням світового досвіду (особливо країн НАТО) і модернізації законодавства з питань соціального захисту УБД через його подальше унормування з реальним станом безпекового соціального середовища (особливо з огляду на російську агресію та інші кризові ситуації, що загрожують національній безпеці України); перехід від пасивної політики щодо психологічної реабілітації до політики супроводу УБД та членів їх родин, родин полеглих; удосконалення системи планування програм соціально-психологічної адаптації УБД на регіональному та місцевому

рівнях та їх синергування з державними; впровадження у практику соціально-психологічної адаптації науково обґрунтованих критеріїв і методик оцінки результатів функціонування цієї системи; поглиблення суспільного діалогу з важливих питань соціально-психологічної адаптації УБД з отриманням зворотного зв'язку від структур громадянського суспільства; напрацювання та реалізація сучасних методик соціально-психологічної адаптації УБД та залучення до цього процесу відомих психологічних шкіл, окремих проектних експертів, ЗМІ. Як шлях удосконалення державної політики соціально-психологічної адаптації УБД запропоновано активізувати роботу по створенні Центрі соціально-психологічної адаптації УБД, засновниками яких будуть органи місцевого самоврядування (особливо територіальні громади) а їх активними учасниками УБД, волонтери та їх громадські організації. Запропоновано при Міністерстві ветеранів створення Координаційної ради з питань соціально-психологічної адаптації УБД як недержавного демократичного органу за участі ГО УБД, впровадження в системі інституту Уповноваженого з прав людини підрозділу по УБД.

Науковці пропонують заходи щодо ефективного вирішення проблеми ПТСР в Україні серед УБД, ветеранів АТО та членів їх родин [1-2]:

- проведення діагностики з метою виявлення наявної кількості людей серед УБД, що потребують психотерапевтичної та психологічної допомоги внаслідок отримання ними бойової психологічної травми;

- створення дійового механізму координації фахівців психологічних служб силових структур цивільних психологів, викладачів вишів за напрямком підготовки «психологія», волонтерів-психологів, капеланів, працівників державних установ соціального захисту та блоку охорони здоров'я (шкільних психологів, психотерапевтів та психіатрів МОЗ) з метою їхньої підготовки та перепідготовки сучасним системам та методам надання ефективної допомоги та відновлення особам, постраждалим від ПТСР;

- організація за допомогою ЗМІ та відповідних силових структур програм

постійної інформаційної та профілактичної роботи відносно ризику та наслідків психотравматизації (в тому числі – ПТСР), її ознак та їхнього виявлення серед населення України і, в першу чергу, серед призовників, військовослужбовців, демобілізованих та членів їхніх сімей;

- розробка інтегративної системи психологічної реабілітації та організаційних заходів (лікування, психотерапії) психотравмованих, хворих на ПТСР та системи підготовки фахівців (психологів, психотерапевтів, психіатрів та ін.) на основі провідних ефективних систем та методів НАТО, Ізраїлю та інших країн, що мають досвід успішного подолання проблем з психотравмування (ПТСР), формування та підтримування стресостійкості і бойової готовності;

- для оперативного практичного та ефективного впровадження цієї системи будуть сформовані тренерські групи з ко-терапевтів США, Ізраїлю, Польщі, України та інших країн, які проводитимуть семінари та тренінги з обов'язковим компонентом клінічної та польової практики для волонтерів, психологів (у т.ч. військових та медичних), психіатрів, соціальних працівників, студентів медичних та психологічних спеціальностей вишів;

- формування кваліфікованих команд з числа дипломованих та сертифікованих психологів, психотерапевтів, психіатрів, психофізіологів, робітників соціальних служб та психологів освітніх навчальних закладів (комбіновані команди закордонних та українських фахівців), психологів – волонтерів, фасилітаторів, капеланів;

- створення всеукраїнського (міжнародного) реєстру підготовлених спеціалістів та системи постійного контролю за якістю, ефективністю надання ними допомоги та постійного підвищення рівня кваліфікації;

- створення постійної діючої групи фахівців-тренерів, які будуть займатися формуванням, підбором та підготовкою команд, спеціалістів (з числа українських молодих фахівців та студентів психологічних та медичних спеціальностей), які будуть постійно працювати з так званими групами ризику

та постраждалими в наслідок психотравмування, а також здійснювати постійний контроль за ефективністю роботи підготовлених фахівців та дотримання ними міжнародних стандартів надання психологічної, психотерапевтичної, психіатричної, соціальної, фасилітаторської, відновлювальної та профілактичної допомоги УБД.

Джерела та література

1. Ворона П. В., Зверев М. В., Кривошей В. М. Громадські організації, як інструмент реалізації державної політики соціальної адаптації та реабілітації учасників україно-російської війни на сході України (АТО-ООС). Науково-практичне забезпечення надання публічних послуг в умовах децентралізації: збірник матеріалів доповідей та тез інтернет-конференції (м. Київ, 18 квітня 2019 р.) К.: ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2019. С. 298-301.

2. Кривошей В. М. Механізм надання державою послуг з психологічної реабілітації учасникам антитерористичної операції (ООС). Роль держави та громадського сектору в соціальній адаптації переміщених осіб із зони агресії РФ та учасників АТО: збірник матеріалів круглого столу до Дня захисника України (м. Київ, 17 жовтня 2019 р.) К.: ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2019. С. 68- 72.

**Світлана Наумкіна – доктор політичних наук, професор,
Ігор Шишименко – здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії,
Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського**

ІНТЕРНЕТ-БЛОГИ ЯК ЕФЕКТИВНІ ФОРМИ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Технології інформаційного суспільства породили новий соціальний феномен – віртуальний політичний час, який за суттю є часом безперервного монологічного потоку інформації, де нагнітається відчуття терміновості повідомлень, а щоденні і навіть щогодинні поновлення новин позбавляють інформаційне поле якоїсь певної структури [1, с. 18]. Це визначення І. Василенко не є розповсюдженим в науковій літературі, однак заслуговує значної уваги. Дослідниця обґрунтовує свою позицію насамперед тим, що політтехнологи, зокрема віртуальні, важелем потужного впливу на політичні перетворення використовують штучне роздування і навіть конструювання подій, які насправді мають певною мірою інше значення.

У політико-правовій літературі є дві принципові позиції щодо ролі Інтернету в сучасному соціумі. Одні дослідники наполягають на тому, що Інтернет роз'єднує людей, причому до такого ступеня, що «кращим другом» для людей стає комп'ютер, а не особистість.

Інші дослідники бачать в Інтернеті, навпаки, потужний потенціал для розвитку і зміцнення громадянського суспільства. Долаючи тимчасові і територіальні, вікові та інші особистісні перешкоди, Інтернет здатний об'єднувати людей в групи за інтересами [2]. «Інтернет дає можливість осмисленої політичної ідентифікації для суспільно-політичних рухів та ініціатив, які не мають стійких зв'язків в існуючому істеблішменті, інституціолізованих структурах і усталених соціальних страхах. Завдяки

Інтернету у них з'являється реальний шанс мобілізації географічно, соціально і професійно роз'єднаних однодумців. Інтернет дозволяє кардинально мінімізувати організаційні та інформаційні витрати, надає унікальні можливості щодо фандрайзингу, ... маркетингу суспільно-політичних ідей і вільного неопосередкованого дискурсу» [3, с. 48].

Не відкидаючи обидва зазначені підходи, зазначимо, що, дійсно, Інтернет-епоха дала значний імпульс та можливості створення нових напрямів діяльності сучасного соціуму. Так, серйозну увагу варто приділити такому відносно новому поняттю, як політична експертиза, яка у теперішній час викликає чимало питань і потребує як теоретичного осмислення, так і практичного втілення. Аналіз Інтернет-простору показав, що багато українських Центрів політичної експертизи мають свої сайти. Також індивідуальні щоденники (блоги) в соціальних мережах ведуть і відомі політичні експерти. Українська блогосфера відносно молода. Вперше українські блогери отримали популярність у 2012 р. Політичні експерти-блогери, які ведуть свої тематичні блоги, мають можливість отримувати коментарі читачів і обговорювати з ними актуальні політичні проблеми. При відсутності якісної політичної журналістики в країні, політичні блоги сприймаються як ефективний канал Інтернет-комунікації.

Особливе значення в цьому зв'язку набувають політичні блогоспівтовариства, що представляють собою колективні майданчики обговорень актуальних проблем. Блоги допомагають політичним експертам підвищити свою популярність, залучати однодумців та тим чи іншим чином впливати на громадянську думку. Однак останнє є дискусійним питанням, яке стає найактуальним і набуває особливого значення у період виборчого процесу. Іншими словами, чи можуть політичні блоги використовуватися у передвиборній боротьбі? Адже не секрет, що багато політичних експертів працюють на певні політичні сили і політичних кандидатів. Щоб відповісти на це питання, слід з'ясувати рівень проникнення Інтернету в Україні. Згідно з

наявними даними [4], можна зробити висновок про мінімальний вплив політичної блогосфери на електоральні результати в Україні. У той же час, без сумніву, блоги політичних експертів впливають на громадську думку Інтернет-аудиторії. Тому є всі підстави стверджувати, що у теперішній час в соціумі є механізми контролю за діяльністю державної влади. Мета цих механізмів – досягнення високого рівня відкритості та прозорості державної політики. Отже, сучасні інформаційно-комунікаційні технології надали політичній експертизі нові можливості для участі в політико-управлінському процесі і впливу на громадську думку, визначивши важливість та необхідність цієї політичної професії. Однією з найбільш ефективних форм політичної комунікації, що сприяють діяльності політичних експертів в інформаційному суспільстві, стали інтернет-блоги.

Джерела та література

1. Василенко І. *Политология. Базовый курс*. Москва : Издательство «Э». 2016. 528 с.
2. Шишименко І. М. Нові можливості політичної експертизи в інформаційному суспільстві. *Політикус*, 2019. № 5.
3. Сіленко А. О. Інфокомунікаційні технології та розвиток громадянського суспільства. *Політичний менеджмент*, 2004. № 5. С. 40–55.
4. Количество интернет-пользователей в Украине сократилось. URL : <https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/kolichestvo-internet-polzovatelej-v-ukraine-sokratilos-338071/>

**Юлія Помаз – кандидат історичних наук, доцент,
Анна Тимко – здобувач вищої освіти СВО бакалавр,
Полтавська державна аграрна академія**

НАСИЛЬНИЦЬКА ДЕПОРТАЦІЯ УКРАЇНЦІВ У ХОДІ ОПЕРАЦІЇ «ВІСЛА»

У перші повоєнні роки суспільно-політична ситуація в Україні була надзвичайно складною. Проте, винятковою напруженістю на фоні цієї ситуації відзначилися події у західному регіоні. Це пов'язано з проведенням найбільшої антиукраїнської акції – операції «Вісла», що була здійснена польською владою у квітні – травні 1947 р.

Об'єктивна історична правда полягає в тому, що Польща, яка протягом століть окупувала території України, здійснила багато злочинів проти української нації. Найсвіжішою ланкою в довгому ланцюгу злочинів стали депортації українців із західних окраїн українських земель у 1944-1947 рр. [1]. У ході цієї операції на Захід та Північ Польщі було переселено значну кількість українців, що проживала у прикордонних зонах. За наказом польського керівництва люди були змушені покинути традиційно обжиті території.

Існують три версії причин, що зумовили виселення українців зі Східної Галичини, фактично української території, яку Росія віддала Польській державі лише у вересні 1944 р. Першою причиною вважають небажання проводити українську національну політику на теренах Польської держави. По-друге, польське та радянське керівництво мало потребу швидше ліквідувати діяльність УПА, чим хотіло зупинити національно-визвольну боротьбу українців за незалежність. Третьою причиною стала необхідність позбавити УПА підтримки зі сторони рідних та односельців [3, с. 57].

Відомо, що більшовики дуже боялися визвольного революційного руху українського народу, оскільки повстанський рух УПА мав досить велику силу.

То ж депортація українців могла послабити цей рух та стати причиною для його припинення.

Не можна оминати увагою і той факт, що від рук повстанців УПА загинув віце-міністр оборони Польщі генерал Кароль Свєрчевський. Тому вважається, що цю подію було використано для початку акції, незважаючи на те, що вона не входила до переліку попередньо визначених причин проведення операції. Влучним є твердження Є. Місила про те, що «...смерть генерала була використана певними колами для обґрунтування рішення про виселення українців і проведення агресивної пропагандистської кампанії, яка поглибила антиукраїнські настрої в польському суспільстві» [3, с. 58].

У плані виселення вказувалось: «У рамках репресивної акції щодо українського народу постановлено: швидкими темпами переслати українців і змішані родини на повернені території (передусім північну Пруссію), не утворюючи компактних груп і не ближче, ніж 100 км від кордону» [3, с. 58].

З квітня по серпень 1947 р. було виселено зі своїх домівок та відправлено на Захід Польщі близько 150 тис. чоловік. Переїзд та розміщення українців на нових землях стали справжньою трагедією. Чимало людей померло від голоду і хвороб, на нових місцях українцям надавалися найгірші та напівзруйновані господарства та землі [2, с. 268].

Операція «Вісла» має особливість, на яку неможливо не звернути увагу. Про неї влучно сказано у працях відомого українського історика Ярослава Дашкевича. Особливість полягає в тому, що не було ні співчуття, ні протестів з боку польської громадськості, ні, зокрема, з боку польської католицької Церкви, що мала і певну силу, і певну відвагу навіть при тоталітарному режимові. Це насторожувало і насторожує досі, бо є ознакою глибоко вкоріненої ксенофобної ментальності в широких колах польського суспільства [1].

Польська політика в проведенні операції «Вісла» набула надзвичайно жорстокого характеру. До неї додавалися і інші заходи, що очікували на

переселених людей. А серед них були нові депортації в Сибір, арешти, репресії та довгі переслідування. Проте, це не основна трагедія.

23 квітня 1947 р. Політбюро ЦК ПРП прийняло злочинне рішення про створення для «підозрілих українців» табору в Явожно, що знаходився на території колишнього концтабору Освенцім. Насамперед у цьому таборі опинились представники української інтелігенції: вчителі, лікарі, священики. Згодом основну масу становили українські селяни [1].

На думку багатьох польських дослідників, акція «Вісла» практично повністю зняла напругу в «польському лісі» і тепер стало значно легше побороти УПА. Безумовно, операція «Вісла» призвела до ліквідації українських партизанських підрозділів. Щоправда, після її завершення на Люблінщині ще залишалися сильні угруповання УПА, проте їхнє подальше існування втратило сенс [3, с. 59].

Час проведення операції «Вісла» це одночасно і час боротьби Західної України за свою державність. Національну боротьбу породжувало те, що Польська держава перешкоджала українцям проводити свою національну політику на територіях, що споконвіку їм належали. Польська та більшовицька радянська влада не давала українцям жодної можливості на національний розвиток, то ж злочинна операція «Вісла» назавжди залишиться в історії та в історичній пам'яті українського народу.

Джерела та література

1. Дашкевич Я. Р. Акція «Вісла» – важкі питання. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/40866/03-Dashkevich.pdf?sequence=1>

2. Дузь Л. П. Операція «Вісла»: у пошуках об'єктивного погляду на події. Інтелігенція і влада, 2008. Вип. 11. С. 267-272.

3. Троханяк О. С. Важкі часи в долі українців під час операції «Вісла». Гілея: науковий вісник, 2017. Вип. 120. С. 57-60.

**Сергій Приходько – кандидат політичних наук, доцент,
Полтавська державна аграрна академія**

ЕЛЕКТРОННЕ ГОЛОСУВАННЯ: ДЕМОКРАТИЧНА ПРАКТИКА Й УКРАЇНСЬКІ МОЖЛИВОСТІ

В умовах інтенсивного розвитку постіндустріального етапу людської цивілізації гостро постала необхідність вдосконалення механізмів функціонування політичної сфери. Насамперед найбільших змін потребує модель представницької демократії, оскільки вона має значні недоліки щодо можливостей суспільного контролювання влади. Існує об'єктивна потреба більшого залучення громадськості політичних процесів. Тобто, актуалізується питання про істотний перегляд існуючих та встановлення нових принципів взаємодії між владою і суспільством як рівноправних партнерів, оскільки це більшою мірою відповідає сучасним реаліям.

У контексті поступової втрати позицій традиційними політичними інститутами представницької демократії відбувається активне становлення таких явищ як електронний уряд та електронна демократія. Повноцінне використання сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій у сфері політики робить владу прозорішою, оперативнішою, мобільнішою. Взаємодіючи з владними органами на основі цих технологій, люди отримують більші можливості у процесах обговорення проблем суспільного життя, ініціювання прийняття відповідних рішень, обрання представницьких органів і посадових осіб, здійснення контролю за їх діяльністю і висловлювання їм довіри чи недовіри. В такий спосіб повніше забезпечуються зворотній зв'язок між громадянами і владою, а також встановлюються більш дієві механізми її відповідальності.

Однією з передумов анахронічності системи представницької демократії є відсутність дієвих механізмів зворотного зв'язку між прийнятими владними рішеннями і рівнем їх сприймання з боку суспільства. Це має наслідком

відчуження громадськості від влади та прагнення людей мати якомога більший вплив на політичні процеси насамперед у міжвиборчий період. Найбільш суттєвим недоліком системи представницької демократії є відсутність постійної взаємодії громадян з владою і громадського контролю за її діями.

Для реалізації принципів прямої демократії в умовах постіндустріального суспільства найоптимальніші умови створює система електронної демократії.. Для повноцінного функціонування такої системи правління потрібні певні технічні умови. Найбільш важливими серед них є такі. Це – інформаційна присутність органів державної влади з відповідною базою даних: архів документів, поточна інформація, наявність механізмів для вільного спілкування громадян з представниками влади, а саме, «наявність спеціальних інструментів і можливостей для залучення громадян до обговорення і ухвалення рішень, інструментів он-лайнних консультацій з населенням, дискусійних форумів з питань політики і дій органу влади, он-лайнних опитувань, можливостей отримати відповідь на запити електронною поштою» [1].

Для того, щоб електронна демократія була дійсно дієвою формою народовладдя, доцільно не відмовлятися повністю від механізмів представницької демократії, а поєднати її окремі засади з принципами прямої демократії вже з урахуванням телекомунікаційних технологій постіндустріального суспільства. Тобто, представницькі виборні органи влади зберігаються, але з наданням громадськості реального права контролювати їх дії не ситуативно, а в постійно діючому on-line режимі. Така модель передбачає участь громадян у вирішенні питань громадського життя через різні форми електронного волевиявлення. Її перевагою є забезпечення громадянам можливості прямої участі в обговоренні та вирішенні різних проблем, не залишаючи свого помешкання або знаходячись в будь-якому місці. Це дозволяє повніше забезпечити основоположний принцип демократії – провідним джерелом і носієм влади є народ. Шляхом голосування через Інтернет можна брати участь в обговоренні численних суспільних проблем. Головне питання

полягає в адекватному врахуванні підсумків такого опитування. Звичайно, в обговоренні може взяти незначна кількість людей, але це вже питання до них, якою мірою вони зацікавлені у вирішенні цих проблем [2]. Необхідно розробити механізми підрахунку результатів такого опитування, щоб вони обов'язково були враховані при прийнятті відповідних рішень.

Система електронного голосування на виборах найбільш комплексно реалізована в Естонії. Волевиявлення через мережу Інтернет здійснюється за допомогою ID-карток. Перша спроба е-голосування відбулася на місцевих виборах в 2005 р. Тоді в такий спосіб проголосувало близько 2 % виборців. А далі динаміка постійно збільшувалася. На парламентських виборах 2007 р. так проголосувало 3,4 %. На місцевих 2009 р. – 9,5 %, на парламентських 2011 р. – 24,5 %, 2015 р. – 30,5 %, 2019 р. – 43,8 % [3].

Цей механізм дозволяє «здолати існуюче у нинішньому реальному світі обмеження часу, яке полягає в тому, що виборці можуть вибирати свого представника тільки через великі проміжки часу. Механізм рухливої довіри дозволяє вимірювати рівень підтримки діяльності представника постійно» [2]. Через певний проміжок часу після виборів, коли депутати мають змогу проявити себе, громадянам надається право висловити їм довіру в on-line режимі. Це цілком доцільно робити за аналогією голосування в соціальних мережах. Але цим взаємодія не обмежується. Важливо забезпечити постійне спілкування. Відкликання виборцями обраних представників також можливо здійснювати в on-line режимі.

Таким чином, застосування принципів електронної демократії у практичному житті створює достатньо широкі можливості участі громадян у суспільно-політичних процесах. Насамперед це стосується обговорення проблем життя суспільства, голосування стосовно певних рішень, обрання органів влади, висловлювання свого ставлення стосовно їх діяльності тощо. Забезпечення постійно діючого зворотного зв'язку є важливим фактором суспільної присутності в політиці. Все це має сприяти громадянській

самореалізації людей і підвищенню відповідальності й авторитету влади. Зрозуміло, що реалізація цих механізмів на практиці поки, що є певною абстракцією, але перші кроки у цьому процесі потрібно робити негайно. Інакше влада і суспільство так і будуть існувати відокремлено одне від одного.

Джерела та література

1. Ирхин, Ю. «Электронное правительство»: зарубежный опыт URL: http://ars-administrandi.com/article/Irhin_2009_1.pdf.
2. Волков, Л., Крашенинников Ф. Облачная демократия. URL: https://royallib.com/read/volkov_leonid/oblachnaya_demokratiya.html#20480.
3. Выборы в Эстонии: плюсы и минусы электронного голосования. URL: <https://www.rubaltic.ru/article/politika-i-obshchestvo/28022019-vybory-v-estonii-plyusy-i-minusy-elektronnogo-golosovaniya/>

**Інна Проноза – кандидат політичних наук,
Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського
Олександр Проноза – здобувач вищої освіти СВО бакалавр,
Одеський національний політехнічний університет**

ПОЛІТИЧНІ ПАБЛІК РІЛЕЙШНЗ ЯК ІНСТРУМЕНТ КОМУНІКАЦІЇ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Політичні зв'язки з громадськістю в сучасному українському суспільстві – це особлива сфера політичної діяльності, яка з'явилася зовсім недавно. Незважаючи на те, що зі спостереження багатьох вчених піар в країні був ще в довоєнні роки (до 1939 року), однак саме в середині 90-х років минулого століття ця сфера діяльності отримала свого найбільшого поширення. Спочатку сферу піару всі відносили тільки до комерційної діяльності, так як завдяки

застосуванню піар-технологій ми не просто дізнаємося певну інформацію про будь-якому продукті або послугі, а й формуємо під впливом PR-комунікацій свою думку про нього [2, с. 33].

На сьогодні PR набув широкого поширення і в політичній сфері життя суспільства. Політичний публік рилейшнз має величезне значення як під час виборчої кампанії, так і під час між виборами або міжвиборчий період. PR політичної виборчої кампанії, представляє «підводну частину» айсберга і значно перевершує відкриту політичну рекламу як за обсягом робіт так і за значенням.

Політичний публік рилейшнз містить такі етапи:

- організація і опрацювання зустрічей з виборцями і на підприємствах;
- залучення або нейтралізація адміністративного ресурсу;
- створення репутації соціально відповідальної людини;
- аналіз соціально-політичної ситуації в регіоні;
- ведення передвиборних кампаній та ін .;

Політичний PR сьогодні міцно зайняв свої позиції в політичному консалтингу.

На сьогоднішній день служби PR є не тільки в певних політичних партіях, але також і в великих інститутах державної влади: міністерства, адміністрації при губернаторах і президента і т.п. Дані служби виконують ряд певних функцій [3, с. 123]:

- встановлюють, підтримують і розширюють зв'язки і контакти з громадськістю, з іншими суб'єктами політичного процесу, а також їх службами PR;

- інформують громадськість про політичну позицію держави, тієї чи іншої політичної партії або об'єднання, роз'яснюють деталі і мотиви прийняття тих чи інших рішень;

- здійснюють соціально-політичний моніторинг, іншими словами, вивчають громадську думку, розстановку політичних сил, соціально-політичні

процеси і політичну кон'юнктуру;

- відстежують громадську реакцію на прийняті дії або політичні заяви;

- забезпечують суб'єкт політики аналітичною інформацією, в тому числі, і рекомендаціями з приводу переваги тих чи інших форм комунікації, а також власне утримання переданої інформації;

- формують сприятливий імідж суб'єкта політики, його структур та лідерів, захищають імідж і здійснюють контрпропагандистські акції.

На основі даних функцій можна зробити висновок, що сьогодні політичний PR є засобом комунікації інститутів влади з суспільством.

Виступаючи складовою частиною і певним інструментальним засобом соціальних комунікацій у відносно розвиненому соціальному співтоваристві, політичний PR покликаний забезпечувати інформаційну насиченість і повноту легітимації влади, відобразити зміст і логіку політичних процесів з точки зору сформованих соціальних очікувань та інтересів різних соціальних груп суспільства. Але реалізація цього об'єктивного контексту і призначення політичного PR залежить від безлічі факторів: економічної природи і характеру засобів масових комунікацій (ЗМК), яка монополізувала або демократичності доступу до ЗМК різних політичних сил, що відображають різноманіття сформувалися в суспільстві соціальних запитів, способів і форм артикуляції позицій суб'єктами соціальних комунікацій, і т. д [1, с. 89].

Для створення певного іміджу політичного діяча, застосовуються різні PR-прийоми.

PR-прийоми в політиці – це комплекс заходів за допомогою яких р-фахівці досягають своїх комунікативних цілей і виконання завдань, реалізуючи розроблену PR-стратегію. Фахівці з проведення PR кампаній мають в своєму розпорядженні дуже велику кількість всіляких засобів і прийомів, за допомогою яких проводиться кампанія.

Традиційними PR-прийомами в політиці на сьогоднішній день є: імідж переможця і аутсайдера; помилкова популярність; довгі переговори; помилкова

підтримка; зіткнення (штучне зіткнення двох партій за допомогою підставних осіб, подій і т.д.); надмірний позитив (на адресу політика висловлюється занадто багато позитивного, що поступово переходить в якусь хвальби); чорний піар – досить суперечливий спосіб просування кандидата і підняття рейтингів, так як чорний піар може, як позитивно впливати на ситуацію, так і негативно.

В даний час PR-технології в політиці – це технології, що дозволяють споживачеві сформувати спільну думку про ту чи іншу політику. За допомогою PR-технологій можна розібрати будь-яку конкретну ситуацію і отримати необхідні рекомендації по ній, а також можна отримати відповіді на всі запитання. Найбільш використовуваною технологією є спічрайтинг [2].

Спічрайтинг – написання PR-тексту, призначеного для усного виконання, а також консалтинг першого (посадової) особи щодо організації публічного виступу та його виконання.

Завдяки даній комунікативної технології політики можуть підтримувати зв'язок з громадськими рухами і організаціями, а також зі звичайними людьми. В рамках застосування даної технології існує свій набір прийомів: зустріч з виборцями; зустріч з жителями міста, області і т.д.; прямі лінії (поширене в Україні не тільки на рівні очільників районів і губернаторів, але також і на рівні Президента).

Таким чином, політичний PR-менеджмент необхідний не тільки під час виборчої кампанії, а й у міжвиборчий період. Так як PR-менеджмент є основним способом взаємодії політичної влади і суспільства.

Джерела та література

1. Кальна-Дубінюк Т. П. Паблік рілейшнз [Текст]: навч. посіб. Київ: [б.в], 2010. 204 с.

2. Кочеткова А. В. Теория и практика связей с общественностью: учебник для студентов вузов. СПб.: Питер, 2008. 240 с.

3. Федулов Ю. К. Управление общественными отношениями. Учебное пособие. Москва: Вузовский учебник, 200. 153 с.

**Ігор Родинський – здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії,
Національна академія державного управління при Президентіві України**

ЩОДО ПРОБЛЕМАТИКИ ВІДКРИТОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ: ПОЛІТИЧНА КОМУНІКАЦІЯ

Однією з обов'язкових умов існування демократичного суспільства, залучення громадян до процесу вироблення політики, здійснення ефективного державного управління та громадського контролю є інформаційна відкритість політичної еліти. Українська держава гарантує громадянам право на свободу інформації, на індивідуальні та колективні звернення до органів влади та посадових осіб. Однак громадськість постійно визнає недостатній ступінь інформаційної прозорості роботи органів державної влади та складність в отриманні публічної інформації [1].

Оскільки політична еліта України користується в своїй діяльності переважно не загальнонаціональними, а егоїстичними, корпоративними інтересами, основною формою її комунікації з суспільством є популізм. В основі якого, як відомо, міститься прагнення політичної сили отримати довіру та підтримку громадян шляхом підміни реальних цілей соціально-привабливими ідеями. Як ми вже зазначали, після зруйнування авторитарної системи інкорпорації еліти в Україні взагалі була занедбана, людей було кинуте у вир недорозвинутого політичного ринку, коли на хвилі популізму, використовуючи демократичні процедури, до влади подекуди прийшли демагоги, які виявилися спритнішими за колишніх представників компартійної еліти [3].

Оскільки політична реформа посилила вплив партій на формування

керівництва органів виконавчої, законодавчої влади, органів місцевого самоврядування, підвищила й відповідальність політичних партій, однією з функцій яких є формування політичної компетентності громадян. Як уже зазначалося, на політичному рівні партії повинні представляють акумульовані та узагальнені інтереси різних суспільних груп; виступати одним з головних комунікаторів у стосунках громадянського суспільства і політичної еліти. Політичні партії повинні забезпечувати не лише політичну структурованість органів влади, а й зворотній зв'язок політичної еліти з народом, залучення значних верств населення до політичної інформації і до контролю за діяльністю державних структур. Значення політичної комунікації у процесі формування політичної компетентності значно зросло зі зміною ролі політичних партій у нинішній політичній системі. Чи готове українське суспільство до таких змін, чи готові до них самі політичні партії – питання далеко не риторичне?

Політична комунікація – це складний багатовимірний системний процес, який передбачає використання найрізноманітніших можливостей в організації зворотного зв'язку з виборцями, причому і з тими, які є прихильниками партії чи блоку, і з тими, хто не сприймає відповідне партійне утворення. У будь-якому випадку йдеться про забезпечення постійного діалогу, адже від успішності реалізації комунікативних стратегій багато в чому може залежати не тільки подальша успішність політичних партій, а й складний процес формування політичної компетентності. Здійснювати політичну комунікацію політичні партії далеко не завжди повинні за допомогою використання мас-медіа різної потужності (хоча в Україні цей засіб набув найбільшої популярності). Оскільки одним з найголовніших засобів масової інформації в Україні й надалі залишається телебачення. Для розв'язання нагальних проблем комунікації між політичною елітою та громадянами необхідні чіткі та прозорі законодавчі зміни, які б окреслювали відповідальність політичних сил, представлених у владі, за діяльність депутатських приймалень, механізми їх фінансування, процедури проведення публічних консультацій у громаді, шляхи

розвитку сучасної комунікації між партіями і виборцями, порядок звітування політичних партій перед електоратом. У цьому повинні бути зацікавлені й самі політичні партії, адже така системна діяльність сприятиме посиленню їх інституційної потужності. Відомо, що можна практикувати такі форми комунікації як: налагоджувати діяльність громадських приймалень партій, організовувати телефонні центри (телефонні лінії), листуватися з виборцями, працювати з громадськими об'єднаннями – жіночими, спортивними, екологічними, бізнесовими, освітніми і т. ін. – на місцях, проводити громадські слухання, поширювати партійну пресу, листівки, висвітлювати поточну діяльність партій за допомогою електронних засобів донесення інформації. Головне, щоб представники політичних партій пам'ятали основну мету такої комунікативної активності – встановлення постійного та довготривалого зв'язку з суспільством [2, с. 54]. Проте, все ж таки в українському суспільстві основними суб'єктами формування політичної компетентності є громадські організації. Найчастіше громадські організації здійснюють кампанії суспільного лобіювання в таких напрямках: забезпечення доступу громадян до публічної інформації, протидія корупції, протидія тиску на громадський сектор.

На сучасному етапі розвитку громадські організації поширюють інформацію про результати своєї діяльності через ЗМІ, і таким чином впливають на процес актуалізації проблеми політичної компетентності. Найбільш активно громадські організації України використовують можливості, що надаються мережею Інтернет. Значна кількість організацій створює власні сайти. Також громадські організації активно поширюють продукти своєї діяльності через електронні розсилки.

Оцінюючи рівень співпраці громадських організацій та політичної еліти, у сфері формування політичної компетентності громадян, можна констатувати негативну тенденцію. Політичну еліту все менше переймає їх легітимність в очах громадян, реалізація якої не можлива без підтримки громадських організацій. Незважаючи на несприятливі умови функціонування, громадські

організації все ж стають професійнішими і зорієнтованими на формування адекватної політичної компетентності, а громадяни все частіше використовують їх для реалізації своїх інтересів. Для покращення умов діяльності громадських організацій у сфері підвищення рівня політичної компетентності громадян повинні розвиватися два паралельні процеси: (1) громадським організаціям необхідно стати незамінними для політичної еліти, тобто довести свою дієвість у комунікації з суспільством; (2) а політична еліта, у свою чергу, повинна ефективно використовувати потенціал громадських організацій у сфері розробки, впровадження і тлумачення політики рішень для населення [2].

Політичні партії в Україні зараз поступово перетворилися на закриті акціонерні товариства, де акціонерами виступають представники фінансово-промислових груп на чолі з вождями. Відповідно авторитет таких партій, як і багатопартійної системи взагалі, у громадян надзвичайно низький. Водночас усі сучасні розвинені демократії були утворені за активної діяльності політичних партій і неможливі без функціонування багатопартійної системи. Громадські організації повинні проводити просвітницьку діяльність щодо ролі політичних партій у сучасних демократичних системах: принципах їх побудови, партійних програмах, формах зв'язку з виборцями у міжвиборчий період, джерелах фінансування тощо. На жаль, усі ці питання недостатньо відомі пересічним українцям. Потрібно, щоб громадяни України володіли адекватним рівнем політичної компетентності і розуміли, що нинішня партійна система в Україні – це псевдо-партії, щоб був тиск громадської думки як на існуючі партії, так і на ті, які зараз будуть активно створюватися [1].

Отже, необхідно, щоб громадяни освоїли звичні у демократичних суспільствах форми демократичної участі, як організація громадських обговорень, звернення до суду із позовами на органи влади, збирання підписів і публічні звернення до депутатів тощо не стали надбанням пересічних українців. Було б доцільно фінансувати таку просвітницьку роботу НДО (особливо тих,

які працюють з молоддю), яка б розкривала реалії функціонування усіх форм і можливостей впливу громадян на політичну еліту у країнах розвиненої демократії. Також вкрай важливою була б підтримка певних пілотних проектів на рівні окремих місцевих громад (там, де активно діють НДО) щодо організації комплексного впливу громадян на владу на контролі за її діяльністю (виконання виборчих обіцянок, контроль за використанням місцевого бюджету, контроль за реакцією органів влади на звернення громадян тощо).

Джерела та література

1. Ворона П. В. Політична воля управлінської еліти як необхідна умова реформ. Публічне управління: стратегія реформ 2020: зб. тез XV наук. конгресу 23 квітня 2015 р. Х. Вид-во «Магістр», 2015. С. 19-21.

2. Політичне лідерство : навч. посібн. /за заг. ред. В. А. Гошовської, Л. А. Пашко. К. НАДУ, 2013. 344 с.

3. Українські еліти в контексті місцевого і регіонального розвитку: історія та сучасність. Популярний нарис / [Пухтинський М., Власенко О., Ворона П., Лопатинський В., Обушний О.]. Полтава. : ПП Шевченко, 2009. 160 с.

**Олег Самойленко – здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії,
Національна академія державного управління при Президентіві України**

СТАН ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ЛОБІЗМУ В УКРАЇНІ

Актуалізація проблеми розвитку інституту лобіювання в політичній, юридичній і соціокультурній площинах викликана не лише практичними потребами політичного розвитку України, вона постає наслідком теоретичного розвитку політичної науки в цілому. З'ясовано, що система тиску «зацікавлених груп» активно формується і діє в Україні. Проте, лобізм у нашій державі ще не

набув належного висвітлення та правової регламентації.

Вперше офіційно термін «лобі» було зафіксовано у 1808 році, коли це слово було використано у протоколах Конгресу США десятого скликання. Історично термін «лобі» пов'язаний із неформальним доступом до політичних діячів, який стає можливим за межами території органів влади – в кулуарах, куди відкрито доступи відвідувачам [1, с. 6].

Згідно з концепцією Д. Трумена, ті групи, які з метою задоволення своїх інтересів впливають на владу, переходять в новий стан – стають «політичними групами» («групами тиску»). Політику Д. Трумен ототожнює з процесом конкуренції груп у боротьбі за доступ до розподілу обмежених ресурсів. Представників влади Д. Трумен не розглядає у вигляді групи інтересів, а вбачає в них арбітрів відводить державі роль регулятора, який припускає або не допускає ті чи інші ініціативи суспільства [2, с. 21].

Так, в США в 1946 р. ухвалили спеціальний закон про регулювання лобізму, в якому було встановлено вимогу про необхідну реєстрацію всіх професійних лобістів. У § 266 сказано, що дія цього закону розповсюджується на будь-яку особу, «яка безпосередньо або через своїх представників, службовців або інших осіб збирає або отримує грошові кошти або інші цінності з метою використання головним чином для досягнення одного із завдань: а) ухвалення або відхилення Конгресом Сполучених Штатів якого-небудь законодавчого акту; б) дії прямо або побічно на ухвалення або відхилення Конгресом Сполучених Штатів якого-небудь законодавчого акта».

Що ж стосується України, то правовий механізм регулювання інституту лобізму фактично не існує. В Україні, на жаль, лобізм носить у більшості випадків виключно тіньовий характер. Люди, які відносяться до сфери лобіювання інтересів в українських реаліях зазвичай використовують недозволені методи ведення діалогу: надання неправомірної вигоди, недеклароване фінансування політиків і держслужбовців, тіньові зв'язки, кулуарні змови. Особи, які лобіюють волю своїх замовників переслідують

виключно свої меркантильні цілі, нівелюючи при цьому інтереси бізнесу та суспільства в цілому.

При цьому, активно формуються лобістські групи, орієнтовані на захист інтересів потужних зовнішньо-політичних гравців, транснаціональних корпорацій та наддержавних утворень. Як зазначає Екс-Президент Американської торговельної палати в Україні Бернарда Кейсі, «Американська торговельна палата в Україні конструктивно співпрацює з українським урядом понад 20 років. У нас хороші робочі відносини з головними фахівцями в різних відомствах, і навіть коли відбуваються зміни на рівні міністерств, ми можемо вносити поліпшення й рекомендації. З деякими міністерствами у нас запущено спеціалізовані програми. Наприклад, із Мінекономіки, Мінагрополітики та Мінфіном ми намагаємося добитися перегляду податкових ставок. Із питань боротьби з корупцією ми працюємо з Міністерством юстиції, міжнародними організаціями, як-от Transparency International, USAID. Також у нас є програма з поліпшення корпоративного управління держпідприємствами, яких в Україні близько 200. Підвищення ефективності їхньої роботи, зростання податкових надходжень від держхолдингів, приватизація частини з них були метою багатьох урядів» [3].

У цивілізованих країнах світу, лобістська діяльність є потужною рушійною силою, оскільки допомагає бізнесу розвиватися за своїм власним баченням. Досвід Великої Британії, Німеччини та Франції показує, що завдяки лобістській діяльності суспільство отримує змогу впливати на публічну владу. По суті, це механізм співпраці держави з громадянським суспільством.

Отже, наразі Україна починає робити лише перші кроки по впровадженню інституту лобізму в тому розумінні, у якому він існує і розвивається у світі. Згідно зі ст. 444 «Угоди про Асоціацію України з Європейським Союзом» Україна і ЄС беруть на себе зобов'язання сприяти інституційному процесові розбудови організацій громадянського суспільства, зокрема лобістської діяльності.

Слід усвідомлювати, що закон про легалізацію лобізму принесе свою користь суспільству, оскільки дасть змогу економічно активній частині держави репрезентувати своє бачення розвитку бізнесу, встановить прозорі «правила гри» на ринках та виведе з тіні багато прихованих лобістських груп.

Джерела та література

1. Автономов А. С. Азбука лоббирования. М. : Права человека, 2004 (Обнинск : Фабрика офсетной печати). 109 с.
2. Спайкмен Дж. Американская стратегия в мировой политике. Соединенные Штаты и баланс силы. М., 1996. 568 с.
3. Особливості національного лобізму URL : <http://forbes.ua/ua/magazine/forbes/1372294-osoblivosti-nacionalnogo-lobizmu>

**Тетяна Сивак – кандидат наук з державного управління,
Національна академія державного управління при Президентові України**

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ У КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

В Україні відбувається перехід від традиційної для неї системи державного управління до публічного управління, як нового виду державотворення, принципова відмінність якого – спільна діяльність органів державного управління й органів місцевого самоврядування з активними суб'єктами громадянського суспільства та бізнесу. Предметом спільної діяльності є формування та реалізація політики розвитку держави, забезпечення прозорих процедур формування публічної політики із широким залученням громадськості та суб'єктів бізнесу і консолідація суспільства. У зв'язку з цим, варто зосередити увагу на стратегічних комунікаціях, які є тим інструментом, що може консолідувати суспільство навколо реалізації спільної мети, спільного

розвитку. Важливим завданням нині є необхідність запровадження такого типу взаємодії у систему публічного управління, тобто інституціоналізувати стратегічні комунікації – унормувати й організаційно закріпити та створити умови для їх функціонування. Складовими цього процесу є нормативна і рольова системи, а також легітимація і легалізація.

Характеризуючи стратегічні комунікації, варто зазначити, що вони є тим інструментом, за загально визнаним підходом до розуміння інституціоналізації, що здатний вносити режимні, інституціональні та макроструктурі зміни в державі та соціумі, впливати на суспільну атмосферу та соціальні настрої, тобто легітимізувати складні соціальні явища [1, с. 176]. Разом з тим, слугуючи інституціональною основою цивілізованих систем публічного управління, стратегічні комунікації самі потребують інституціоналізації. Інституціоналізацію стратегічних комунікацій, як процес, потрібно розділити на певні етапи, причому, теоретично і досить умовно, тому що етапи, їх послідовність і зв'язок коригуються практикою.

Концепція Бергера П. і Лукмана Т. [2, с. 92] дає змогу розглядати інституціоналізацію стратегічних комунікацій як безперервний, мінливий процес їх виникнення, визнання, формування, становлення і розвитку; виділити сукупність якісно-різних етапів у еволюції стратегічних комунікацій за різними соціально-гуманітарними та політики-правовими параметрами; виявити чинники становлення стратегічних комунікацій як соціального інституту, що виконує управлінські функції.

Виходячи із вищезазначеного, можемо виділити основні етапи інституціоналізації стратегічних комунікацій, що є доволі умовними, оскільки вони регулюватимуться практикою. Основними критеріями дискредитації можемо визначити сукупність загальнодержавних внутрішніх і зовнішніх ознак, політичних, соціальних, культурних та інших процесів і тенденцій, що детермінували можливість виникнення, визначення, визнання та розвитку стратегічних комунікацій. Такий підхід, на нашу думку, є оптимальним, адже

він сприяє розумінню підвалин феномену стратегічних комунікацій та їх еволюцію.

Можемо представити інституціоналізацію стратегічних комунікацій у вигляді універсального процесу, що проходить такі етапи:

I. Виникнення потреби та формулювання цілей. Потребу у цьому випадку ми можемо поділи на дві складові – соціальна і публічно-управлінська. Соціальна потреба – участь у публічно-управлінських процесах, поінформованість про майбутні зміни, розвиток та безпека. Управлінська потреба – ефективне управління суспільством та соціальними процесами, забезпечення стабільного розвитку держави, створення умов для реалізації зовнішніх і внутрішніх публічних політик, забезпечення національної безпеки.

II. Формування соціальних умов і можливостей, які забезпечують задоволення потреб, що виникли. На цьому етапі відбувається стихійна взаємодія суб'єктів методом спроб і помилок та здійснюється відбір найбільш ефективних форм і методів діяльності, їх наукове обґрунтування.

III. Формування та розвиток необхідних організаційних структур та ціннісних стандартів, соціальних норм, правил, регуляторів поведінки, уніфікація і стандартизація діяльності всіх суб'єктів стратегічних комунікацій, поява процедур, норм та правил.

IV. Законодавче закріплення норм, правил і цінностей, що були сформовані на попередній стадії, інтерналізація шляхом практичної взаємодії суб'єктів відповідно до закріплених норм.

V. Встановлення системи санкцій для підтримки норм і правил та диференційованість їх застосування в конкретних випадках, забезпечення управління і контролю за діяльністю суб'єктів стратегічних комунікацій та учасників цього процесу.

VI. Комплексна інтеграція нового виду соціальної діяльності в структуру суспільних відносин, тобто інтеграція стратегічних комунікацій як складової управлінського процесу у практичну діяльність суб'єктів публічного

управління, а також коригування й удосконалення їх діяльності.

Стратегічні комунікації можуть стати повноцінним формальним інститутом лише шляхом законодавчого врегулювання, встановлення та закріплення правил і принципів, визначення організаційно-функціональної структури, в межах якої і на підставі яких він може існувати.

Отже, виходячи з зазначеного, інституціоналізацію стратегічних комунікацій можемо визначити як процес і як результат процесу виникнення, становлення, нормативного та організаційного оформлення стратегічних комунікацій як складової державно-управлінського процесу. Завершенням процесу інституціоналізації стратегічних комунікацій у системі публічного управління є їх оформлення як управлінського соціального інституту та інтеграція такого виду діяльності в існуючу ієрархічну структуру системи публічного управління.

Джерела та література

1. Сивак Т. В. Стратегічні комунікації у системі публічного управління України : монографія. Київ : НАДУ, 2019. 338 с.

2. Luhmann N. Familiarity, Confidence, Trust: Problems and Alternatives. Trust: Making and Breaking Cooperative Relations / Department of Sociology, University of Oxford, 2000. Vol. 6. P. 74-107.

**Федір Сидоренко – здобувач вищої освіти СВО бакалавр,
Полтавська державна аграрна академія**

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ПРЕЗИДЕНТА В УКРАЇНІ

Щоб зрозуміти принципи функціонування політичної системи варто визначити місце та роль президента у політичній системі. Президент перш за все це головний дипломат та представник, від переговорних властивостей

якого, залежить доля країни у міжнародних відносинах. Є президенти-продавці і є президенти-лідери. Перші в силу природних вроджених та набутих властивостей ведуть агресивні перемовини з позиції сильного за часту перемога у перемовинах для них має більше значення, ніж отримана користь. Другі в силу тих самих властивостей будують перемовини з метою досягнення суспільної користі. Роль президента полягає у представництві державу, а не політичної сили, до якої він належить. Він завжди виступає від імені всього народу [1, с. 121].

Для пострадянських та країн характерною є президентська республіка. Україна є парламентсько-президентською республікою. За її умов парламент та уряд мають значно більші повноваження. Президент призначає деяких посадових осіб в системі виконавчої влади, але остаточно їх все одно має затвердити Верховна Рада. Проте, президент має певну незалежність у здійсненні зовнішньої політики. Інколи самостійні дії йдуть всупереч Конституції та розподілу влади. Такі реалії поєднання пропорційної виборчої системи і всенародного обрання президента. Коли президент і більшість Верховної Ради представляють різні політичні сили, конфлікти невідворотні.

Одна з проблем полягає в тому що голова нашої держави не належить до жодної з гілок влади, проте має низку повноважень з якими він присутній у кожній з трьох. Сам розподіл влади в Україні не був проведений достатньо ефективно. Він змінюється постійно зі спробами встановити контроль над системою. Це створює правові колізії, бо президент час від часу втручається у повноваження як у виконавчої, так і законодавчої гілок [2, с. 324-325].

Отже, на думку автора, президентська влада в Україні має зазнати змін. Модернізація можлива кількома шляхами. Перший, об'єднання посад президента та прем'єра (американська модель). Інший, це перехід до канцлерської моделі на кшталт ФРН. Так чи інакше Україна буде змушена рухатись по одному з цих варіантів. Нинішня модель більше схожа на систему влади Французької республіки, хоча з певними відмінностями. Україна більше

схильна до авторитаризму у Франції прем'єр виступає не зброєю президента, як в Україні, а запобіжником до узурпації влади.

У сучасному світі політика поступово переходить у електронно-цифрову сферу. Постає питання а чи можливий президент онлайн в Україні. Як воно буде, президент буде на зв'язку з громадянами? Чи стане президент ефективним та доступним? Все ж в Україні можливе таке, лише тому що президент виконує роль кінцевого ревізора, чиє завдання оберігати конституцію та державу та застосовувати вето з метою їх захисту.

Але чи можливе посилення інституту президента в нашій державі? Питання відкрите, адже громадяни повинні розуміти кого вони хочуть бачити на посаді: особу, яка є виразником інтересів суспільства, який ніколи не стане зловживати владою, чи контрольованого та обмеженого професіонала чия думка враховується та береться до уваги. Одне зрозуміло що Україна ніколи не відмовиться від інституту президента. Питання в тому, в якому статусі він залишиться. Чи буде президент уособлювати баланс сил та противаг, буде носієм національної ідеї та уособленням величі закону, а може останнім бастионом з правом вето та карт-бланшем на ведення перемовин [3, с. 143].

Не виключається і варіант президентської диктатури. Українці не проти сильного вольового лідера аргументуючи це вдалим досвідом іноземних та історичних лідерів. Диктатура для України звичне явище, в нашій історії це звична форма правління, бо іншої ми і не знали. Монархія князів, військова диктатура козаків, панщина, та диктатура пролетаріату. Більшу частину історії України були присутні суворі диктатури [1, с. 165]. Тому зрозуміло, чому в українців проявляються іноді прихильність до залізної руки.

2019 рік став несподіванкою для десакралізації політиків попередньої епохи та буквально виштовхнув нагору справді цілком нових та недосвідчених обранців. Те, що вдалося зробити Володимирі Зеленському та його команді, політологи вже охрестили як «електоральний Майдан». В результаті менше ніж за пів року Україна отримала нового президента, Верховну Раду та уряд. Ну, і

звісно, повністю нові реалії життя та порядок денний.

Саме президент та його Офіс будуть драйверами всіх змін та головними ньюзмейкерами наступного 2020 року. Функцією Кабміну, найімовірніше, стане нейтралізація протестного потенціалу українців, а от Верховна рада може здивувати ближче до закінчення 2020 року.

Отже, досвід трансформації політичної системи України вказує на наявність значних проблем. Більшість політичних рішень, вкрай важливих на сьогодні, приймається без врахування соціальних спільнот і вони є примусовими централізованими рішеннями, які не отримують підтримки у населення та не узгоджені із діючими інститутами громадянського суспільства. Першочерговою роллю політичних еліт має бути досягнення консенсусу між власними інтересами та інтересами українців, представлених громадянським суспільством.

Джерела та література

1. Кісенджер Г. Дипломатія. Київ: КМ-Букс, 2018. 864 с.
2. Аджимоглу Д., Робінсон Д. Чому нації занепадають. Походження влади, багатства і бідності. Київ: Наш формат, 2018. 440 с.
3. Кармазіна М. Президентство: український варіант». Київ, 2007. 365 с.

**Валерія Скрипченко – здобувач вищої освіти СВО бакалавр,
Полтавська державна аграрна академія**

ОСНОВНІ СУПЕРЕЧНОСТІ І ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Трансформація політичної системи в Україні в останні роки є однією із найактуальніших проблем, що викликає постійний поглиблений інтерес з боку як науковців політологів, так й публічних політиків. Особливістю

проблематики політичного реформування в нашій країні є її сплетення з процесом боротьби політичних еліт за владу. Крім того, політична система в Україні є однією з галузей, що на часи незалежності неодноразово зазнавала суттєвих трансформацій. Отже, для створення нової політичної системи, модель якої дозволяла б на практиці втілювати принципи дотримання прав і свобод людини й громадянина, народовладдя, верховенства права, поділу влади, неподільності національного суверенітету необхідно врахувати попередній досвід реформування політичної системи та проаналізувати проблеми, які гальмують темп політичної модернізації.

Перші кроки з реформування політичної системи в Україні були зроблені на початку 1990-х років за часів СРСР. Не менші складнощі супроводжували трансформацію політичної системи України і в процесі адаптації її до умов функціонування в демократичному суспільстві. Відхід від тоталітаризму та утвердження демократії передбачають поступову зміну не лише системи політичних інститутів, але й самої якості цієї системи, що повинна призвести у підсумку до становлення громадянського суспільства.

Процес трансформації політичної системи в Україні ускладнювався відсутністю так званих перехідних структур, створених на базі опозиційних авторитарному режиму угруповань за участю партій-сателітів, які перейняли б на себе певні організаційно-розпорядчі та контрольні функції влади як, наприклад, це відбувалося у Польщі – Солідарність, у Чехословаччині – Громадянський форум, Демократичний форум в Угорщині. Крім того, ці країни були ментально краще підготовлені до сприйняття демократії, аніж країни колишнього СРСР. Саме тому реформування в Україні розпочала сама держава без належного контролю з боку суспільства, що не виключало авторитарних, чи навіть тоталітарних тенденцій у виборі шляхів суспільного розвитку [1, с. 165]. На порядку денному виникла проблема демократичного контролю за владою, стабільного функціонування та розвитку демократичних засад організації влади, свобода функціонування засобів масової інформації, створення

ефективного механізму багатопартійності. Головне завдання полягало у тому, щоб забезпечити становлення і розвиток як громадянського суспільства, так і плюралістичної політичної системи [2, с. 216].

Необхідно зауважити, що політична система України страждає від перманентної політичної кризи, яка загострюється під час чергових, або позачергових виборів керівників держави, зміна котрих супроводжувалася масовими акціями протестів. Таким чином, піки системної кризи відбулися у 2004 р. (Помаранчева революція), та у 2014 р. (Революція гідності).

Протягом 2010-2014 рр. проваджувана політика характеризувалась нестабільністю та неефективністю. Ігнорувалась суспільна думка та оцінка під час прийняття численних політичних рішень, і відповідно прийняті рішення, програми, закони не одержали розуміння у громадян України. Був посилений розкол між східними, та західними областями України. Пропагувалася думка про особливий статус мешканців Донбасу, як годувальників решти України з наданням відповідних преференцій та спрямування фінансових потоків на схід країни, лишаючи інші області без необхідного фінансування.

В червні 2014 р. на посаду Президента України у першому турі було обрано п'ятого Президента П. Порошенка і черговий раз відбувся перехід із президентсько-парламентської форми республіки до парламентсько-президентської. 2019 рік став несподіванкою для десакралізації політиків попередньої епохи та буквально виштовхнув нагору справді цілком нових та недосвідчених обранців. Те, що вдалося зробити Володимирі Зеленському та його команді, політологи вже охрестили як «електоральний Майдан». В результаті менше ніж за пів року Україна отримала нового президента, Верховну Раду та уряд. Ну, і звісно, повністю нові реалії життя та порядок денний.

Отже, досвід трансформації політичної системи України вказує на наявність значних проблем. Більшість політичних рішень, вкрай важливих на сьогодні, приймається без врахування соціальних спільнот і вони є

примусовими централізованими рішеннями, які не отримують підтримки у населення та не узгоджені із діючими інститутами громадянського суспільства [3, с. 301]. Першочерговою роллю політичних еліт має бути досягнення консенсусу між власними інтересами та інтересами українців, представлених громадянським суспільством.

Джерел та література

1. Литвин В. М. Політична система для України: історичний досвід і виклики сучасної України. Київ: Інститут історії України НАН України; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України ім. І. Ф. Кураса, 2008. 988 с.
2. Гетьманчук М. П. Політологія: Навчальний посібник. Київ: Знання, 2010. 415 с.
3. Проблеми модернізації політичних систем сучасності: Монографія / За заг. ред. Л. М. Герасіної, О. Г. Данильяна. Харків: Право, 2008. 320 с.

**Влада Ставицька – здобувач вищої освіти СВО бакалавр,
Полтавська державна аграрна академія**

МИРГОРОДЩИНА В РОКИ ГОЛОДОМОРУ

Голодомор 1932-1933 років забрав мільйони життів. Майже кожен регіон постраждав. Не оминули ці страшні роки й Миргородщину. Кожна сільська рада потерпала від цього. У багатьох населених пунктах Миргородського району (села Гаркушинці, Малі Сорочинці, Хомутець, Єрки, Попівка, Комишня) розташовані пам'ятні знаки на честь загиблих.

По території всього Миргородського району знаходиться безліч поховань тих людей, які померли в часи Голодомору 1932-1933 років. Та найбільші могили розташовані саме в Миргороді. Їх на території міста є чимало, проте деякі місця заслуговують найбільше уваги. Одне з них – будинок по вулиці

Єрківській, 31, який раніше називали «табір для куркульських дітей». Зі спогадів Джуня Олександра Прокоповича «У 1956 році, граючи у поширену для післявоєнної дітвори «війну» на території, як виявилось пізніше, «табору для дітей куркулів» по вулиці Єрківській 31, ми випадково обвалили стіни вищезгаданого тиру. Те, що ми побачили, приголомшило: на глибині до 60 см лежали численні маленькі кісточки і черепи» [1, с. 7].

По всьому подвір'ю того будинку розташовано багато поховань. Досліджених із них масових поховань є три, ще два місця (вигрібна яма та колодязь) є місцями можливих поховань дітей. Також по всьому двору є багато поодиноких місць поховань. Мертвих дітей спочатку скидали у вигрібну яму, потім у два погребі. Далі почали складати в сараї. Пізніше штабелювали прямо на березі річки Хорол [2].

Зі спогадів Супруненко Галини Петрівни «Я часто навідувалася до подвір'я Кузьменка (Єрківська 31). Стану біля колючої огорожі й дивлюся, як снують ходячі тіні дітей від 2 до 17 років. Скільки їх протягом зими за руки й ноги витягали у двір мертвими – ніхто не рахував. Так вони безіменними й залишаються до цього часу. У мене дотепер перед очима стоїть страшна картина: навесні, коли зазеленіла трава, дітей почали випускати на подвір'я, а вони, охлялі за зиму, бо запаси харчів закінчилися, ставали на коліна й лікті і, мов козенята, паслися на траві... Та найжахливішим було те, що восени на свіжо закопаній могилі ворушилася земля від ще живих дітей» [1, с. 32].

Наразі, на тому самому місці, по вулиці Єрківській, 31, знаходиться «Сквер Скорботи», у якому також розміщений пам'ятний знак. А в самому будинку розташований музей голодомору.

Інше місце в Миргороді, на якому знаходяться масові поховання жертв голодомору – це територія залізничної товарної станції та вокзалу Миргород. Свідчить Ксьонз Олексій Григорович: «...За вокзалом починалося поле. Я пас корову і бачив, як опухлі люди йшли в бік вокзалу і на дорозі падали і помирали з голоду. В привокзальному районі була викопана яма, куди гужовим

транспортом привозили мертвих людей і не по-людськи хоронили...»[3, с. 2]. На самій території вокзалу дослідники визначили 9 місць масових поховань, у кожному з яких поховано від 400 до 1500 осіб. І це були не лише жителі Миргородщини. Багатьох знімали з потягів і просто кидали в яму. У спогадах Юшка Афанасія Тихоновича знаходимо: «...Людей помирало багато. Чимало трупів було на вокзалі у Миргороді: тих, що знімали з поїздів, і тих, що померли на станції. Закопували їх на пустирі, біля вокзалу. До цього часу не можу забути, як десь у кінці квітня чи у травні 1933 р. побачив на базарі дівчинку років 7-8-ми, що не могла стати на ніжку і плакала. Я запитав дівчинку, що сталося, вона відповіла, плачучи, що її сонну, разом із мертвими кинули в яму біля вокзалу, пошкодили ніжку, а вранці вонавилізла з тієї ями та пришкутильгала сюди, може, знайде щось з'їсти. Я дав їй якісь гроші, а вона до цього часу стоїть у мене перед очима...» [3, с. 3].

Чимало поховань, ще не досліджених, але існуючих за словами очевидців, також знаходяться вздовж залізничного полотна у напрямку Харкова. Із спогадів Єрмоєнка Михайла Андрійовича: «... Мій батько на той час був працівником станції і безпосередньо займався організацією очистки прилеглих до неї територій від мертвих людей і складанням їх у ямах, які працівники станції (спеціальна команда) рили для покійників...» [3, с. 4].

Селяни, які не мали власної землі, знярядь праці, залякані більшовицьким урядом, майже не чинили опору владі. Фактично було знищене старе українське село з його традиціями, а з'явилося колгоспне село, яке ніколи не повстане проти радянської влади. На кілька поколінь уперед голод імплантував у свідомість селян соціальний страх, політичну апатію та пасивність.

Джерела та література

1. Джуно О. П. Чорні роки Миргородщини. Свідчення очевидців. Вид. 2-ге. Миргород : ТОВ «Видавництво «Миргород», 2014. 88с.

2. Gazeta.ua «Мертвих дітей штабелювали прямо на березі річки». URL:https://gazeta.ua/articles/events-journal/_quotmertvih-ditej-shtabelyuvali-priamo-na-berezi-richkiquot/362709

3. Національна книга пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років в Україні. Полтавська область / Упорядн.: Білоусько О. А., Варченко Ю. М. та інші, Український інститут національної пам'яті України; Полтавська обласна державна адміністрація. Полтава: Оріяна, 2008. 1200 с.

**Василь Стрілець – доктор історичних наук, професор,
Національний університет біоресурсів і природокористування України**

ІДЕОЛОГІЯ КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ КИТАЮ: ВИСВІТЛЕННЯ У КИТАЙСЬКОМУ РОЗДІЛІ «ВІКІПЕДІЇ»

Ідеологічна платформа Комуністичної партії Китаю (надалі – КПК) знайшла досить широке відображення у китайському мовному розділі «Вікіпедії», підходи і оцінки якого в основних принципових положеннях співпадають з офіційною точкою зору КПК та Китайської Народної Республіки (надалі – КНР).

У розділі зазначається, що КПК на ґрунті марксизму-ленінізму сформулювала низку соціалістичних ідей з китайською специфікою, які розглядаються як теоретична основа діяльності партії. Згідно з програмою КПК до цієї основи належать вчення Мао Цзедуна, теорія Ден Сяопіна, «теорія трьох представництв» Цзян Цземіня, «наукова концепція розвитку» Ху Цзіньтао та ідеї нинішнього генерального секретаря КПК Сі Цзіньпіна про соціалізм з китайською специфікою нової епохи.

КПК вважає, що марксизм-ленінізм розкриває загальні закономірності історичного розвитку людського суспільства, забезпечує майбутнє подолання суперечностей капіталістичного суспільства. Соціалістичне суспільство, а,

згодом, і комуністичне суспільство, обов'язково замінять капіталізм. Разом з тим, в китайському розділі «Вікіпедії» зазначається, що китайські політики вважають однією з головних причин краху Радянського Союзу застій його державної ідеології. Тому велике значення надається реформаторським теоретичним поглядам Ден Сяопіна. Стверджується, що Ден Сяопін не вважав, що принциповою відмінністю між капіталістичним та соціалістичним способами виробництва є наявність вільного ринку чи планової економіки. Планова економіка не є еквівалентом соціалізму, а планування ринку і сам ринок є лише економічними засобами. Ден Сяопін вважав, що Китай може використати елементи капіталізму для здійснення модернізації соціалізму. Цзян Цземін ввів термін соціалістичної ринкової економіки, тим самим замінивши попередній термін – «планова соціалістична ринкова економіка». Ринок має відігравати принципову роль у розподілі ресурсів під макроконтролем держави. В сучасній інтерпретації ринок має відігравати вирішальну роль у розподілі ресурсів для поглиблення економічних реформ, водночас провідну роль в економіці має відігравати державний сектор.

У розділі зазначається, що в той час, як некитайські аналітики в цілому вважають, що КПК відкинула ортодоксальний марксизм-ленінізм і вчення Мао Цзедуна, або, принаймні, не дотримується основних ортодоксальних ідей, КПК з цим не погоджується, заявляючи, що не позбулася ідеологічної спадщини марксизму, модернізувавши його та соціалістичне вчення, впровадивши в Китаї соціалістичну ринкову економіку з китайською специфікою. При тому неодноразово повторюється, що КПК та КНР й досі вважають «справжній комунізм» своєю кінцевою метою. Стверджується, що зараз КНР знаходиться на початковій стадії соціалізму. Водночас деякі ідеологи КПК вважають, що нинішня стадія розвитку КНР «дуже схожа на капіталізм», тоді як деякі інші теоретики навіть стверджують, що «капіталізм – це рання, чи перша стадія комунізму».

З точки зору КПК, світ поділений на соціалістичний та комуністичний

табори, які протистоять один одному. Однак в останні роки КПК намагається теоретично пояснити феномен глобалізації. Визнаючи, що глобалізація розвинулася за допомогою капіталістичної системи, лідери та теоретики КПК вважають, що глобалізація не має капіталістичного характеру. Якби глобалізація була суто капіталістичною, вона б не охоплювала іншу форму сучасного соціалізму (тобто, китайського). Отже, КПК не розглядає глобалізацію (так само, як і ринкову економіку) як феномени певної системи. Тому КПК все ще оптимістична щодо глобалізації та вважає, що хоча в сучасній глобалізації переважає капіталізм, та глобалізація може сприяти розвитку соціалізму.

**Інна Тамбулатова – здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії,
Національна академія державного управління при Президенті України**

ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЯ ПРАЦІВНИКІВ АПАРАТУ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Одним із найважливіших чинників розвитку країни, її соціальні, політичні, економічні перспективи є якість українських законів, а також загальний рівень діяльності держави щодо підготовки і прийняття законів. Значною мірою вплив на зазначені процеси відбувається шляхом професіоналізації кадрів. Апарат Верховної Ради України покликаний забезпечувати та здійснювати правове, наукове, організаційне, документальне, інформаційне, експертно-аналітичне, фінансове і матеріально-технічне забезпечення діяльності Верховної Ради України, її органів та народних депутатів України [1]. Саме тому питання розвитку професіоналізації працівників Апарату Верховної Ради України (далі – Апарат) та патронатної служби є особливо значущим у контексті сучасних викликів.

Повноваження та порядок роботи Апарату визначається низкою

нормативних актів, якими окреслюються головні його завдання, зокрема забезпечення дотримання принципів науковості та професійності в законотворчій діяльності парламенту.

Над проблематикою професіоналізації у сфері державної служби працюють відомі вчені, зокрема, Н. Артеменко, Ю. Кальнищ, В. Васильєва, І.Козюра, В. Луговий, О. Оболенський, Л. Обухова, В. Сороко, Л. Штика. У низці наукових праць поняття професіоналізації влади ототожнюється з рівнем розвитку професійних якостей людини.

Згідно з дослідженнями, для процесу набуття особою професії та включення її до професіонального середовища існує особливий термін “професіоналізація”. Об’єктивні умови професіоналізації – це, насамперед, рівень суспільного розподілу праці та відповідне йому багатство форм кваліфікації. Маючи об’єктивну виробничу основу, професіоналізація означає інтенсивне зростання специфічних особових орієнтацій, “прив’язуючи” кожного працівника до конкретного виду діяльності. Поглиблюючи спеціальну підготовку, людина розвиває свою зацікавленість у даній роботі, прагне до підвищення змістовності праці. Таким чином, професіоналізація, якщо розглядати її як загальне явище, являє собою реальний прогрес щодо відношення до праці [2].

Стрімкий розвиток професійної освіти в Україні нероздільно поєднаний з процесами розбудови національної державності та її інститутів, змін ціннісної системи українського суспільства у процесі пострадянських трансформацій, вибору оптимальної моделі суспільної організації та геополітичного вектора розвитку, що в кінцевому підсумку відобразилося у закріпленому в Конституції України курсі на європейську та євроатлантичну інтеграцію.

На сьогодні в Україні не існує жодного державного органу, який би не залежав від професіоналізму його працівників, службовців. Здатність професійно виконувати визначені посадою обов’язки вимагає вміння розробляти варіанти політичних рішень, проектувати та реалізовувати

відповідні програми, оцінювати результати та встановлювати зворотні зв'язки з політичними організаціями, діячами та громадянами. Адже від ділових якостей, професійної компетентності знань та вмінь залежить ефективність та результативність виконуваних рішень.

Професіоналізм державних службовців можна визначити також як здатність знаходити, враховуючи умови і реальні можливості, найбільш ефективні шляхи та способи реалізації поставлених завдань у межах наданих повноважень, використовувати фахові технології, що застосовуються в демократичних суспільствах, мати постійну мотивацію до роботи та задоволення від неї, досягати високих результатів у процесі виконання своїх функціональних обов'язків, дотримуватись відповідних етичних норм, мати і усвідомлювати перспективу свого майбутнього професійного розвитку та прагнути до нього [3].

Дослідження складу, організації діяльності Апарату дає змогу виявити механізми впливу та сформулювати пропозиції щодо збільшення ефективності роботи Апарату, що позитивно вплине на загальну результативність законодавчого органу влади.

Значно впливає на якість складу державних службовців здобутий ними рівень освіти. Відповідно до Закону України «Про державну службу» [4], існують чіткі вимоги щодо вступу на державну службу, серед них: вільне володіння державною мовою та ступінь вищої освіти відповідно магістра – для посад категорій «А» і «Б»; бакалавра, молодшого бакалавра – для посад категорії «В».

Тобто, для отримання права зайняття посади державної служби необхідний певний ступінь вищої освіти.

Оскільки задані вимоги є номінальними, рівень освіченості особи може бути і вищим. Окрім цього, відповідно до статті 48 Закону України «Про державну службу», державним службовцям створюються умови для підвищення рівня професійної компетентності шляхом професійного навчання, яке проводиться

постійно. Практичний аспект професіоналізації полягає у набутті та вдосконаленні державними службовцями необхідних для професії знань, вмінь та навичок, застосуванні їх у професійній діяльності.

Джерела та література:

1. Розпорядження Голови Верховної Ради України № 769 від 25.08. 2011 р. «Про затвердження Положення про Апарат Верховної Ради України» URL : <http://www.rada.gov.ua>

2. Енциклопедія соціології. URL : <http://www.slovari.yandex.ru/dict/sociology>.

3. Оболенський О., Сороко В. Професіоналізація державної служби та служби в органах місцевого самоврядування. Вісник державної служби України. 2005. № 1. С. 20-27.

4. Закон України «Про державну службу», від 10.12.2015 № 889-VIII, від 13.02.2020 р.

ПОЛІТИЧНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

**Наталія Демчук – доктор економічних наук, професор,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет,
Оксана Прокопишин – кандидат економічних наук, доцент,
Львівський національний аграрний університет**

ФОРМИ ТА МЕТОДИ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ: ЗАРУБІЖНА ТА ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Академічною мобільністю вважають можливість під час навчального процесу один чи більше семестрів провести в іншому закладі вищої освіти, у якому готують фахівців з тієї самої спеціальності, враховуючи дисципліни (кредити) й періоди навчання; ефективніший розвиток особистого інтелектуального потенціалу. Академічна мобільність – динамічне явище, адже це форма інтернаціоналізації освіти, що сприяє інтеграції особистості до світової системи освіти; важлива якісна особливість європейського простору, якою передбачено обмін особистостями поміж закладами вищої освіти та країнами, важлива складова процесу інтеграції ЗВО у міжнародний освітній простір; забезпечення навчання студента в чужій країні; дає змогу виїжджати певній кількості студентів за кордон для обрання найоптимальніших варіантів навчання [1, с. 56].

Освітню мобільність у Європейському Союзі забезпечують спеціальні програми з багатомільйонними бюджетами. Упродовж 20-х років програму *Erasmus* застосували понад 1,7 млн громадян ЄС. Академічні обміни поміж європейськими та іншими державами в рамках цього проекту забезпечує програма *Erasmus-Mundus* («Еразм-Світ»). Утім, попри фахову підтримку з боку ЄС, її застосували лише деякі ЗВО України з реальними партнерськими

зв'язками зі ЗВО країн Євросоюзу [2, с. 21].

Процесом академічної мобільності передбачено й здобуття додаткової (паралельної) освіти, нові фахові освітні стандарти, моніторинг якості освіти, рейтинги ЗВО, оновлення навчального змісту (перегляд програм, навчальних матеріалів, засобів, літератури), розроблення і впровадження нових предметів навчання з прогресивних наукових напрямів; комп'ютеризацію навчання й управління; організацію навчально-виховного процесу на основі вільної творчої освіти (*Liberal Arts Education*), вільний вибір персональної навчальної програми, вибіркові предмети, сертифікатні програми, здобуття додаткового фаху (*major & minor*), посилення творчої й індивідуальної складових навчання, створення інноваційно-освітніх центрів; демократичні взаємини педагогів зі студентами, посилення значення студентського самоврядування; прозоре вступне тестування.

Отож, студентською академічною мобільністю треба вважати процес здобуття студентом освіти у ЗВО країни, в якій він не має статусу громадянина. Цим процесом передбачено безпосередній перетин кордону фізичною особою, враховуючи раніше здобуту освіту й присвоєння кваліфікацій чи наукового ступеня після завершення навчання. Способи організації академічної мобільності: організована (у рамках економічного, політичного чи міжуніверситетського академічного партнерства) та індивідуальна (особиста ініціатива студента). Залежно від мети є горизонтальна (навчання в іншому ЗВО для здобуття відповідного академічного чи наукового ступеня) і вертикальна мобільність (здобуття наступного академічного чи наукового ступеня) [3].

Водночас сутність академічної мобільності полягає в інтеграційному процесі в галузі освіти, що дає змогу педагогам, аспірантам, студентам брати участь у різних навчально-дослідницьких програмах. Академічна мобільність дасть змогу студентам: повправлятися в іншій системі планування вищої освіти; поліпшити знання іноземної мови; застосовувати новітнє технічне

обладнання у закордонних лабораторіях; розширити світогляд знаннями з історії, культури, звичаїв певної країни; отримати зрештою диплом закордонного ЗВО.

Академічна мобільність буває: організована (у рамках політичного, економічного чи міжуніверситетського академічного партнерства; індивідуальна (ініціатива студента).

Відповідно до мети, є такі типи мобільності:

- вертикальна (студент навчається за кордоном для здобуття ступеня);
- горизонтальна (студент навчається за кордоном упродовж певного періоду (навчальний рік, семестр).

Реалізовувати ідеї академічної мобільності студентів ЗВО дають змогу певні положення Болонської декларації: студенти європейських країн мають право навчатися й здобувати ступені, які визнає Європа, а не лише країни (регіони), де вони здобувалися; навчальні заклади повинні гарантувати, що докладають усіх зусиль для надання високого кваліфікаційного рівня своїм студентам. Аби збільшити конкурентоспроможність європейської системи вищої освіти та мобільність студентів, необхідно: створити систему кваліфікаційних ступенів вищої освіти («бакалавр-магістр»); систему накопичення та переведення залікових одиниць або «кредитів», задля можливості продовження навчання в іншій державі; співпрацювати у сфері управління якістю; створити європейський стандарт вищої освіти; мобілізувати студентів, педагогів, здобувачів.

Джерела та література

1. Гуляєва Н. М. Мобільність викладачів і студентів: проблеми та орієнтири. *Розбудова менеджмент-освіти в Україні: матеріали VI щорічної Міжнар. конф.* (м. Дніпропетровськ, 17-19 лют. 2005 р.). Дніпропетровськ, 2005. С. 76-81.

2. Мирончук Н. М. Академічна мобільність як фактор інтеграції України

у світовий освітній простір. *Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном*: зб. наук. праць / за ред. проф. С. С. Вітвицької, доц. Н. М. Мирончук. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 20-24.

3. Федушко С. С. Гордійчук О. М. Андрушко Н. І. Академічна мобільність у вищій освіті України. *Вітчизняна наука: теорія і практика*: матеріали 6-ої Всеукр. наук.-практ. конф. (січ. 2016). URL: https://www.researchgate.net/publication/317167082_Akademichna_mobilnist_u_visij_osviti_Ukraini

**Микола Зверев – здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
Інституту підготовки кадрів Державної служби зайнятості України,
керівник проекту комунального підприємства
«Київський міський бізнес-центр»
виконавчого органу Київської міської ради
(Київської міської Державної адміністрації)**

ПРОПОЗИЦІЇ ЩО ДО ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ПЕРЕПІДГОТОВКИ КОЛИШНІХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЯК ЕЛЕМЕНТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Виходячи з потреб суспільства пропонуємо механізми державного управління людськими ресурсами зі сформованими військовими компетентностями. Відповідно до суспільних потреб та напрацювань науковців [1-6] пропонуємо запровадити механізм державного управління перепідготовкою колишніх військовослужбовців та їх супровід у створенні власної справи й здійсненні підприємницької діяльності. Цей механізм реалізовується за етапами:

1. Інститутом підготовки кадрів державної служби зайнятості України розробляється та затверджується освітня програма післядипломної освіти

направлена на формування необхідних компетентностей у колишніх військовослужбовців для створення власної справи та здійснення ними підприємницької діяльності. Реалізація даної програми передбачає соціально-педагогічний супровід адаптації колишніх військовослужбовців до цивільного життя та навчання [4].

2. Для виявлення колишніх військовослужбовців, які готові створити власну справу і здійснювати підприємницьку діяльність з числа осіб, що звертаються до центру зайнятості для постановки на облік в державній службі зайнятості, пропонується внести зміни до існуючої форми документу з відображенням відповідних даних.

3. За умови наявності достатньої чисельності осіб даної категорії у регіональному центрі зайнятості для формування навчальної групи, серед закладів вищої освіти поводитьься тендер на реалізацію освітньої програми. За результатами тендеру закладу вищої освіти із фонду державної служби зайнятості перераховуються необхідні кошти.

4. Регіональний центр зайнятості направляє до визначеного закладу вищої освіти колишніх військовослужбовців, які виявили бажання створити власну справу та здійснювати підприємницьку діяльність.

5. По завершенню навчання у закладі вищої освіти колишніх військовослужбовців регіональний центр зайнятості направляє до органу місцевого самоврядування, які реалізують програми розвитку та підтримки малого та середнього бізнесу, за супроводом у створенні власної справи та здійсненні підприємницької діяльності. Такий супровід заключається у консультативній та правовій допомозі, кредитно-фінансовій підтримці, у здійсненні державної реєстрації підприємництва, у направленні до бізнес-інкубатора (за наявності).

6. Регіональним центром зайнятості проводиться моніторинг ефективності перепідготовки та супроводу у створенні власної справи та здійсненні підприємницької діяльності колишніми військовослужбовцями. За

результатами моніторингу визначаються створені нові робочі місця колишніми військовослужбовцями. При заповненні таких робочих місць перевага надається колишнім військовослужбовцям, які відповідають вимогам.

Особливістю процесу перепідготовки та супроводу у створенні власної справи та здійсненні підприємницької діяльності колишніми військовослужбовцями є окреме фінансування цього процесу, соціально-педагогічний супровід адаптації колишніх військовослужбовців до цивільного життя та навчання, а також відведення новостворених робочих місць колишніми військовослужбовцями під інших колишніх військовослужбовців, які здійснюють пошук роботи. Ці особливості необхідно відобразити у відповідних нормативно-правових актах.

З урахуванням зазначеного відобразимо обґрунтований механізм державного управління перепідготовкою колишніх військовослужбовців та їх супровід у створенні власної справи й здійсненні підприємницької діяльності із запропонованими змінами [6]. Ефективна реалізація механізму визначається наявністю відповідного забезпечення процесу, що включає в себе такі складники, як нормативно-правове, організаційне, інформаційне і ресурсне забезпечення. Держава постійно має здійснювати моніторинг. За результатами моніторингу держава впливає на процес через функції: планування і прогнозування, організацію і контроль, мотивацію та регулювання. Автором статті сформовано частину такого механізму у м. Києві:

1. Підписано меморандум про співпрацю між Київським міським центром зайнятості та комунальним підприємством «Київський міський бізнес-центр» виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації), що передбачає виявлення колишніх військовослужбовців, які бажають створювати власну справу та здійснювати підприємницьку діяльність та направляє на перепідготовку до закладу вищої освіти.

2. Підписано меморандум про співпрацю між комунальним підприємством «Київський міський бізнес-центр» виконавчого органу

Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) та Інститутом підготовки кадрів державної служби зайнятості України, що передбачає сумісну реалізацію освітньої програми післядипломної освіти направленої на формування необхідних компетентностей у колишніх військовослужбовців для створення власної справи та здійснення підприємницької діяльності. У розрізі такої підготовки передбачено захист бізнес планів створення власної справи, за результатами яких формуються рекомендації та направляються до комунального підприємства «Київський міський бізнес-центр» з метою забезпечення колишніх військовослужбовців супроводом у створенні власної справи та здійсненні підприємницької діяльності.

Отже, у процесі дослідження нами запропоновано механізм державного управління перепідготовкою колишніх військовослужбовців та їх супровід у створенні власної справи й здійсненні підприємницької діяльності. Його особливістю є окреме фінансування процесу, соціально-педагогічний супровід адаптації колишніх військовослужбовців до цивільного життя та навчання, а також відведення новостворених робочих місць колишніми військовослужбовцями під інших колишніх військовослужбовців, які здійснюють пошук роботи.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямку є обґрунтування, розроблення та впровадження у практичну діяльність інші механізми державного управління людськими ресурсами зі сформованими військовими компетентностями.

Джерела та література

1. Ажажа М.А. Державне регулювання інвестицій в людський капітал як фактор інтелектуального розвитку суспільства: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Харк. регіон. ін-т держ. упр. Х., 2008. 19 с.
2. Белай С. В. Прогнозування оперативної обстановки шляхом

оцінювання соціальної напруженості в регіоні. Зб. наук. пр. НА ДПС України. Хмельницький, 2007. Ч. II. № 38. С. 8-10.

3. Бондаренко Ю.М. Державне управління соціальним захистом населення в умовах європейської інтеграції України: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02; Клас. приват. ун-т. Запоріжжя, 2008. 20 с.

4. Ворона П.В. Шляхи соціальної реабілітації учасників українсько-російської війни на сході України: зарубіжний досвід. Вісник НУЦЗ, серія «Державне управління», №1 (8), 2018, с.109-120.

5. Дунаєв І. В. Механізми державного регулювання розвитку людського капіталу: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Харк. регіон. ін-т держ. упр. Х., 2008. 20 с.

6. Зверєв М. В. Визначення змістовних характеристик поняття «людські ресурси зі сформованими військовими компетентностями». *Економіка та держава*. 2019. № 2. С. 29-33.

**Алла Ільченко – кандидат педагогічних наук, доцент,
Полтавська державна аграрна академія**

РОЛЬ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ В СИСТЕМІ ЯКІСНОЇ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ ПОЛІТОЛОГІЇ

Сучасні економічні та соціальні перетворення, що відбуваються в Україні, потребують добре освічених, творчих фахівців, які можуть активно впливати на рівень виробничого та суспільного розвитку держави, умови життєдіяльності її громадян. Тому, на даний час спостерігається тенденція до об'єктивного підвищення значущості в житті українського соціуму і держави професії політолога як необхідного соціального інституту, що сприяє реформуванню українського суспільства, його демократизації. Актуальними

залишаються питання якій підготовки майбутніх політологів в умовах вищої школи.

Проблеми удосконалення вищої освіти та фахової підготовки спеціалістів, зокрема й політологів, висвітлюють у своїх працях відомі науковці: Т. Боголіб, Н. Борецька, І. Брандibuра, І. Горбатенко, Л. Даниленко, А. Круглашов, Н. Опанасенко, І. Підласий, А. Столяров, інші. Різноманітні аспекти професійної підготовки майбутніх політологів описують й зарубіжні дослідники: А. Блер, К. Гормлі-Генан, К. Лестон-Бандеїра, Дж. Паркер, Г. Севіні, С. Торнтон, інші. Вони зазначають, що політична наука продовжує період свого кадрового, інституційного становлення як наукова дисципліна та академічна галузь, однак чимало аспектів даного питання потребують подальшого вивчення і наукового обґрунтування.

У сучасній політологічній науці існує три аспекти розуміння професії політолога: політолог-громадський експерт, політолог-вчений і політолог-спеціаліст в області практики політичного життя суспільства. У першому випадку, політолог – це визнаний громадський експерт в політичній, соціальній, політико-економічній сферах життя суспільства, а також в інших сферах суспільства (військовій, оборони та безпеки, політико-правовій тощо), на які активно впливає влада, і які є областю політичної боротьби, утримання та використання політичної влади. У другому – політолог-вчений – дипломований фахівець політології, науковий експерт в галузі політики, здатний до трактування та інтерпретації політичного життя суспільства. У третьому – політолог – це не одна, а декілька досить різних професій: політичний аналітик, консультант, викладач політології, політичний журналіст [1]. Тому політолог, який є представником інтелектуальної еліти і працює в політико-владних, суспільно-політичних, освітніх установах й організаціях, засобах масової інформації, повинен володіти відповідними загальними й фаховими компетентностями.

Компетентність – це результативно-діяльна характеристика освіти;

інтегрована якість особистості, що дає можливість вирішувати проблеми та типові завдання, які виникають в реальних життєвих ситуаціях, з використанням знань і досвіду, цінностей і нахилів, розуміючи «можливість», у даному випадку, не як «здатність» та «схильність», а як уміння. Компетентна людина, зауважує О. Пометун, це така людина, яка має спеціально структуровані (організовані) набори знань, умінь, навичок і ставлень, що набуваються у процесі освіти й дають змогу визначити, тобто ідентифікувати чи розв'язувати, незалежно від контексту (ситуації), проблеми, притаманні певній сфері діяльності [4].

На думку В. Болотова, А. Хуторського, В. Серікова, змістовий аспект компетентності включає такі складові: мотиваційну (готовність до появи компетентності); когнітивну (володіння знаннями); діяльнісну (сформованість способів діяльності, технологічної писемності); аксіологічну (освоєння цінностей, ціннісне ставлення до професійної діяльності і особистого зростання) [2]. Науковець І. Зимня запропонувала три основні групи компетентностей: 1) компетентність по відношенню до себе як особистості, суб'єкта життєдіяльності; 2) компетентність у взаємовідносинах з іншими людьми; 3) компетентність, щодо діяльності людини в усіх її проявах [3]. Тобто, компетентність передбачає не лише наявність ґрунтовних знань і досвіду, а й уміння актуалізувати накопичені знання й використовувати їх як в професійній діяльності, так і в певній життєвій ситуації.

Роль компетентнісного підходу в системі фахової підготовки політологів в умовах вищої школи полягає в переорієнтації традиційної освіти на компетентнісно-орієнтовану, спрямовану на задоволення особистісних, соціальних, професійних і культурних потреб суспільства. Тому, підготовка бакалаврів політології планується відповідно до профілю освітньо-професійної програми, що містить опис загальних і фахових компетентностей і програмних результатів навчання. Результати навчання повинні задовольняти потреби та очікування здобувачів вищої освіти і суспільства, забезпечуючи зайнятість і

розвиток особистості. Випускники-політологи повинні бути спроможними продемонструвати, яких компетентностей вони набули в процесі навчання.

Впровадження компетентнісного підходу в навчанні стає можливим завдяки оновленому, удосконаленому, модернізованому плануванню й організації навчального процесу, покращанню методичного й матеріально-технічного забезпечення навчальних дисциплін загальної і фахової підготовки.

Отже, навчання на основі компетентнісного підходу в системі фахової підготовки здобувачів вищої освіти освітньо-професійної програми «Політологія» формує у студентів критичне мислення, відповідальне ставлення до здобуття знань і навичок, а також особистісні якості та професійні уміння і навички, що є необхідними як для професійної діяльності, так і життєдіяльності загалом.

Джерела та література

1. Беглиця В.П. Політична етика : навчальний посібник. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2015. 400 с.
2. Головань М.С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. URL: http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/111/1/Holovan_3.pdf
3. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. 42 с
4. Пометун О.І. Компетентнісний підхід у сучасній історичній освіті. Історія в школах України. № 6. 2007. С. 3-12.

**Світлана Макарець – кандидат історичних наук, доцент,
Полтавська державна аграрна академія**

ПОЛІТИЧНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ ПОКОЛІНЬ

2019 рік був часом насиченим політичними подіями: президентські перегони, позачергові вибори до Верховної Ради України. І перш ніж прийти на виборчі дільниці і зробити свій вибір значна частина електорату мала для себе розібратися хоча б у питаннях на кшталт того, які повноваження має Президент, які функції виконує парламент, що входить до компетенції Кабінету міністрів, не говорячи вже про те, що таке маніпулятивні технології і як не стати жертвою політичних маніпуляцій. І ось тут вкотре на порядку денному постає проблема політичної освіти. «Наявність політично освічених громадян є запорукою формування відповідальної та чесної влади, яка ефективно і послідовно виконуватиме взяті на себе перед суспільством зобов'язання», – зазначається у публікації «Аналіз сучасного стану політичної освіти в Україні», яка стала результатом дослідження, проведеного Східноєвропейським центром багатопартійної демократії в Міжнародному центрі перспективних досліджень [1, с. 30]. Однак саме недостатній рівень політичної освіти громадян є однією із гострих проблем сучасного українського суспільства. Політична освіта – це практика систематичного поширення і засвоєння громадянами знань про їхні права, свободи та механізми їх здійснення, про шляхи розв'язання проблем суспільного життя, політичну систему й інститути публічного урядування, процедури їхнього функціонування і способи впливу на них, що має наслідком компетентну участь громадян у суспільному житті [2].

Особливо актуальним є наразі запит на політичну освіту для молоді. Щоб з'ясувати якою вона має бути, треба спочатку скласти своєрідний сукупний політичний портрет сучасної молоді. За основу, в даному випадку, можна взяти представлену у 1991 р. американськими дослідниками Нейлом Хоувом і

Вільямом Штраусом «теорію поколінь», згідно з якою ті, про кого ми зараз говоримо «молодь» – це переважно представники так званого покоління Y (міленіали) до яких поступово приєднуються наймолодші – представники покоління Z (центеніали). Згідно з дослідженням Center for Talent Innovation до 2025 р. саме міленіали складатимуть 75 % робочої сили в усьому світі [3] і саме вони стануть, з одного боку, основою майбутнього електорату, з іншого – займуть відповідні керівні посади. Представники ж покоління Z тільки-но починають долучатися до політичного життя. То якими ж є їхні політичні цінності і пріоритети?

Найбільш неоднозначно постає питання політичної активності сучасної молоді. Згідно з даними соціологічного дослідження, проведеного компанією GfK Ukraine, бути політично активним важливо для кожного п'ятого українця віком 18-29 років [3]. Як наслідок – в періоди загострення політичних протиріч молодь перебуває в епіцентрі боротьби, активно підтримує представників радикальних політичних сил, загалом становить найактивніший їх елемент [4, с. 215]. У той же час представники молодих генерацій найгостріше сприймають вади політичної системи та досить швидко в ній розчаровуються. Тому сьогодні можна спостерігати ситуації, коли після хвили активної діяльності, в періоди відносної стабілізації політичного життя, під час виборів молодь стає занадто пасивною. Підтвердженням цього є результати виборчих кампаній 2014 і 2019 рр. Так, згідно з даними центру Разумкова у виборах Президента України у 2019 р. участь взяло лише 40 % молоді (18-29 років) що на 4 % менше, ніж на президентських виборах у 2014 р. [5]. На парламентських виборах 2014 р. проголосувала лише третина молоді, тоді як серед українців у віці 50-59 років на дільниці прийшло понад 65 % [6]. Напередодні парламентських виборів 2019 р. згідно із соціологічними дослідженнями найменшу готовність брати участь у них продемонструвала молодь до 30 років (впевнені у своїй участі у виборах 45 % і візьмуть участь «скоріше за все» – 34%), а найбільшу готовність – громадяни, старші за 60 років (відповідно, 68% і 22%) [7].

Доповнять політичний портрет сучасної молоді досить влучні характеристики, які були запропоновані авторами публікації «Я-покоління. Коли українські міленіали стануть достатньо дорослими?» на порталі «Освіта Нова»: молодих людей не влаштовують існуючі політичні інститути, а нових вони самі поки що не створили; вони не готові брати на себе відповідальність у політиці, але вимагають, щоб влада з ними говорила; вони прагнуть позбавитись ієрархій і скептично ставляться до класичного лідерства, яке попередні покоління навіть не ставили під сумнів, хоча самі не поспішають ставати лідерами, а лідерство інших визнають важко; більшість із них цілком погоджуються або скоріше погоджуються, що молодь має отримати більше можливостей, щоб її голос звучав у політиці, однак лише одиниці готові вести політичну діяльність; вони у своїй більшості згодні з тим, що керівні політичні посади повинні займати здібні люди; для них вплив є важливішим за традиційну владу; вони готові до різнопланової роботи і навантаження, але за однієї умови – на результат не треба довго чекати, адже звикли, що все відбувається миттєво, а з політикою це не працює [3].

Отже, політична освіта сучасної молоді має бути постійною, здійснюватися тут і зараз, кожного дня, а не лише в періоди передвиборчих кампаній, коли іде боротьба за голоси виборців. Вона має бути представлена в новому, інтерактивному форматі (хоча і традиційних методів ніхто не скасовує): з молоддю краще комунікувати через соціальні мережі, організовувати онлайн-курси, переводити спілкування на мову молоді (мемів, жартів та приколів) і обов'язково залучати до заходів практичного спрямування.

Джерела та література

1. Аналіз сучасного стану політичної освіти в Україні / Міжнародний центр перспективних досліджень. Київ, 2017. 40 с.
2. Концепція політичної освіти в Україні / Інститут громадянської освіти

Національного університету «Києво-Могилянська академія»; Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні. URL: <https://parlament.org.ua/2005/04/07/political-education-problems-prospects/> (дата звернення: 01.04.2020).

3. Я-покоління. Коли українські міленіали стануть достатньо дорослими? URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/1101-ya-pokolinnia-koly-ukrainski-milenialy-stanut-dostatno-doroslymyi-i-ake-maibutnie-mozhe-buty-v-apolitychnykh-ruinivnykiv-starykh-struktur> (дата звернення: 01.04.2020).

4. Каретна О. О. Політична активність молоді як чинник становлення незалежності. *Актуальні проблеми політики* : зб. наук. пр. / редкол. : С. В. Ківалов (голов. ред.), Л. І. Кормич (заст. голов. ред.), Ю. П. Алєнін [та ін.] ; МОН України ; НУ ОЮА. Одеса : Фенікс, 2013. Вип. 48. С. 208–217.

5. Как проголосовали милениалы. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/columns/2019/04/24/7213450/> (дата звернення: 01.04.2020).

6. За кого голосуватиме молодь на президентських виборах і чому? *Украинская правда*. 2019. 20 лютого. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/election2019/567641.html> (дата звернення: 01.04.2020).

7. Парламентські вибори 2019: рейтинги партій, електоральні настрої українців / Разумков центр. 2019. 26 червня. URL: <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/parlamentski-vybory-2019-reityngy-partii-elektoralni-nastroi-ukraintsiv> (дата звернення: 01.04.2020).

**Олексій Матюшенко – здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії,
Національна академія державного управління при Президентіві України**

ЦІННІСНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Формування дієвих механізмів прийняття політичних рішень у сфері соціального розвитку через досягнення політичного консенсусу і стабільності інтересів різних інститутів та суб'єктів політичної влади в українському суспільстві набуло особливої актуальності протягом останніх років в Україні. Підвищення значимості вдосконалення системи соціального розвитку, відповідаючи запитам кожного громадянина, передбачає зміцнення засад ідеології соціальної держави в контексті легальної економіки та публічної політики. Зміна ідеології традиційної соціально-економічної діяльності має базуватись на гармонізації соціальних, екологічних та економічних інтересів розвитку.

Основна ідея національного соціального розвитку має бути спрямована на досягнення самодостатнього рівня соціодинаміки в суспільстві та базуватись на усвідомленні того, що повноцінне відтворення людського потенціалу є прерогативою не тільки держави і владних структур, але й кожного з громадян України, що здійснюється на основі узгодженості соціально важливих інтересів громадян, суспільних об'єднань, органів державної влади та місцевого самоврядування. Національні інтереси формуються у вигляді стратегічних завдань і складають основу політики соціального розвитку. Адже, публічна політика, на думку Чемериса А., спрямована на вирішення суспільної проблеми, яку визнано такою через винесення на урядовий порядок денний [1, с. 12]. Тому одним з найважливіших завдань державної влади є забезпечення балансу інтересів особистості, суспільства і держави шляхом визначення соціальної проблеми та її винесення на рівень публічної політики.

Тихомиров Ю. публічність визначає як загальний принцип державного управління, який полягає у відкритості та прозорості функціонування виконавчої влади, забезпечені зв'язку її органів та посадових осіб із суспільством і громадянами, прозорості діяльності апарату державного управління для громадян через право впливу останніх на діяльність органів влади та їх посадових осіб; урахуванні думки громадськості під час прийняття державно-управлінських рішень; громадському контролю за діяльністю управлінського апарату та за дотриманням конституційно закріплених інтересів суспільства, прав і свобод громадян [2, с. 47]. Важливо зазначити, що основним індикатором публічності є здатність до колективної дії, що заснована на артикуляції загальних інтересів приватних осіб шляхом постійної раціональної дискусії.

Публічна сфера набуває політичного виміру тоді, коли суспільні інтереси направлені на діяльність держави [3, с. 143]. Відповідно, публічну сферу можемо визначити як простір, у межах якого реалізуються відносини між громадянським суспільством і політичною владою, її юридичними, силовими й адміністративними інститутами. Сутністю публічної сфери є здатність відкритого співставлення поглядів, узгодження різних груп соціальних інтересів та діалог з державною владою, що дає змогу сформуванню публічного інтересу, який, у свою чергу, є основою публічної політики. Адже публічна політика – це спільна програма дій, спрямована на вирішення певної проблеми чи комплексу проблем і досягнення поставленої мети, яка є спільною для органів влади і суспільства.

Важливо у цьому контексті зазначити, що основне призначення публічної політики полягає у служінні громадянам, а мета – вирішення їхніх соціальних, економічних, екологічних проблем. Відповідно публічна політика спрямовується на вирішення проблеми, що на політичному рівні визнані як спільні або колективні. Рішення у сфері публічної політики ухвалюються відповідними публічними дійовими особами, що мають необхідні ресурси, є

носіями публічного інтересу та мають інституційну приналежність. Потенційно дійовою особою публічної політики може бути будь-яка особа чи соціальна група, яких стосується колективна (суспільна) проблема, та які мають відповідні ресурси для її вирішення. Саме такий підхід було покладено в основу визначення Чемерисом А. сутності публічної політики, яку він визначає як відповідь влади у форматі проекту на публічно визнану проблему у конкретних політико-правових і соціально-економічних умовах за допомогою різних способів втручання у соціальну дійсність [1, с. 68]. Забезпечення соціального розвитку, як реалізація публічного інтересу, може бути забезпечено тільки шляхом активної участі суб'єктів господарювання (підприємств, установ, організацій тощо), пов'язаних з ними інститутів громадянського суспільства (політичних партій, профспілок, громадських організацій підприємців тощо), а також самих громадян. Відповідно реалізація публічної політики відбувається через цілеспрямоване втручання органів публічної влади в існуючу соціальну реальність, з метою зміни поведінки соціальних груп, які спричинили появу проблеми та/або мають можливість її вирішити. Таке втручання відбувається не тільки у форматі ухвалених відповідних нормативно-правових актів органами публічної влади усіх рівнів, а у вигляді відповідних програм і проектів. Відповідь влади на публічно визнану соціальну проблему (усунути розрив між реальним і очікуваним) має відбуватися у форматі проекту.

Таким чином, можемо зазначити, що основною умовою формування і реалізації публічної політики є визнання публічного інтересу всіма суб'єктами і дійовими особами публічної політики, спільність цілей у вирішенні суспільнозначимої проблеми, наявність необхідних ресурсів для їх реалізації, тобто забезпечення соціального розвитку суспільства.

Джерела та література

1. Чемерис А. Розроблення та управління проектами у публічній сфері: європейський вимір для України : практ. посіб. ; Швейцарсько-український

проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». Київ : ТОВ «Софія-А», 2012. 80 с.

2. Тихомиров Ю. А. Публичное право : учебник. Москва : Изд-во БЕК, 1995. 496 с.

3. Технологія управління соціальними проектами : монографія; за заг. ред. Безверхнюк Т.М. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2014. 351 с.

**Ганна Подлєсна – кандидат психологічних наук, доцент,
Полтавська державна аграрна академія**

ДУАЛЬНА ОСВІТА В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Розвиток суспільства висуває все нові та жорсткіші вимоги до якості освіти, яка покликана стати базою для підготовки та формування конкурентоспроможного, кваліфікованого фахівця, який готовий локально застосувати знання на інноваційних засадах розвитку сучасного суспільства. Такою інновацією виступає дуальність освіти. Яка дає змогу здобувачам вищої освіти удосконалити, розширити свої можливості на ринку праці, а стейтхолдерам (роботодавцям) отримати спеціалістів, які здатні швидко вирішувати різнопланові питання та пристосовуватись до мінливих умов сьогодення. Дуальна освіта поєднує і теоретичну складову освітньої програми і практичні навички, що здобуваються безпосередньо на підприємствах та установах. Таким чином це об'єднує навчальні заклади і роботодавців для досягнення успіху у суспільства у цілому.

Дуальна освіта (від лат. dualis – подвійний) – це система навчання, яка передбачає поєднання теоретичних знань із практичними навичками безпосередньо на підприємствах. Звичними залишаються лекції в аудиторіях, проте практичні заняття стають по-справжньому практичними, адже їх проводять на підприємствах чи в компаніях відповідно до профілю навчання.

[2].

Для Європи дуальність в освіті вже давно не новина. Це система набула свого розвитку в 70-х роках у Німеччині. Пізніше її досвід почали розвивати у себе Канада, Австрія Швейцарія та багато інших країн.

Сьогодні все більше поширюється розвиток штучного інтелекту, саме тому необхідність у висококваліфікованих та освічених фахівцях тільки зростає.

Дуальна освіта розглядається як адаптована форма навчання до умов ринку. Фахівці такої форми підготовки поєднують соціальне партнерство професійних закладів вищої освіти і підприємств.

Дуальна форма освіти на ранніх стадіях навчання забезпечує набуття здобувачами вищої освіти цільової підготовки, певних професійних компетенцій, а також таких особистісних якостей, як уміння працювати в команді, навичок оптимального вибору технологічного рішення, відповідальності за доручену ділянку діяльності. У процесі роботи здобувачі вищої освіти по-новому осмислюють майбутню спеціальність і приймають обґрунтовані рішення про правильність вибору професії [2].

Звичайно переваги і перспективи впровадження дуальної моделі освітнього процесу потребують об'єктивного аналізу проблем у практиці функціонування дуальної форми навчання в Україні.

Активне використання таких методів в освітньої діяльності дозволяє підвищити рівень конкурентоспроможності закладів вищої освіти, забезпечувати нагальні потреби на ринку освітніх послуг серед споживачів, сприяти реалізації Закону України «Про вищу освіту», де відзначається необхідність приведення ринку надання освітніх послуг до міжнародних стандартів. Запровадження дуальної моделі освітнього процесу орієнтоване на інтеграцію освітньої, наукової, інноваційної, виробничої та соціальної діяльності. Водночас це сприяє зростанню не просто потенціалу країни, а кваліфікованого потенціалу. Оскільки в Україні спостерігається тенденція

зростання частки населення з вищою освітою, а роботодавці здебільшого нарікають на відсутність в українських випускників ЗВО практичних навичок через великий розрив між теорією і практикою, то реалізація даного напрямку трансформації форм освіти забезпечить подальше підвищення її якості і наближення до європейських стандартів. Отже, переваги дуальної форми навчання очевидні і для здобувачів вищої освіти, і для підприємств, і для держави. Студенти мають можливість навчатися в реальних умовах виробництва, отримувати професійні навички й уміння для подальшої кар'єри, що підвищує мотивацію; бути конкурентоспроможними на ринку праці [3]. Підприємства (стейтхолдери) отримують стимул інвестицій в освіту, і в результаті компетентних випускників, що відповідають їх вимогам; заощаджують витрати на підбір персоналу; підвищують продуктивність праці. Держава може зменшити бюджетні витрати на підготовку фахівця; забезпечити якість освітніх процесів; прогнозувати випуск фахівців в умовах несприятливої демографічної ситуації.

Джерела та література

1. Вища освіта в Україні URL : <https://osvita.ua/vnz/62810/>.
2. Вем'ян, В. Г. Дуальна форма професійної освіти як умова ефективного рішення завдань модернізації освіти. Психологія: реальність і перспективи : зб. наук. пр. / Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. Рівне, 2015. Вип. 5. С. 29-34.
3. Савченко І. Методологічні підходи і організаційні особливості підготовки кваліфікованих робітників в умовах дуальної системи професійної освіти: досвід країн Євросоюзу та перші етапи реалізації в Україні. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/dualna/7-savchenko-170217.pdf>.

**Олександр Помаз – кандидат економічних наук, доцент,
Полтавська державна аграрна академія**

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

У сучасному світі все більшої ваги набувають ідеї людиноцентризму – нової якості філософсько-освітнього розуміння ролі людини, котра сьогодні переважає як масштаби класичного антропоцентризму, гуманізму, моралізму, так і філософської антропології і персоналізму [3; 4; 8]. Людиноцентризм водночас є новою якістю інноваційного мислення людини, зміною застарілих стереотипів, новою філософією. Система принципів розвитку соціальної держави передбачає, що головною цінністю в її концепції виступає людина, її розвиток і самореалізація [6, с. 35].

Ідеї реалізації людиноцентризму у вітчизняній освіті визрівали уже давно. Зокрема, ще у 2005 році вийшла стаття тодішнього міністра освіти і науки України В. Кременя «Філософія людиноцентризму як теоретична складова національної ідеї» [4]. Проте на практиці ці ідеї стали реалізовуватись з прийняттям нової редакції Закону України «Про освіту» від 05 вересня 2017 року, коли було запроваджено інститут освітнього омбудсмена.

В його основі лежить повага до освітніх потреб людини – учня, студента, здобувача освіти. Закон визнає освіту основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, а також запорукою розвитку суспільства. Людиноцентризм проголошується основним принципом державної політики у сфері освіти. За цим стоїть філософський підхід, згідно якого людина, її доля, її особистий успіх і щастя є первинною цінністю і від цього залежить благополуччя держави. Саме тому держава має забезпечити для людей відкритий і рівний доступ до освіти [7].

Переслідуючи мету забезпечення належних умов для реалізації прав учасників освітнього процесу, проголошених Конституцією України та законами України в галузі вищої освіти в Полтавській державній аграрній

академії була впроваджена посада омбудсмена учасників освітнього процесу.

Діяльність омбудсмена учасників освітнього процесу ПДАА гарантує забезпечення прав й попереджає порушення прав учасників освітнього процесу, сприяє розвитку правової культури, будується на принципах незалежності, справедливості, ініціативності, відповідальності, гуманності, відкритості, об'єктивності та доступності, а також взаємодії і співпраці з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, відповідальними за забезпечення і захист прав, свобод і законних інтересів людини.

Слід відзначити, що ряд закладів вищої освіти України та м. Полтави, зокрема, Полтавський університет економіки і торгівлі, а також Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого створили службу студентського омбудсмена (уповноваженого з прав студентів). Це, безумовно, є важливим кроком щодо реалізації принципу людиноцентризму в управлінні вищою освітою. Проте в даному випадку йдеться про захист прав та інтересів лише студентів. При цьому забувається, що інші учасники освітнього процесу, зокрема наукові, науково-педагогічні та педагогічні працівники, фахівці-практики, які залучаються до освітнього процесу, інші працівники закладів вищої освіти теж мають свої права та інтереси.

Відзначаючи виняткову важливість і своєчасність впровадження посади омбудсмена учасників освітнього процесу в ПДАА, варто звернути увагу на один важливий момент. 27 березня 2015 року у Верховній Раді України зареєстрований черговий законопроект «Про медіацію», за яким медіація розглядається в якості альтернативного (позасудового) методу вирішення спорів, за допомогою якого дві або більше сторони спору намагаються в рамках структурованого процесу, самостійно, на добровільній основі досягти згоди для вирішення їх спору за допомогою медіатора (посередника) [5].

Таким медіатором для учасників освітнього процесу в разі виникнення конфліктних або спірних ситуацій і має стати омбудсмен учасників освітнього процесу. Це дозволяє піднести співпрацю адміністрації, професорсько-

викладацького складу та здобувачів вищої освіти Полтавської державної аграрної академії на якісно вищий рівень, побудувати освітній процес на основі принципу людиноцентризму.

Джерела та література

1. Закон України «Про освіту». Верховна Рада України. Закон від 05.09.2017 № 2145-VIII (Редакція станом на 18.03.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 07.04.2020).

2. Кантор Н. Нормативно-правове регулювання відносин у сфері освіти : загальні риси та особливості. Актуальні питання гуманітарних наук. 2017. Вип. 17. С. 282-289

3. Кремень В. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум. Київ : Грамота, 2007. 575 с.

4. Кремень В. Філософія людиноцентризму як теоретична складова національної ідеї. Дзеркало тижня. 2005. № 31. URL : https://dt.ua/SCIENCE/filosofiya_lyudinotsentrizmu_yak_teoretichna_skladova_natsionalnoyi_ideyi (дата звернення: 24.08.2018).

5. Проект Закону України «Про медіацію». Ліга : Закон. URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH1WW00A.html (дата звернення: 5.04.2020).

6. Рябенко Є. М. Принцип людиноцентризму в управлінні вищою освітою : мотиваційні аспекти професійної діяльності викладача як суб'єкта освітнього процесу. Гуманітарний вісник ЗДІА. 2014. № 56. С. 33–42

7. Співаковський О. Новий закон «Про освіту» на підході. Голос України 12 квітня 2017 р. URL : <http://www.golos.com.ua/article/287476> (дата звернення: 06.04.2020).

8. Чернишова Є. Реалізація ідей людиноцентризму в діяльності навчальних закладів системи післядипломної педагогічної освіти. Теорія та методика управління освітою. URL : <http://lib.iitta.gov.ua/7178/1/23.pdf> (дата звернення: 07.04.2020).

ЦІННІСНО-СВІТОГЛЯДНІ АСПЕКТИ ПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

**Петро Ворона – доктор наук з державного управління, доцент,
перший проректор Інституту підготовки кадрів
Державної служби зайнятості**

ЦІННІСНО-СВІТОГЛЯДНІ АСПЕКТИ ПОЛІТИКИ І ПОЛІТИКІВ У РОЗУМІННІ МАКСА ВЕБЕРА

Аналіз відомої праці Макса Вебер «Політика як покликання і професія» заставляє звернутись до аналітики сучасності і до аналізу первопричин тих політичних криз і «провалів» що відбулись і відбуваються в українській державі. Прихід до управління то «дітей кухарок», то представників фінансово-промислових груп («олігархату»), то шоуменів чи просто популістів іноді викликає розпач і зневіру в громадян країни з молодого демократією. І багато з науковців вже досить довго стверджують про те, що для становлення в політиці необхідно мати належний досвід, освітню підготовленість і врешті-решт покликання, бо управління-політик – одна з найважчих професій. Тому у цій світоглядній дискусії з приводу – «хто має займатись політикою» - той, хто має на це фінансові та медійні ресурси і здатний маніпулятивно впливати на політику чи реально підготовлені люди з політичним професійним покликанням. Одним з перших розпочав цю дискусію Макс Вебер. До його праці і звертаємось.

Розпочнемо з відповіді на запитання «Що таке політика?». На думку Вебера «Політика судячи з усього, означає прагнення до участі у владі або до здійснення впливу на розподіл влади, будь то між державами, будь то всередині групи людей, які воно в себе включає». Всі хто займається політикою прагнуть до влади: або до влади як засобу, що підпорядкований іншим цілям (ідеальним

чи егоїстичним), або до влади «заради її самої», щоб насолодитися відчуттям престижу яке вона надає [15-16]. Макс Вебер тісно пов'язує дефініції «держава» та «політичний союз» вважаючи що останній був біля витоків першої. «Держава...є відношення панування людей над людьми, що опирається на легітимне (тобто тим ще вважається легітимним) насилля як засіб. Таки чином, що б воно існувало, люди, що знаходяться під управлінням, мають підкорятися авторитету, на який претендують ті, хто управляє» [1, с. 16]. Досить часто у цьому процесі відіграє основоположну роль «харизма вождя». «Відданість харизмі пророка чи вождя на війні, або видатного демагога в народних зборах (Ekklesia) або в парламентах якраз і означає, що людина подібного типу вважається внутрішньо «мобілізованим» керівником людей, що останні підкоряються йому не в силу звичаю чи якоїсь установки, а тому, що вірять йому. Правда, сам «вождь» живе своєю справою, «прагне здійснити свою роботу», якщо він не обмежений і не марнославний вискочка [1, с. 20-21].

Політика потребує одночасно пристрасті і холодного розрахунку. Це свого роду намагання досягти неможливого, щоб зробити його можливим. Не багато хто, на думку макса Вебера, здатні до цього. Він закликає займатись політикою лише тих, хто відчуває в собі сили для цього: «Лише той, хто впевнений, що він не здригнеться, якщо, с його точки зору, світ виявиться занадто примітивним або підлим для того, що він захоче йому запропонувати; лише той, хто наперекір всьому здатний сказати «все таки!», – лише той має «професійне покликання» до політики [1, с.6-8].

Хто такі «професійні політики»? Можна займатись «політикою» – тобто прагнути впливати на розподіл влади між політичними утвореннями та всередині їх – як в якості політика «з нагоди», так і в якості політика, для якого це суміжна чи основна професія точно так, як і при іншій економічній професії. Політиками «з нагоди» є ми всі, коли опускаємо до урни свій виборчий бюлетень або здійснюємо подібне волевиявлення, наприклад, аплодуємо чи протестуємо на «політичних» зібраннях, проголошуємо «політичну» промову

тощо; у багатьох людей подібними діями і обмежується їхнє відношення до політики. А політиками «за сумісництвом» є в наші дні, наприклад, всі ті довірені особи і керівництво партійно-політичних спілок (структур), які – по загальному правилу – займаються цією діяльністю лише у випадку необхідності, і вона не стає для них першочерговою справою життя» ні в матеріальному ні в ідеальному відношенні [1, с. 36-37].

На думку Вебера, є два способи зробити з політики свою професію: або жити «для політики», або жити «за рахунок» політики і «політикою». Дана протилежність не є виключаючою. Він вважає, що навпаки тут поєднуються і матеріальні і ідеальні складові. Адже, той хто живе «для» політики у певному внутрішньому розумінні творить «своє життя із цього» – або він відкрито насолоджується владою, яка ним здійснюється, або черпає свою внутрішню рівновагу і почуття власної гідності із розуміння того, що він слугує «справі» і ти самим надає певного змісту своєму життю. «За рахунок» політики як професії живе той, хто намагається зробити з неї постійне джерело прибутків, «для» політики – той, у кого інша мета. Але він має бути, як правило, самодостатньою людиною або, як приватна особа займати таке положення у суспільстві, яке приносить йому достатній для нормального життя постійний прибуток [1, с. 41-43].

Макс Вебер у зв'язку з перетворенням політики у «підприємство», яке потребує навиків у боротьбі за владу і знання її методів, створених сучасною партійною системою, звертає увагу на розподіл суспільних функцій на дві категорії. Ці категорії не жорсткого поділу, але чітко виокремлені: з одного боку, чиновники-фахівці, а з іншого – «політичні» чиновники. «Політичні» чиновники, як правило, характеризуються тим, що в любий момент можуть бути довільно переміщені і звільнені або ж «направлені у розпорядження», як французькі префекти або подібні їм чиновники в інших країнах, що складає різку протилежність «незалежності» чиновників з функціями суддів [1, с. 66-67]. З історії державного управління Англії, до категорії «політичних

чиновників» почали відносити тих, хто по впровадженій традиції залишають свої посади при зміні парламентської більшості, як правило кабінету Укряду на чолі з прем'єр – міністром [1, с. 67].

Вебер Вважає, що «справжньою професією типового чиновника – це мати вирішальне значення для оцінки попереднього режиму – не повинна бути політикою. Він повинен «управляти» перш за все безпристрасно – ця вимога має використовуватись і по відношенню до так званих «політичних» управлінських чиновникам, по меншій мірі офіційно, як що під питання не поставлені державні інтереси, тобто життєві інтереси пануючого порядку. Серед професій, які досить були задіяні в політиці і мають певну схильність, окрім підприємців, відовий вчений виокремлює адвокатів та журналістів.

Джерела та література

1. Макс Вебер. Политика как призвание и профессия. «Литера нова», 2018, 226 с.

**Сергій Гладкий – доктор юридичних наук, професор,
Полтавський університет економіки і торгівлі**

ЦІННІСНИЙ ВИМІР ПОЛІТИКО-ПРАВОВОГО ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: МІЖ «СЦИЛЛОЮ» І «ХАРИБДОЮ»

Політико-правові цінності традиційно належать до кола об'єктів філософського і наукового пізнання – перелік імен науковців, які залишили свій інтелектуальний слід у зазначеній царині, є майже нескінченним. Ціннісний підхід у дослідженнях соціальної реальності, маючи, зокрема, екзистенційний вимір, не втрачає своєї актуальності й сьогодні. Глибоко вкорінене в психіці кожної людини ядро цінностей, будучи керівним центром, що визначає основні параметри її соціальної поведінки, зазвичай залишається мало усвідомленим,

недиференційованим і малокерованим з боку свідомості та волі людини. Цим зумовлюється нагальність дискурсу тієї предметної спрямованості, що окреслена темою статті.

Згідно з даними соціологічних опитувань, головними життєвими цінностями українці традиційно вважають здоров'я і матеріальне забезпечення. Соціологи переконані, що в суспільстві домінують цінності, пов'язані з базовими потребами (фізичне існування, тілесний та психологічний комфорт, фізична та соціальна захищеність). Задоволенню саме цих потреб загрожують події, що відбуваються у світі протягом декількох останніх місяців.

Пандемія коронавірусу та пов'язані з нею адміністративно-правові й інші заходи публічної влади, симптоми нової світової економічної кризи і, головне, реакція на ці події і процеси населення яскраво засвідчують той факт, що в глобалізованому світі, який стрімко змінюється, прогрес тісно переплетений з деградацією соціальної та природної реальності й самої людини. Все чіткіше проявляються обриси майбутньої економічної, політичної і правової турбулентності, яка загрожує самим основам «суспільства споживачів». Цивілізаційно-інституційна незрілість окремих соціумів, до яких є підстави віднести і український, створює додаткові ризики в умовах, що склалися.

Світ переживає четверту промислову революцію, яка невпинно набирає обертів в економічно й технологічно найрозвиненіших країнах. Право (законодавство) ледве встигає змінюватися у відповідності з цими трансформаціями. Зазнає деформаційного тиску система панівних цінностей. Зазначене стосується і цінностей та принципів, на основі яких створено Євросоюз, про прихильність до яких перманентно заявляє українська влада.

Такі заяви можуть створити враження, що Україна прагне стрибнути із минулого в майбутнє, порушуючи закони соціокультурної «вегетації» і продемонструвавши світу ще одне «диво». Втім, для цього дива немає декількох принципово важливих передумов. По-перше, українське суспільство не породило з своїх надр повноцінної еліти – компетентної у справі управління

країною (зокрема, спроможної до стратегічного планування) і достатньо патріотичної. По-друге, у можливість «українського дива» не вірить найбільш активна й професійно продуктивна частина населення, яка прагне будувати своє майбутнє, працюючи на економіку сусідніх держав. Вибір між бажаним і можливим здійснюється на користь останнього.

Доля поставила українців і перед іншим непростим вибором: війна на сході країни, намагання «гібридного» ворога використати всі можливості заподіяти незалежній Україні шкоду в усіх сферах її життя спонукають до визначення пріоритетними таких цінностей, як патріотизм та національна ідентичність; водночас очевидно, що основні дієві стимули соціальної активності українців цілком вписуються у ціннісно-мотиваційний контур, в полі якого функціонує «суспільство споживання». Цінності споживання в суспільстві витісняють інші цінності – це загальносвітова тенденція.

Ще один ключовий ціннісний вибір стосується способів національного самоусвідомлення. Реальність повсякденного життя для більшості українців є дзеркалом політичної, технологічної, культурної відсталості країни (у європейському контексті) та соціальної апатії. «Символічні універсуми», які творять з використанням власних ЗМІ правлячі еліти, сповнені образів поступового просування до «світлого європейського майбутнього» завдяки реформаторам, які нещодавно прийшли до влади. Українське суспільство звикло жити в стані численних реформ і не бачити відчутних позитивних їх результатів. Імітативна реальність охопила всі сфери суспільного життя й успішно конкурує з реальністю повсякденного життя (здорового глузду). Роздвоєність свідомості посилює кризу довіри в суспільстві.

Найскладніший ціннісний вибір, який доводиться робити українцям – це вибір між минулим і майбутнім. Останнє зазвичай уявляється в світлих тонах (якщо ототожнюється з європейськими стандартами життя), тоді як минуле має стабільно похмуре забарвлення і «кристалізоване» в етнічному менталітеті. І згадані «кристали» є доволі отруйними: державна влада століттями уособлює

зовнішнє насильство і викликає стійку недовіру; право сприймається як знаряддя її панування, а не витвір громадянського суспільства; успішні люди – завжди «під підозрою»... Як результат – «анархійний індивідуалізм», нездатність до ефективної соціальної самоорганізації та, головне, неготовність і небажання брати на себе (поділяти з іншими) відповідальність за стан справ у суспільстві.

Отже, політико-правові цінності українців нині утворюють доволі еkleктичний комплекс. Має місце антагонізм цінностей. Менталітет істотно обтяжений антицінностями, які породжують явище правового і політичного нігілізму, недовіру та апатію. Комплекс цінностей зазнає все більшого впливу гедонізму. Відтак, право неминуче перетворюється на засіб задоволення потреб, втрачаючи власну духовну цінність (наприклад, для І. Канта воно було «найсвятішим, що є у Бога на землі» і ототожнювалося з свободою).

Проте цілком очевидно, що майбутнє України як успішної держави можливе за умови подолання в суспільній свідомості негативних світоглядних установок. Саме життя породжує необхідність суспільного консенсусу щодо базових цінностей, гармонізації ціннісної сфери, розвитку правової і політичної свідомості та її осердя – самосвідомості кожного учасника суспільних відносин.

**Агнеса Олкова-Михницька – здобувач вищої освіти
ступеня доктора філософії,**

Національна академія державного управління при Президентіві України

ЩОДО ПРІОРИТЕТНОСТІ ВРАХУВАННЯ ГЕНДЕРНОГО АСПЕКТУ У ПОЛІТИЧНОМУ ЛІДЕРСТВІ

У сучасному демократичному суспільстві все ще панує стереотип про те, що займати високі керівні посади повинен представник чоловічої статі. Не зважаючи на те, що жінка вже, як мінімум, ціле століття веде активний спосіб життя як у політичній діяльності, так і в сфері публічного управління,

зруйнувати його остаточно поки що не вдається. Причому для вітчизняного сьогодення актуальною все ще залишається проблема стереотипного ставлення до представників різних статей, що особливо проявляється під час відбору кандидатів на певні посади вищого рівня управління.

Причому для вітчизняного сьогодення актуальною все ще залишається проблема стереотипного ставлення до представників різних статей, що особливо проявляється під час відбору кандидатів на певні посади вищого рівня управління.

Визнання цінності кожної особистості, створення стійких паритетних умов для її максимальної особистісно-професійної самореалізації, забезпечення професійної активності сприятимуть, на нашу думку, пріоритетному утвердженню людського виміру в реалізації політико-управлінського лідерства за умови впровадження реальної гендерної рівності.

На нашу думку, сучасна Україна знаходиться на етапі її становлення, хоча, як науковий напрям, гендерна психологія лідерства почала інтенсивно формуватися під впливом феміністського руху із середини 1970-х років ХХ ст. насамперед американськими та європейськими вченими. Негативне ставлення до жіночого лідерства традиційно проявляли прихильники фрейдизму. Причому лідери-жінки вважалися ними власниками нездорової гендерної ідентичності [0, с. 327], а їхнє прагнення до лідерства розглядалося як прояв неповноцінності жінки, що заздирить чоловікам [0, с. 327]. Однак, як слушно зазначали Маккобі й Джекліп, за більш тривалого спілкування, жінки вирівнювалися із чоловіками по лідерству [0, с. 327].

За даними А. Шестакова, чоловіки керівники віддають перевагу чоловікам як працівникам в 25,3 %, і лише в 12,9 % – жінкам. Не відстають від чоловіків і жінки: за даним цього ж автора, жінки, своєю чергою, проявляють більшу готовність співпрацювати й впливати на жінок, а не на чоловіків [0, с. 329]. В українському суспільстві існують підтверджені факти упередженого ставлення до жінки-фахівця, тобто самодостатньої особистості та професіонала.

Століттями у світі існує стереотип про інтелектуальну неспроможність жінки. Ті, хто підтримує цю думку, забувають про нерівні умови в здобутті освіти, які ще на початку минулого століття панували в світі. Так, видатна математик Еммі Нетер (1882-1935), була однією з двох дівчат-студенток серед 986 студентів, що навчались у Ерлангенському університеті. Вони мали право відвідувати лекції без права складати іспити і лише за особистою письмовою згодою кожного викладача, курси яких вони хотіли послухати. Тільки через кілька років обмеження на навчання дівчат в університетах були зняті.

Зрозуміло, що чимале розмаїття чинників ризику, з якими доводиться фактично боротися жінці при зайнятті лідируючої позиції, можна по-різному інтерпретувати. Однак очевидно, що найголовніше питання стосується того, чи володіє жінка необхідним потенціалом для блокування цих чинників ризику. Тож тиск стереотипів, про який так багато пишуть вітчизняні і західні науковці, поступово знижується і змінюється в динамічних групах населення в моделях поведінки, які дають змогу виживати в умовах нестабільної і непередбачуваної суспільно-політичної ситуації [0].

Цей факт забезпечує перспективу поступового завоювання лідируючих позицій, але вже за іншими підставами. Основними серед них є вагома ефективність типів лідирування, що демонструється жінками порівняно з чоловіками, і головне – їхня особистісно-психологічна гнучкість, що дає можливість протистояти упередженості в умовах агресивності зовнішнього середовища [0].

Як свідчить аналіз, стереотипи про «жіноче призначення», які склалися протягом століть, істотно ускладнюють процес самореалізації жінок як політичних лідерів. Крім цього під час виборчих компаній спостерігається принцип «гендерного цензу», який проявляється через механізми партійного відбору, системи контролю за фінансуванням виборчої компанії, доступ до ЗМІ тощо. Так, наприклад, згідно статистичних даних аналітичного звіту Ради Європи, за результатами останніх національних виборів 46 % жінок було

обрано до селищних та сільських, а лише 28 % – до обласних рад. До рад великих міст та обласних центрів –15 %, а до парламенту ще менше – всього 12 % представниць жіночої статі. Лише 6 % жінок в Україні посідають посади міністрів та зам міністрів [5].

У цьому контексті актуальності, на нашу думку, набуває не лише виявлення, а й врахування гендерних особливостей реалізації політичного лідерства як чинника забезпечення успішності державотворчих процесів та висування на політичні посади жінок. Такими основними особливостями ми вважаємо: урізноманітнення форм гендерної демократії в суспільних відносинах на усіх управлінських рівнях – державному, регіональному, місцевому та громадівському; гендеризацію політичної та управлінської культури суб'єктів владних повноважень усіх рівнів; утвердження гендерного компонента у функціонуванні та взаємодії органів публічної влади.

Джерела та література

1. Дифференциальная психофизиология мужчин и женщин. СПб. : Питер, 2003. 37 с.
2. Драма прекрасной дамы: парадоксы современного равенства мужчин и женщин. Гендерный подход к известной проблеме / С.Ф.-Х. Хрисанова, 2001. Кн. II: IV Пекинская конференция и гендерная идеология. 2001. 207 с.
3. Женщина: самореализация в семье и обществе (Гендерный аспект) / Н.В. Лавриненко. К.: ВИПОЛ, 1999. 172 с.
4. Коваленко Д.; Школяр М. / Гендерні аспекти лідерства. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку, 2007. 21 с.
5. Програма «Правоспроможна громада – 2019» [URL : <https://ldn.org.ua/event/prohrama-pravospromozhna-hromada-2019-rezultaty-serpnyu>].

**Тетяна Пояркова – доктор політичних наук, доцент,
Людмила Пашко – доктор наук з державного управління, професор,
Національна академія державного управління при Президентіві України**

ІДЕНТИФІКАЦІЙНІ РОЗРИВИ УКРАЇНСЬКОГО СОЦІУМУ ЯК НАСЛІДОК УКРАЇНО-РОСІЙСЬКОГО ПРОТИСТОЯННЯ

Поява внутрішньої міграції з числа біженців і перемішених осіб внаслідок російсько-української війни – надзвичайно актуалізує проблематику ідентифікаційних розривів.

Війна РФ з Україною (2014 – сьогодні) відноситься до класу «нових» війн, що відрізняються відносно невеликою інтенсивністю гарячої фази з поєднанням масованого інформаційного впливу зовні системи та наявністю внутрішнього фронту [1, 2, 3].

Метою подібних війн є демонтаж держави, що відбувається через послідовність фаз: 1) підготовча: збір інформації про слабкості майбутньої жертви, творення привабливого концепту виправдання військової агресії країни-нападника, вбудовування власних агентів на стратегічні посади країни-жертви; 2) гаряча: введення війська агресора на вимогу громадян країни-жертви; 3) «замороженого конфлікту»: отримання контролю над державою-жертвою через демографічні потоки з частин окупованої території.

«Нові війни» мають й приховані (латентні) чинники:

1) перетворення місцевого населення окупованих частин у прибічників країни-агресора: на ментальному (ЗМІ, освіта, кінопродукція, книговидавництво, паспорти) та економічному (пенсії, доплати, контрабанда) рівнях;

2) руйнація кола союзників країни-жертви через поширення привабливого культурного концепту як виправдання територіальних претензій країни-агресора з одночасним підкупом представників правлячих еліт у розвинутих країнах;

3) сприяння розчаруванню в діяльності еліт усіх рівнів та будь-якому прояві самостійності й оригінальності соціуму країни-жертви.

Ключова особливість подібних війн – одночасне застосування двох супротивних тактик. З одного боку це – поглинання людського ресурсу країни-жертви (переважно з числа симпатиків агресора) [4, с. 11-19]. З іншого – творення внутрішньої міграції (за рахунок прибічників сторони жертви): з анклавів, де ведуться активні військові дії до мирних територій.

Саме ці обставини виступають підґрунтям для нових соціальних розломів українського суспільства. Це переважно пов'язано з великою кількістю «внутрішніх переселенців» (близько 2 млн осіб), яке неминуче супроводжується закріпленням негативного образу жителів окупованих територій за допомогою узагальнення негативних рис жителів ЛНР-ДНР, не зуміли відстояти незалежність свого регіону та створюють додаткові бюджетні навантаження.

Водночас, країна-агресор використовує для творення нових соціальних розломів хаотизацію країни-жертви через: загострення протистояння різних верств населення відносно питання припинення миру, де різні частини соціуму протиставляються одна одній на підставі бажання/небажання протистояти ворогу.

Джерела та література

1. Калдор М. Новые и старые войны : организованное насилие в глобальную эпоху. М. : Изд-во Института Гайдара, 2015. 416 с.

2. Кревельд ван М. Трансформация войны. М. : ИРИСЭН, Социум, 2015. 320с.

3. Тилли Ч. Принуждение, капитал и европейские государства. 990-1992 гг. / Ч. Тилли. – Москва : Территория будущего, 2009. 360 с.

4. Танги А. де. Великая миграция: Россия и россияне после падения железного занавеса. Москва : Российская политическая энциклопедия, 2012. 479 с.

**Сергій Шейко – кандидат філософських наук, доцент,
Олена Колодій – кандидат педагогічних наук,
Полтавська державна аграрна академія**

ФІЛОСОФСЬКО-ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ВИРІШЕННЯ ПРОТИРІЧЧЯ «ВЛАДА – ЗНАННЯ» В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Протягом короткого історичного часу істотно змінилося політичне обличчя багатьох держав світу, і зокрема, українського суспільства. У лоні суверенної України виросла та сформувалася нова людина, а точніше особистість із «національно-патріотичним характером». Доказом цього є сучасні соціально-політичні події, пов'язані з європейським вибором українців та практичним втіленням урядової програми дій щодо зближення українського суспільства з цивілізаційними духовно-культурними світовими цінностями.

Важливо з'ясувати можливості подолання відчуження у відношенні «влада – знання» за умови проведення конструктивних реформ в галузі освітянської діяльності. В історичному контексті реформи в суспільстві та освіті відбуваються постійно. Вони здійснюються в різні соціально-культурні епохи, властиві майже кожному століттю, розрізняються в залежності від прийняття загальної мети, ідеї, конструкта національної освіти та її практичного втілення. Процеси реформування освітянської діяльності не можуть бути тимчасовими, випадковими, а ще гірше імітацією, фальшуванням необхідних об'єктивних змін. Причини реформування освітянської діяльності стосуються не тільки вдосконалення змісту освіти, а кардинальної зміни всієї сукупності суспільних відносин відповідного типу розвитку соціально-політичної реальності.

Реформа – це завжди створення нового порядку. Так, на думку іспанського філософа-освітянина ХХ ст. Хосе Ортеги-і-Гассета, необхідність у

реформі освіти виникає з двох основних причин: «або через порушення в прямому значенні цього слова, тобто через поодинокі випадки хибного застосування добрих правил», або через те, що «зловживання трапляються так часто чи й постійно, стають такі звичайні або й схвалюванні, що вже навіть не можуть називатися зловживаннями» [2, с. 68]. Тому, саме проти останніх порушень потрібно спрямовувати якісні радикальні зміни. Проте, сам процес реформування освіти буде мати достатню підставу, знайде практичне втілення та загальне схвалення в разі об'єктивно-істинного визначення загальної місії, ідеї інституції освіти та вирішення суперечностей «влада – знання» в процесі становлення громадянського суспільства в Україні.

Для сучасної української освіти важливо знайти у відповідь на запитання: як можна зберегти історичну національну традицію, не втратити минулі позитивні здобутки і в той же час всю творчу енергію спрямувати на розвиток освіти майбутнього, тобто як можливо зберегти національну демократичну основу освіти та повноцінно увійти в західноєвропейський освітянський простір? Вирішення цієї проблеми є найважливішим завданням в процесі докорінного реформування вищої школи в Україні.

У теперішню добу світової глобалізації освіта зазнає якісної трансформації, відбувається ослаблення ролі національної держави. Завершення соціально-культурного, політичного проєкту модерності торкаються обох сторін співвідношення «влада – знання», оскільки, як знання, так і влада сучасної національної держави змінюють свою конфігурацію. Становлення національної освіти в Західній Європі збігається в часі зі значним пожвавленням національних рухів, зростанням значимості національної держави, сприянням формуванню національно свідомих індивідів. На цьому ґрунті здійснюється відомий альянс між модерними науковими знаннями, освітою та модерною владою, що втілюється в освітянські інституції, національні університети. В сучасних умовах глобалізації кінця XX – початку XXI ст. значно послаблюється роль національної держави як соціально-

політичного та культурно-освітянського проєкту, відбувається справжній тектонічний зсув у відношеннях «влади та освіти».

Регуляторною ідеєю епохи Просвітництва була раціональність, згодом у філософсько-освітянських трактатах Ф. Шлеєрмахера та В. фон Гумбольдта нею стає духовна культура, освіта, що постійно самокультивується в особі суб'єкта національної держави. Важливий культурно-освітянський проєкт епохи модерності крок за кроком виживає власні можливості. Знову постає питання: на що має орієнтувати регуляторна ідея освітньої діяльності, знову науковці та педагогічні громади зупинились в пошуках сучасного принципу, регулятивної ідеї існування постмодерної освіти.

Адаптуючи принципи критичної свідомості до педагогічної діяльності філософ освіти К. Поппер доводить той факт, що вчитель не «повинен нав'язувати своє мірило «вищих» цінностей учням, мусить старатися збуджувати їхній інтерес до цих цінностей. Він повинен піклуватися про душі своїх учнів». [3, с. 300]. Основи критичного світогляду в ролі достатньої основи безумовно сприяють формуванню відкритого громадянського суспільства та попереднього вирішення суперечної дилеми взаємовідношення «влада – освіта».

Критичне мислення формує творчий підхід до будь-якої практичної діяльності людини. Креативність спонукає до демократичних основ людського спілкування. Тому вчителю, якому громада довірила формування активних цілеспрямованих особистостей, необхідно приймати за мету принципи співпраці, діалогу, толерантності. Становлення критичної свідомості в системі освіти спрямовує діяльність наставників до виховання творчості, повноцінного діалогу, співрозуміння та конструктивної співпраці.

На шляху демократизації всіх ланок освітянської діяльності в Україні, включаючи радикальні зміни в суспільно-політичному житті, розробку науково-обґрунтованої мети навчально-виховної роботи, можливо здобути бажані позитивні результати процесу реформування освіти. Лише через

подолання суперечності «влада – знання» та різноманітних форм відчуження влади від освіти можна отримати відповідний позитивний конструктив.

На думку бразильського філософа-освітянина ХХ ст. П. Фрейре критична свідомість формується в процесі становлення суб'єктності особистості в межах розвитку суспільно-історичної практики та процесу життєдіяльності людини. Освіта за методом П. Фрейре – це практика свободи, оскільки вона визволяє педагога не меншою мірою, аніж його учнів, від подвійного рабства споглядового мовчання й монологу. Обидва партнери самовизволяються, коли починають учитися: один – щоб пізнати себе як людину гідну, а інший – щоб досягти здатності до творчого діалогу.

На зломі тисячоліть політолог освіти Е. Грін доводить, що в «постнаціональну добу» система національної освіти стає «мертвою, анахронічною, недоречною, раптом втрачає свій сенс» [1, с. 275]. Сучасні проблеми освіти сягають набагато глибше, торкаючись проблем публічного сектору суспільства. Сьогодні перегляд взаємовідношення «влада-знання» відбувається у двох площинах: з погляду функціонування сучасної незалежної національної держави та сучасної соціальної держави в межах розбудови громадянського суспільства.

У випадку вищої освіти загальний напрям реформ, що визначили уряди цілого глобалізованого світу за величезної підтримки наднаціональних організацій в умовах поширення політики лібертаріанства спрямовані, як зазначає польський теоретик освіти М. Квек, на запровадження «пожиттєвої освіти для кожного, якнайширший доступ до знань за помірну плату, інтенсивне навчання у закладах, що фінансово незалежні та постійно зорієнтовані на ринок. Така тенденція розвитку сьогодні очевидна повсюди і відповідає співвідношенню «влада – знання», тобто стосункам між модерною національною державою та модерним Університетом» [1, с. 278]. Гармонія між національною державою та попередніми освітянськими інституціями тривала доти, доки у рівновазі взаємовідношення перебували модерні «форми влади та

знання».

Жахливим явищем процесу відчуження влади від освіти в сучасних умовах стала немилосердна логіка споживацтва, прагматизму, бюрократизму, формалізму, корисливості, що породила ідею «блискучої освіти» у найкоротші часові терміни, котра межує з постійними фактами корупції та хабарництва в навчальних закладах. Мета такої «освіти»: постачати привабливий продукт за помірковану ціну, забезпечити суспільство «добрим товаром» за його гроші. Духовно-культурне життя громадян раціональної держави стає безумовно підпорядкованим принципам суб'єктивного прагматизму, споживацтва, корисливості та постійних проявів формалізму і бюрократизму в різноманітних сферах освітянсько-наукової діяльності.

Пошуки нової парадигми майбутньої освіти та її практичних інституцій безперечно пов'язані з ідеалами побудови громадянського суспільства, але як здійснити в теперішній соціально-політичній ситуації складний перехід від національних до загальногромадянських ідеалів? В цьому й має полягати конструктивізм сучасної педагогічної дії та світоглядно-методологічного його осмислення та практичного втілення з концептуальних основ філософії освіти.

Можливість вирішення дилеми «влада – знання» чи «влада – освіта» знаходяться на шляху суттєвого наукового осмислення загального проекту будівництва громадянського суспільства в Україні. Саме з цією метою необхідно ґрунтовно розвивати критичне мислення та його практичне застосування в педагогічній діяльності в напрямку становлення демократії та формування суб'єктно-суб'єктного діалогу на основі співпраці та взаєморозуміння.

Історичне «покликання» нації полягає в тому, щоб стати перетворювачами своєї суспільної реальності. Лише «таким чином» індивіди стають суб'єктами, а не об'єктами своєї власної історії та існування. Позиція окремих політиків та окремих владних структур, щодо проведення реформ заради реформ в галузі української освіти та науки досить часто відірвана від

нагальних потреб об'єктивної педагогічної реальності, практичного життя освітян, наповнена бюрократизмом, формалізмом та випадковим прагматизмом не витримує критичної оцінки. Тому вирішення важливої дилеми «влада – освіта» можливе лише на шляху тісної співпраці державних структур із владними інституціями та громадськими організаціями, що набувають актуального значення в умовах активної розбудови громадянського суспільства в Україні.

Джерела та література

1. Квек М. Національна держава, глобалізація та університет як модерний заклад. Ідея Університету: Антологія. Львів: Літопис, 2002. С. 267-291.
2. Ортега-і-Гассет Х. Місія Університету. Ідея Університету: Антологія. Львів: Літопис, 2002. С. 67-107.
3. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Т.1. К.: 1994. С. 245-300.
4. Фрейре Пауло. Формування критичної свідомості / 3 англ. пер. О Дем'янчук. К.: Юніверс, 2003. 176 с.
5. Шейко С.В. Національні та загальногромадянські засади реформування сучасної вищої освіти в Україні. Вища освіта України. 3 (17). К. : Інститут вищої освіти АПН України, 2005. С. 32-35.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ТРАНСФОРМАЦІЙ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА.

**Людмила Гнатишин – доктор економічних наук, доцент,
Львівський національний аграрний університет,
Любов Дранус – кандидат економічних наук, доцент,
Чорноморський національний університет імені Петра Могили**

ПЕРЕДУМОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Основна мета процесу мобільності – переміщення, перспектива, працевлаштування. Основні положення стосовно нової освітньої політики в системі міжнародної функції вітчизняних та іноземних закладів вищої освіти (ЗВО) полягають у: забезпеченні вільного доступу до інформації студентам, аспірантам, педагогам та науковцям; підтримці міжнародної академічної мобільності; взаємовигоді людських та фінансових аспектів міжвузівських обмінів; підтримці розвитку міжнародної співпраці у забезпеченні якості освіти; оптимізації управління витрати коштів; стимулюванні інноваційної практики фахівців, що забезпечують підготовку та діяльність міжнародних навчальних програм, здійснюють міжнародну рекламу ЗВО; потребі створення свого освітнього простору як ефективного методу підготовки до рівноправної конкуренції вітчизняних ЗВО з європейськими.

Сьогодні цілком очевидно, що впровадження засад академічної мобільності до системи вищої освіти неминуче. Істотні зміни в національній освіті абсолютно обґрунтовані й очевидні, вони є адекватною реакцією європейських країн, зокрема й України, на такі причини:

- інтеграція національних інформаційних просторів у цілісний міжнародний простір;

- розвиток глобалізаційних процесів у фінансово-економічній галузі;
- інтернаціоналізація освіти, тобто зростання потоків студентів у міжнародних ЗВО, взаємообміни науковими кадрами;
- зростання конкуренції на міжнародній арені освітніх послуг;
- інші державні функції в галузі освіти, погляди щодо автономії закладів вищої освіти;
- зменшення кількості студентів на тлі зміни вікової структури населення.

Отже, сформувати цілісний міжнародний освітній простір вдасться, поєднуючи підходи різних держав до побудови освіти, а також за умови визнання дипломів інших країн. Загальноєвропейським простором вищої освіти (ЕНЕА) й загальноєвропейським дослідницьким простором (ERA) утворено сучасне європейське суспільство знань. Завдяки спільному європейському освітньому простору, по-перше, зростає мобільність студентів і професорсько-викладацького складу, по-друге, академічна мобільність – необхідна умова формування власне спільного освітнього простору [1].

Глобалізаційні зміни, завдяки яким відбуваються суспільні трансформації, створюють і функції міжнародних організацій: ЮНЕСКО, Міжнародного бюро освіти (МБО), Міжнародного інституту планування освіти (МІПО).

Отже, всебічна міжнародна співпраця в освітній та науковій галузях нашої країни з іншими державами за участі України дає змогу для створення цілісного європейського освітнього простору – зони «Європейської вищої освіти». У рамках такої співпраці освіта стає об'єктивною, прозорою, конкурентоспроможною, а значення вітчизняних університетів подвійне: забезпечення належного навчання для студентів та сприяння якнайширшому використанню можливостей студентського творчого потенціалу в освітньому просторі новітніх країн, задля забезпечення процвітання українських закладів вищої освіти в майбутньому [3]. Отже, впровадження практики академічної мобільності в освітній простір вітчизняних закладів вищої освіти зумовлюють

об'єктивні процеси в Європі й Україні зокрема. Тож такий процес має ініціювати підвищення якості вищої освіти, визнання в усьому світі досягнень вітчизняної освітньої системи.

Однак навіть знаючи всі тонкощі системи освіти західних країн, дії стосовно академічної мобільності мають бути компетентними, позаяк є відмінності в підходах до її здійснення. Поряд із трансформацією в освітньому середовищі ми маємо захищати особисті інтереси. Іноді видається, що Україна покидає сектори світового ринку освіти, де вона дійсно конкурентоспроможна. Проте враховуючи, що випускники вітчизняних закладів вищої освіти зазвичай реалізуються як фахівці тільки у своїй державі, питання щодо захисту інтересів державної освіти можна частково вирішити, впровадивши академічну мобільність студентів за якнайповнішого збереження традиційних у нас методичних засобів.

Для ЗВО вкрай важливі концепції розвитку міжнародної практики та участь у колективних освітніх проектах. Адже в такий спосіб новітні освітні стратегії зумовлюють якісні зміни й поліпшують робочий процес або структуру ЗВО й узгоджуються з концепцією розвитку, проблематикою наукової практики та навчальними планами закладу.

Завдяки розвитку академічної мобільності пришвидшиться інтеграція країни до європейського освітнього простору, вдосконаляться освітні технології, вітчизняна освіта ступить на міжнародний рівень, державна казна наповниться значними коштами для подальшого інвестування в розвиток вітчизняної системи освіти, поліпшиться якість трудових ресурсів країни та з'явиться можливість для працевлаштування українців тощо.

Джерела та література

1. Гуляєва Н. М. Мобільність викладачів і студентів: проблеми та орієнтири. Розбудова менеджмент-освіти в Україні: матеріали VI щорічної Міжнар. конф. (м. Дніпропетровськ, 17-19 лют. 2005 р.). Дніпропетровськ,

2005. С. 76–81.

2. Стадний Є. Українські студенти за кордоном: факти та стереотипи. 2017. URL: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainski-studenty-za-kordonom-fakty-ta-stereotypy>

3. Федорова І. І., Трофименко Я. В. Академічна мобільність українських студентів сучасного освітнього простору. Вісник НТУУ«КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка. 2012. № 2(35). С. 139–144.

**Микола Грицаєнко – кандидат економічних наук,
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного**

СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ І САМОРЕГУЛЮВАННЯ В АГРАРНОМУ ПІДПРИЄМНИЦТВІ

Головною стратегією розвитку аграрного сектора економіки країни є забезпечення її продовольчої безпеки. Недоліки в існуючих відносинах між сферами діяльності агропромислового комплексу, невідповідність сучасним умовам господарювання механізмів державного регулювання та саморегулювання підприємницької діяльності обумовлюють наявність проблем в цій сфері.

Система організаційно-економічних відносин, яка діє в сільському господарстві в теперішній час, характеризується розбалансованістю інтересів суб'єктів аграрного підприємництва, відсутністю необхідних інститутів, що сприяють розвитку його саморегулювання. Формування сучасного механізму саморегулювання аграрного підприємництва потребує відповідного теоретичного, методологічного і методичного забезпечення з урахуванням особливостей соціально-економічного розвитку сільських територій.

У світі набирає обертів розвиток саморегулювання в підприємницькій діяльності. Саморегулювання повинно створювати конкуренцію державному регулюванню, забезпечуючи разом з ним стабільність і баланс у різних галузях національної економіки. Сутність поняття «саморегулювання» пропонуємо визначати як самостійне (без втручання держави) впорядкування відносин між суб'єктами господарської (підприємницької) або професійної діяльності з метою захисту власних та суспільних інтересів [1, с. 71; 2, с. 237].

Вважаємо, що головною метою розвитку аграрної сфери є безпосередньо покращення добробуту людей, що мешкають у сільській місцевості, та опосередковано – закладання основ для зміцнення регіонального та національного розвитку в цілому [3, с. 196]. При цьому громадська довіра, посилення солідарності та відчуття приналежності є тим соціальним капіталом, який може підвищити ефективність участі населення в програмах розвитку села [3, с. 196].

На основі опрацювання літературних джерел нами сформульовано визначення соціального капіталу як сукупності здатних приносити дохід зв'язків та соціально-економічних відносин, які виникають у певній соціальній мережі на основі існуючих норм та довіри [4, с. 192]. Вважаємо, що головною складовою соціального капіталу є довіра, яка «... впливає на формування менталітету людей, забезпечує певний рівень їхнього спілкування та об'єднання в соціальні групи [5, с. 20].

На рис. 1 наведені риси, що об'єднують поняття «саморегулювання» та «соціальний капітал».

З точки зору причинно-наслідкового зв'язку, соціальний капітал є передумовою розвитку саморегулювання. Характерними особливостями його створення та використання в аграрному підприємстві є необхідність послідовного покращення умов життя та праці мешканців сільських територій, відродження позитивних місцевих традицій, спільної участі у розв'язанні сучасних проблем та прийнятті управлінських рішень, а також проведення

реальних заходів протидії корупції під контролем громадськості. В зв'язку з цим є необхідність більш пильну увагу приділяти розвитку інституту освіти (в першу чергу аграрній освіті) як фундаменту створення і розвитку інтелектуального потенціалу, головним елементом якого є соціальний капітал.

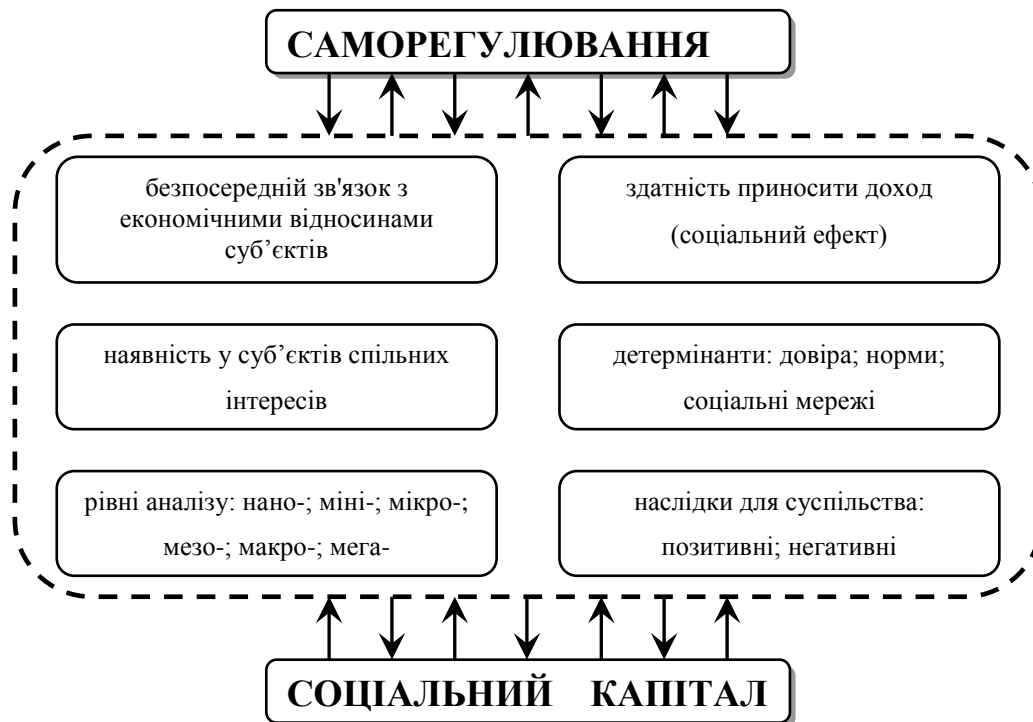

Рис. 1. – Загальні риси понять «саморегулювання» та «соціальний капітал»
 Джерело: складено на основі [1]

Перспективами подальших досліджень є пошук шляхів інституційних перетворень, які сприятимуть розвитку соціального капіталу як детермінанти саморегулювання аграрного підприємництва.

Джерела та література

1. Грицаєнко М.І. Соціальний капітал у механізмі саморегулювання підприємницької діяльності в сільському господарстві. Економіка АПК. 2019. № 8. С. 70-78.

2. Грицаєнко М.І. Саморегулювання підприємницької діяльності. Управління ресурсним забезпеченням господарської діяльності підприємств реального сектору економіки: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. інтернет-

конфер., м. Полтава, 01 лист. 2019 р. Полтава: РВВ ПДАА, 2019. С. 237-238.

3. Шпикуляк О.Г., Грицаєнко М.І. Аграрне підприємництво: теоретичні формації і економічні практики у творенні соціального капіталу. Розвиток сільськогосподарської кооперації та інтеграційні процеси в аграрному секторі економіки : монографія. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2019. С. 196-206.

4. Шпикуляк О.Г., Грицаєнко М.І. Інтелектуальна модель соціального капіталу: концепти інституціоналізації. Розвиток сільськогосподарської кооперації та інтеграційні процеси в аграрному секторі економіки : монографія. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2019. С. 186-196.

5. Грицаєнко М.І. Довіра як детермінанта економічного розвитку європейських країн. Аграрна політика Європейського Союзу: виклики та перспективи : монографія. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. С. 20-29.

**Григорій Задорожний – доктор економічних наук, професор,
Марія Блінова – здобувач вищої освіти СВО бакалавр,
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна**

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ СВІТОВОГО ДОСВІДУ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ МОДЕЛЕЙ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН

Для подальшого соціально-економічного розвитку країни необхідно постійно здійснювати розвиток інноваційної активності, нарощувати інноваційний потенціал. В результаті дослідження фахової літератури були визначені особливості функціонування наступних моделей інноваційного потенціалу:

1. Для американської моделі інноваційного розвитку характерні наступні риси:

а) орієнтація на резерви в науці й реалізація великомасштабних цільових проектів, які охоплюють усі стадії науково-виробничого циклу [1];

б) наявність стратегічного управління науково-технологічним та інноваційним розвитком на державному рівні;

в) стимулювання розвитку інноваційного потенціалу здійснюється за допомогою державного фінансування наукової сфери; укладання контрактів на виконання наукових досліджень між інноваційними фірмами та державою; отримання грантів, субсидій, податкових пільг; проведення ліцензійної антитрестівської політики; амортизаційні заходи, підтримки міжорганізаційної кооперації і малого інноваційного бізнесу; закупівлі; функціонування розвиненої інфраструктури інноваційного розвитку (технопарків, технополісів, венчурних фірм, консорціумів, сервісних фірм). При цьому слід визначити високу питому вагу державного фінансування фундаментальних досліджень та прикладних інноваційних розробок;

г) велика роль дослідницьких інститутів та спеціалізованих лабораторій при вищих навчальних закладах в розробці інноваційних ідей;

д) дана модель охоплює весь цикл інноваційної діяльності – від появи інноваційної ідеї до впровадження масового виробництва інноваційного продукту.

В європейських країнах широкого розповсюдження набула модель, до характерних рис якої відноситься: створення систем стимулювання інноваційного розвитку; фінансування за рахунок грантів переважно прикладних досліджень; державне фінансування фундаментальних досліджень; розробка спільних проектів як з великими транснаціональними корпораціями, так і підприємствами малого та середнього бізнесу. В свою чергу можливо виділити в ній наступні моделі інноваційного розвитку (табл.1).

До характерних рис азіатської моделі розвитку інноваційного потенціалу, слід віднести наступні:

а) наявність високо розвиненої інфраструктури для створення інновацій та проведення наукових досліджень, підтримка малого та середнього бізнесу, який орієнтований на розробку та впровадження інновацій – розвиток бізнес-

інкубаторів, бізнес-центрів, науково-технічних центрів; інноваційно-промислових комплексів; центрів передачі технологій;

Таблиця 1

Європейські моделі інноваційного розвитку

Показники	Скандинавська модель	Західноєвропейська модель	Центральноєвропейська модель
Рівень партнерства державного і підприємницького секторів	високий	середній	низький
Інституціональне середовище	розвинене	вдосконалюється	розвивається
Роль університетського сектору	висока	значна	середня
Роль підприємницького сектору	середня	висока	середня
Стимулювання досліджень зі сторони держави	переважає пряме	поєднання прямих і непрямих методів	непряме

Джерело: складено з урахуванням [2;3]

б) наявність орієнтації на експорт високо-технологічної продукції;

в) масштабна закупівля іноземних патентів, запозичення та поширення інновацій;

г) орієнтація на прикладні розробки, впровадження яких принесе значний прибуток при експорті нових товарів;

д) поєднання принципів кооперації, планової організації і координації та складного багатоступневого процесу з одного центру, з одного боку, і гострої конкуренції між учасниками на кінцевій стадії виробництва продукту.

Подальше дослідження світового досвіду інноваційної діяльності дозволить Україні вибрати найбільш ефективну модель розвитку в умовах глобалізації.

Джерела та література

1. Хаїрова Е.А. Модель інноваційного розвитку США в контексті сучасного розвитку. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/92453/05-Hairova.pdf?sequence=1>.

2. Вітер І.І. Інноваційна модель розвитку економіки ЄС: досвід для України. Формування інноваційної інфраструктури в умовах європейського вектору розвитку національної економіки, 2015. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/31983/1/35-69-70.pdf>.

3. Фінансові механізми інноваційного економічного розвитку України в умовах євроінтеграції: монографія /за ред. В.В.Лойко, А.Ю.Рамського. Київ: Київський ун-т ім.Б.Грінченка, 2019. С. 205-206.

**Григорій Задорожний – доктор економічних наук, професор,
Дар'я Литвиненко – здобувач вищої освіти СВО бакалавр,
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна**

ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ НБІК-КОНВЕРГЕНЦІЇ

Розвиток сучасних технологій породив новий напрям досліджень – вплив НБІК-конвергенцій на розвиток людства. НБІК-конвергенція (NBIC-Convergence) характеризується міждисциплінарним підходом до дослідження складних явищ, які утворилися під впливом таких окремих напрямків як нанотехнології (Н), біотехнології (Б), інформаційно-комп'ютерні технології (І) та когнітивна наука (К), або наука про пізнання. У результаті такого підходу можливо отримати принципово нові результати та напрямки розвитку за рахунок фактичної синергії. Слід визначити, що існують різні групи технологій, вплив яких пропонується досліджувати (табл. 1).

Слід зазначити, що технічне злиття може бути досягнуте не обов'язково за рахунок усіх 4 технологій, можуть бути різні варіанти подвійної чи потрійної конвергенції цих технологій. Серед найбільш відомих дослідників конвергентних технологій слід назвати Roco M.C., Bainbridge W.S. [1]. У підготовленому звіті дослідники визначили 20 основних тенденцій, які виникнуть внаслідок впливу NBIC-конвергенції на суспільний устрій протягом

найближчих 10-20 років.

Таблиця 1

Складові сучасних груп дослідження конвергентних технологій

Загальна назва групи дослідження	Технології, вплив яких досліджуються
НБІК-конвергенція	нанотехнології (Н), біотехнології (Б), інформаційно-комп'ютерні технології (І) та когнітивна наука (К)
ГНР (GNR)	генетика (G), нанотехнології (N), робототехніка (R)
ГНІР (GRAIN)	генетика (G), робототехніка (R), штучний інтелект (AI), нанотехнології (N),
БАНГ (BANG)	біти (B), атоми (A), нейрони (N), гени (G)

Так найбільший вплив на людину може проявитися наступним чином:

1. Прояв позитивного впливу (складено з урахуванням [1; 2]):

- створення високошвидкісних прямих інтерфейсів (зв'язків) між людським мозком і машинами – це приведе до повної заміни машинами людей при виконанні складних робіт у промисловості, при керуванні транспортними засобами і т.п;

- підвищення обізнаності кожної людини щодо стану здоров'я, екологічного навколишнього стану про наслідки дій різних факторів і технологій, що за думкою вчених може привести до розвитку креативності, більшій участі людей у соціальних, управлінських процесах різного рівня;

- розвиток нанотехнологій дає величезний поштовх інтенсивному розвитку в усіх галузях та сферах життєдіяльності.

Багато вчених застерігає проти необдуманого використання новітніх технологій внаслідок їх негативного впливу.

2. Прояв негативного впливу:

- підвищиться можливість контролю над генетичною структурою людини, тварин і сільськогосподарських культур, але тут можливий негативний вплив на генотип людини;

- розвиток NBIC-технологій може привести до кризи в сфері етики, духовності і гуманістичному світогляді людини;

- прояв негативних тенденцій маніпулювання свідомістю людини, можливість її зомбіювання. Вчені Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна проф. Г.В. Задорожний, доц. О.Г. Задорожна визначають, що такий вплив стає можливим, коли до нано-, біо-, інформ- та когнітивних технологій додаються соціально-гуманітарні технології, спрямовані на перехід людини з еволюційно-біологічної форми Homo Sapiens у технологічну істоту, що сама розвивається – Nano Sapiens [3; 4].

Впровадження НБІК-конвергенцій можливо тільки з урахуванням необхідності подальшого розвитку людини як соціальної істоти, під контролем зі сторони держави, вчених, бізнесу, громадянського суспільства. Тільки відкриття уному людяності, що є сакральним код-ключом, дозволить не тільки узгодити всі суперечності, а й бути імпульсом для людської життєдіяльності. Уном буде потенціальним універсом якості життєвого процесу розгортання особистості, котрий досягає своєї вищої форми в кожному вчинку особистості, коли її самореалізація набуває особистісної якості свободи-відповідальності [5].

Джерела та література

1. Roco M.C., Bainbridge W.S. (Eds.) (2002) *Converging Technologies for Improving Human Performance: Nanotechnology, Biotechnology, Information Technology and the Cognitive Science*. National Science Foundation. Arlington.

2. Чекман І.С., Небесная Т. Ю. Конвергентні технології — нанобіомедичний аспект. URL: <https://www.umj.com.ua/article/8865/konvergentni-texnologii-nanobiomedichnij-aspekt>.

3. Задорожна О.Г. М'яка сила як пріоритетний чинник технократичних антикризових трансформацій. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_28/1/4.pdf.

4. Задорожний Г.В. НБІК-конвергенция, искусственный интеллект как реальная предпосылка замены человека киборгом в кризисном глобальном мире: препринт доклада на Каразинском междисциплинарном

методологическом научном семинаре 22 января 2019 г. Харьков: ХНУ имени В. Н. Каразина, 2019. 25 с.

5. Задорожний Г.В. Проривні методологічні розробки нової постнеокласичної людиномірної науки в сфері господарствознавства. Соціальна економіка, 2019, № 57. URL: <https://periodicals.karazin.ua/socceconom/article/view/14781>.

**Андрій Зеленський – кандидат економічних наук,
Віктор Зеленський – кандидат сільськогосподарських наук,
Подільський державний аграрно-технічний університет**

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Посилення світових глобалізаційних та інтеграційних процесів актуалізує питання вибору місця і ролі агропродовольчої сфери України у світовій економічній системі. Аграрна галузь України забезпечує 12% валового внутрішнього продукту, 22% зайнятості населення та 38% вартості експорту. Сталий розвиток аграрного сектору економіки України значною мірою залежить від ефективності аграрної політики і належної участі держави в її формуванні та реалізації [1, с.3]. За сучасних умов конкурентоспроможною може бути лише та національна економіка, що найефективніше використовує можливості глобалізації. Аграрний сектор, як і інші сфери економіки, знаходиться під впливом глобалізації, міжнародних потоків капіталу та інвестицій, транснаціональних корпорацій.

Термін «глобалізація» походить від французького «global», що означає планетарний, всеосяжний та означає всеохоплюючий процес трансформації світового співтовариства у відкриту цілісну систему інформаційно-технологічних, фінансово-економічних, суспільно-політичних, соціально-культурних взаємозв'язків та взаємозалежностей [2, с. 126]. До глобальної

конкурентоспроможності Україна має йти через усвідомлення і формування національної господарської багаторівневої моделі. Її вищий рівень має передбачати спосіб включення країни у транснаціональні цикли відтворення, формування яких прискорюється глобалізацією. Інший рівень – механізми включення країни у систему регіональних відносин у стандартах ЄС. Третій рівень – двосторонні відносини з країнами, які за рівнем свого промислового, технічного та технологічного рівня адекватні Україні. Вітчизняний АПК може здійснити прорив на світовий ринок через те, що його потенціал, на відміну від традиційних учасників (США, ЄС, Канада), ще не вичерпаний – задіяно лише третину продуктивних сил природи і суспільства. Проте не можна погодитися з тим, що питанням забезпечення належного рівня управління сільськогосподарськими та інноваційними ресурсами, за якого будуть створені можливості реалізації зовнішньоекономічного агропродовольчого потенціалу України, має опікуватися лише Міністерство аграрної політики України. Вирішити порушену проблему можливо лише за системного інтегрованого підходу, який охоплює усі без винятку об'єкти та суб'єкти аграрної політики.

Попередження та уникнення деструктивних наслідків глобалізації в агропродовольчій сфері вимагає системного підходу у формуванні національної аграрної політики, пріоритетами якої у зазначеному контексті є розвиток внутрішньої конкуренції та створення довгострокових експортних переваг на міжнародному продовольчому ринку. Становлення та розвиток в Україні основ ринкової економіки, її інтеграція у світовий економічний простір призвели до зростання ролі зовнішньої торгівлі у відтворювальному процесі, посилення впливу кон'юнктури світового ринку на параметри розвитку економіки держави. Ситуацію на світовому ринку продовольства у даний час швидко змінюють нові рушійні сили. Зміна клімату, високі ціни енергоресурсів, глобалізація і урбанізація трансформують виробництво, споживання і ринки. Вплив приватного сектора в світовій продовольчій системі, особливий вплив роздрібних торговців продовольством також швидко зростає. Зміна харчової

цінності, зростання товарних цін, нові зв'язки між споживачами та виробниками мають критичне значення для бідних і уразливих в продовольчому відношенні груп людей. Оцінка та інтерпретація сучасних тенденцій і нових викликів на світовому продовольчому ринку важливі для забезпечення суб'єктів формування аграрної політики відповідною інформацією, мобілізації адекватних ресурсів на місцевому, регіональному та національному рівнях [3, с.4].

Ризики зміни клімату негативно впливатимуть на виробництва харчових продуктів, стимулюватимуть підвищення попиту на них. Імпорт продовольства у країнах, що розвиваються, зростатиме. Використання земель у світі внаслідок зміни клімату зросте не більше, ніж на 1 %. Внаслідок глобального потепління світовий сільськогосподарський валовий внутрішній продукт зменшиться до 2020 р. на 16 %. При цьому скорочення виробництва у країнах, що розвиваються, складе 20 %, в індустріальних країнах – 6 %. Навіть за рахунок технологічних змін не вдасться нейтралізувати негативні наслідки зміни клімату, які безпосередньо впливатимуть на ціни аграрної продукції, рівень зростання яких за рахунок зазначеного фактора може скласти до 40 %.

Реалізація стратегії розширення присутності України на світовому ринку продовольства повинна супроводжуватися адекватними заходами щодо забезпечення стійкості аграрного виробництва в країні. У зв'язку з цим, зокрема, необхідно приєднатися до «нової зеленої» революції, яка є формою ведення сільського господарства, відомою як ґрунтозберігаючі технології, за допомогою яких забезпечується відновлення структури земель і стимулювання біологічних процесів в ґрунтах і, як наслідок, збільшення врожайності сільськогосподарських культур. Метою даної аграрної системи є стійке виробництво продовольства з використанням методів, що сприяють розвитку ґрунтових екосистем і дозволяють скоротити масштаби невиправданого пошкодження ґрунтів [3, с.6].

Оскільки економіка більшості аграрноорієнтованих регіонів України має

депресивний характер, їх ширше залучення до експортної діяльності сприятиме вирішенню ряду ключових проблем, зокрема зменшенню рівня безробіття, зростанню обсягу інвестицій, підвищенню конкурентоспроможності галузей агропродовольчої сфери, покращанню рівня та якості життя населення та ін. У зв'язку з цим виникає необхідність розробки механізмів щодо розвитку експортного агропродовольчого потенціалу регіонів, який розглядається як здатність відповідного територіального утворення виробляти та реалізовувати на визначених зовнішніх ринках конкурентоспроможну продукцію. Він має формуватися і реалізовуватися з використанням різноманітних маркетингових інструментів, які сприятимуть підвищенню рівня міжнародної конкурентоспроможності регіонів та, відповідно, держави.

Реалізація експортного аграрного потенціалу потребує не лише значних інвестицій, а й зміни політики у вказаній сфері, яка має базуватися на організованих зусиллях операторів відповідного ринку та владних структур. Інвестування в розвиток інфраструктури та сферу обробки продукції сприятиме зростанню прибутковості аграрних підприємств, оскільки на даний час їх нерозвиненість у значній мірі сприяє тому, що більшість продукції, насамперед зернових, реалізується одразу після збору урожаю, переповнюючи ринок і викликаючи значні сезонні коливання цін та втрату товаровиробниками прибутку. Спроби держави регулювати зазначені процеси у попередні роки, які здійснювалися, як правило, адміністративними методами, були безрезультатними.

Джерела та література

1. Зеленський А.В. Фінансове регулювання аграрного сектору економіки України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / А.В. Зеленський – Київ, 2016. 22 с.
2. Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Ринкова економіка: основні поняття і категорії. Навч. посіб. – 2-ге вид., стер. – К.: Знання, 2008 263 с. (Вища освіта

XXI століття); Дем'яненко С.І. Агрохолдинги в Україні: процес становлення та розвитку. Економіка України, 2009. № 12. С. 50-61.

3. Розвиток аграрного сектора України в умовах глобалізації світових ринків. URL :http://www.fem.znau.edu.ua/courses/agr_pol/files/2_5.pdf

**Ніна Карпенко – кандидат економічних наук, доцент,
Полтавська державна аграрна академія**

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ – ОСНОВНІ НАПРЯМИ ТА ЗАВДАННЯ

Податкова політика країни безпосередньо впливає на показники ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств, стимулювання підприємницької активності населення тощо, а отже, визначає рівень економічної безпеки підприємництва.

Економічна історія свідчить, що саме податки часто використовуються державою як найбільш дієвий важіль регулювання економічних процесів, є інструментом перерозподілу валового внутрішнього продукту, впливають на економічний розвиток та соціальні гарантії населення: науку, освіту, охорону здоров'я, культуру, забезпечення демократії та прав людини в державі [1]. Саме за ринкових умов господарювання важливого значення набуває вплив податкової політики на економічну безпеку суб'єктів підприємницької діяльності. У зв'язку з цим необхідна посилена увага до проблеми обґрунтування податкової політики держави та її впливу на стимулювання розвитку підприємницької діяльності.

Основна мета державної податкової політики полягає в організації наповнення дохідної частини бюджету держави з різних джерел для покриття витрат пов'язаних із виконанням нею своїх функцій.

Функції, що виконують податки:

- фіскальна – повнота зборів податків за встановленими термінами;
- розподільча – встановлення справедливості при стягненні податків;
- соціальна – зміна структури податкових платежів між державним та місцевим бюджетом [3].

У податках та податковій політиці є дві сторони: ресурси як інструмент забезпечення економічної та фінансової безпеки і фактор ризику й залежності. Значення податків може бути позитивним, так і негативним (фактор ризику). Як ресурсний фактор податки можуть бути для держави і засобом забезпечення безпеки (зростання податкового потенціалу), і фактором посилення загроз та ризиків (втрата податкового потенціалу під впливом об’єктивних та суб’єктивних причин).

Прагнення до реалізації головної мети соціально-економічного розвитку – зростання національного багатства та добробуту громадян – означає створення підвалин для реального й довгострокового економічного зростання у тісному зв’язку з економічною безпекою підприємництва.

Напрями проведення податкової політики концентруються на основі виваженого, науково обґрунтованого підходу, найтісніше пов’язаного з особливостями сучасного перехідного стану економічного розвитку.

Фактори, що впливають на ефективність податкової системи та інвестиційну привабливість наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Фактори, що впливають на ефективність податкової системи

Фактори, які впливають на прямі іноземні інвестиції	База оподаткування
	Рівень оподаткування
	Прозорість податкової системи
	Ставка податку
	Податкові узгодження
	Мито та митні збори

Стратегія забезпечення ефективної податкової політики держави щодо економічної безпеки підприємництва має ґрунтуватися на багатоваріантності прогнозів розвитку цього сектору економіки, коригуватися залежно від розвитку подій тим чи іншим варіантом та містити:

- характеристику та класифікацію внутрішніх і зовнішніх загроз економічній безпеці підприємництва;
- визначення і моніторинг факторів, які підривають стійкість соціально-економічної системи підприємницького середовища держави;
- визначення критеріїв і параметрів, які характеризують економічні інтереси суб'єктів підприємницької діяльності і доповідають вимогам економічної безпеки цього сектору економіки;
- основні напрями забезпечення економічної безпеки підприємництва;
- формування економічної політики та необхідного механізму, що усуває або пом'якшує дію факторів, які підтримують стійкість системи забезпечення економічної безпеки підприємства;
- управління системою забезпечення економічної безпеки підприємництва;
- координація діяльності податкових органів щодо забезпечення економічної безпеки на національному, регіональному і субрегіональному рівнях.

Основними пріоритетами Міністерства фінансів України у забезпеченні формування та реалізації державної податкової політики є [2]:

- підвищення ефективності, стабільності та прогнозованості податкової системи;
- підвищення якості та ефективності податкового адміністрування;
- ефективне акумулювання ресурсів, необхідних для виконання державою своїх функцій;
- забезпечення справедливості та рівності податкової системи, її адаптацію до норм та правил Європейського Союзу;
- відсутність негативного впливу для ведення бізнесу та сприяння економічному розвитку;
- розширення бази оподаткування.

Без визначення довгострокової орієнтації податкової політики стає

зрозумілою і безперспективністю подальшої стратегії податкових реформувань з метою реалізації виключно фіскальної політики уряду України [2].

Податкова політика має бути спрямована на вирішення поставлених перед суспільством завдань, серед яких виділяють довгострокові і короткострокові.

Перед керівництвом розвинутих країн стоять такі довгострокові цілі: економічне зростання, максимальний рівень зайнятості і благополуччя населення.

Короткостроковими цілями стосовно податкової політики можуть бути поповнення державного бюджету, його збалансованість на певному рівні щодо внутрішнього валового продукту, стимулювання інвестиційної діяльності.

Застосування основних інструментів податкового регулювання, до яких належать податкові ставки, податкові пільги, податкові преференції, амортизаційна політика, дозволяє здійснювати регулюючий вплив податкової політики на реальний сектор економіки, метою якого є:

- забезпечити мобілізацію податкових надходжень для фінансування діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, щодо здійснення відповідних функцій та повноважень;

- сприяти стійкому розвитку економіки, пріоритетних галузей та видів діяльності окремих територій, малого підприємництва;

- реалізувати соціальну справедливість при стягненні податків з економічних суб'єктів.

Джерела та література

1. Веремчук, Д. В. Сутність податкової політики та її роль у державному регулюванні економіки. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць / ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2010. – Вип. 28.

2. Гончак О., Гришко Т. Податкова політика України в сучасних умовах

http://sophus.at.ua/publ/2016_10_28_kampodilsk/sekcija_section_3_2016_10_28/podatkova_politika_ukrajini_v_suchasnikh_umovakh/131-1-0-2061

3. Литвиненко Я. В. Податкова політика : навч. посіб. – К.: МАУП. 2003 – 221 с.

**Наталія Копитець – кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник,
Володимир Волошин – кандидат сільськогосподарських наук,
Національний науковий центр «Інститут землеробства НААН»**

ЕКСПОРТНІ ОПЕРАЦІЇ НА РИНКУ ЯЛОВИЧИНИ

Міжнародні відносини як явище, виникли тоді, коли на земній кулі з'явилися хоча б два внутрішньо оформлених соціуми, які добровільно або вимушено почали вступати в постійні контакти, зв'язки, відносини, взаємодіючи один з одним [1]. XXI століття внесло революційні якісні зміни в усі аспекти сутності міжнародних відносин та їх масштаби. Значний вплив у еволюцію поглядів дослідників на сутність міжнародних відносин як явища, здійснили процеси глобалізації, яка сприяє розвитку суттєвих змін у сфері міжнародних відносин, що далеко вийшли за рамки традиційних взаємодій [2].

Динаміка розвитку сучасної світової економіки характеризується визначальними особливостями, до яких належать: вплив глобалізаційних процесів на національні ринки, уніфікація технічних стандартів і внутрішніх споживчих уподобань відокремлено від національної, релігійної, культурної та соціальної специфіки. Глобальні трансформації світового господарства здійснюють визначальний вплив на розвиток аграрного сектора України. Вітчизняний аграрний сектор не ізольований, а пронизаний мережею зв'язків як із українськими контрагентами, так і з глобальним економічним середовищем. Оцінка впливу глобалізаційних процесів на розвиток національних економік та

окремих секторів є предметом дискусій і численних досліджень [3].

Перспективність та необхідність нарощування обсягів експорту агропродовольчих товарів зумовлена, по-перше, світовою демографічною ситуацією та проблемою продовольчої безпеки, а по-друге, необхідністю капіталізації вітчизняних суб'єктів агробізнесу. Протягом останніх років зовнішньоекономічна діяльність аграрного сектора характеризується позитивним сальдо та зростаючими темпами міжнародної торгівлі [4].

Яловичина займає третє місце за часткою у виробництві основних видів м'яса в Україні. Виробництво яловичини і телятини у 2018 р. становило 359 тис. тонн. Останніми роками у нашій країні кардинально змінилася структура споживання м'яса населенням. Частка яловичини і телятини зменшилася від 30,0 % у 2005 р. до 14,2 % у 2018 р. Фонд споживання яловичини та телятини у 2018 р. залишився на рівні 2017 р. і становив 318 тис. тонн. Тобто, можна було б стверджувати, що вітчизняне виробництво з надлишком забезпечує внутрішнє споживання. Однак, українці споживають лише 7,5 кг свинини з розрахунку на 1 особу в рік, що складає 23,4 % раціональної норми споживання даного виду м'яса. Культура споживання яловичини та телятини в Україні не досить розвинута. При цьому низький рівень платоспроможності переважної частини населення призводить до подальшого зменшення споживання яловичини. Отже, попит на яловичину на вітчизняному ринку досить стриманий унаслідок національних традицій та низької купівельної спроможності населення.

Драйвером для розвитку виробництва української яловичини є знаходження нових і розширення існуючих каналів її експорту. Обсяг поставок на міжнародні ринки становить 30-40 тис. тонн на рік і перспективи зростання на цьому напрямі значні. Країни Азії та Близького Сходу готові закуповувати великі обсяги цього виду м'яса. Так у 2018 р. було експортовано 56 тис. тонн м'яса великої рогатої худоби, що на 5 % менше, ніж у 2017 р. Кількість країн, до яких реалізовується яловичина українського виробництва, є незначною. Експорт живої великої рогатої худоби, в основному, здійснюють у Єгипет,

Азербайджан, Ліван, Узбекистан і Грузію. Свіже та охолоджене м'ясо великої рогатої худоби експортують у Білорусь, Азербайджан та Туреччину, а заморожене – Казахстан, Азербайджан та Грузію.

Через дефіцит м'яса на ринку Китаю, країна нарощує обсяги закордонних закупівель. Українські виробники у третьому кварталі 2019 р. розпочали експорт замороженої яловичини до Китаю. Дозвіл на експорт замороженої яловичини до Китаю отримали три українські компанії: ТОВ «Козятинський м'ясокомбінат», ПрАТ «Агро-Продукт» та ПАТ «Конотопм'ясо».

Україна ще не має дозволу на експорт яловичини та телятини до Європейського Союзу. Хоча яловичина та телятина підлягає процесу ліцензування у рамках відповідних річних квот, які розподіляється рівними частинами щоквартально, по 25 % від загального обсягу на яловичину, свинину та м'ясо птиці. Процедура ліцензування встановлена для яловичини – Регламент № 2015/2079. Для того щоб ці продукти потрапило до європейських споживачів потрібно, щоб спрацювали 4 складові: Україна має отримати дозвіл експортувати м'ясо до ЄС як країна, у цілому; місцеве підприємство повинно бути конкурентним за ціною і якістю; конкретне підприємство має потрапити у перелік тих, хто має дозвіл на експорт до ЄС конкретного виду продукції; знайти партнера чи торгову мережу для збуту продукції в ЄС. У Європейському Союзі застосовується принцип «від поля до столу», тобто вимогам якості та безпеки мають відповідати всі етапи виробництва продуктів.

Вважаємо, що найближчим часом скорочення внутрішнього попиту буде компенсуватися розширенням експортних поставок. Запорукою успішного розвитку для вітчизняних виробників є освоєння методів переробки яловичини, що забезпечують сучасні стандарти якості.

Джерела та література

1. Косолапов Н. Теория международных отношений: предмет анализа и предмет теории. Мировая экономика и международные отношения. 1998, № 11.

2. Артьомов І. Концепції міжнародних відносин у глобальному вимірі сучасності: інтеграційний аспект. Геополітика України: історія і сучасність. Збірник наукових праць. 2012, Випуск 7. С. 10-36.

3. Лопатинський Ю. Ф. Вплив глобалізаційних процесів на розвиток вітчизняного аграрного сектора. Інноваційна економіка. 2013, №3(40).

4. Карасьова Н. Глобалізаційні детермінанти експортоорієнтованого розвитку аграрного сектора України. Міжнародна економічна політика. 2014, №1(20). С.129-152.

**Галина Мацьків – кандидат економічних наук, доцент,
Львівський національний аграрний університет**

ДІЛОВА РЕПУТАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВА ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ АКТИВ

Утримання суб'єктом господарювання конкурентних переваг на ринку забезпечується не тільки матеріальними, а й нематеріальними активами підприємства. Серед нематеріальних активів суттєве значення відводиться репутації підприємства, яка являє собою розгорнутий комплекс оціночних уявлень цільової аудиторії про суб'єкта господарювання, сформованих на основі об'єктивних параметрів його функціонування. Поняття ділової репутації є набагато вужчим поняттям ніж репутації взагалі, оскільки охоплює оцінку суб'єкта господарювання лише у сфері суспільно-виробничих відносин.

Згідно національних стандартів ділова репутація розцінюється як різниця між ціною підприємства (як майнового комплексу в цілому) і ціною всіх його активів згідно бухгалтерського балансу. За міжнародними стандартами фінансової звітності ділова репутація – це різниця між ціною підприємства та справедливою вартістю всіх його активів.

В останні роки число публікацій, присвячених темі ділової репутації, зростає в геометричній прогресії. Вчені-науковці, публікуючи результати

власних досліджень, доводять позитивний вплив репутації підприємства на інші спекти його діяльності. Цікавим є також і той факт, що в пошукових системах мережі Інтернет на запит «ділова репутація» видається понад 1,5 млн. посилань, що безумовно свідчить про надзвичайно високу актуальність цього аспекту розвитку сучасних підприємств.

Слід також зазначити, що ділову репутацію часто ототожнюють з іміджем та гудвілом. Дійсно, поняття «репутація», «імідж» і «гудвіл» є близькими, але мають суттєві відмінності. Так, імідж є емоційним сприйняттям підприємства його клієнтами, контрагентами, іншими учасниками ринку. Імідж є унікальною характеристикою фірми, притаманною тільки цій організації, а отже складно піддається формалізації. Проте, репутація – це певним чином формалізоване сприйняття характеристик, переваг та недоліків організації у бізнес-середовищі, що стимулює клієнтів користуватися її продукцією та може приносити прибуток. Саме ця здатність ділової репутації впливати на фінансові показники фірми втілюється у понятті «гудвіл» – грошовій вартості репутації як нематеріального активу компанії [1].

Як говорить відома китайська мудрість: «Створюйте міфи про себе. Всі Боги починали з цього». Таким чином, імідж є своєрідною «маскою» фірми, створеної з емоцій та розрекламованості брендів, а ділова репутація – це те, що ховається за цією маскою – вся реальна сутність фірми [2, с.42].

Репутацією складно маніпулювати, вона формується під впливом цілого комплексу параметрів: етика ведення бізнесу, ефективність виробничо-господарської діяльності, якість послуг, економічні та фінансові показники, кадровий потенціал, соціальна відповідальність та ін. [3].

Таким чином, ділова репутація являється стратегічним активом, тому підприємству необхідно формувати цей актив у відповідності не лише до зовнішніх, а й до внутрішніх умов господарювання. Підтвердженням цього висновку є теза, яка поступово поширюється у бізнес-середовищі: «Репутація складається історично – це явище стратегічне, а імідж – поняття скоріше

тактичне і ситуаційне. Його можна поміняти, відкоригувати. Швидко створити репутацію, навіть використовуючи новітні технології, неможливо».

Найбільш істотними факторами, які здатні знизити репутацію, виступають неефективність бізнесу, низький рівень менеджменту підприємства, проблемні відносини з державою, конфлікти між власниками [4].

Ділову репутацію не можна скопіювати або замінити – це унікальна характеристика кожного підприємства, рідкісний і унікальний актив, який неможливо купити або отримати без докладання певних зусиль. Вона набувається в процесі розвитку і є невід'ємним елементом суб'єкта господарювання [6].

Так, за останні 15 років частка вартості ділової репутації в загальній вартості «західних» компаній зросла з 18 до 82 %, аналітики відзначають, що підвищення індексу ділової репутації підприємства на 1 % дає приріст її ринкової вартості на 3 %, вартість ділової репутації підприємства зростає, якщо воно стимулює довіру споживачів до власної продукції [6].

З огляду на це варто ще раз підкреслити, що ділова репутація є нематеріальним активом сучасної компанії, який є стратегічно значущим, а отже відноситься до стратегічних активів. Стратегічними є така частина активів організації, яка в їх унікальному поєднанні забезпечує організацію стійкими конкурентними перевагами і може приносити економічні вигоди у процесі досягнення стратегічних цілей підприємства. Ділова репутація є цінною для компанії, тобто є складовою її ринкової вартості. За даними Ernst&Young у компанії Microsoft частка ділової репутації складає 84 %, Disney – 66 %, Yahoo – 91 %, Nike – 76 % [5].

Отже, ділова репутація підприємства – це особисте нематеріальне благо суб'єкта господарювання, яке формується на основі існуючої інформації про престиж його торгових марок, фірмового (комерційного) найменування, ділових якостей, оцінки споживачів та інших зовнішніх суб'єктів. Таким чином, для успішного розвитку підприємства необхідним є формування позитивної ділової репутації.

Джерела та література

1. Балтатарова Е. Деловая репутация компании. Бизнес-Пост. Live journal – 2008. URL : <http://baltatarova.livejournal.com>
2. Берницька Д.І., Кравчук Н. О. Ділова репутація як стратегічний чинник розвитку підприємства. Інноваційна економіка. 2011. №3. С. 41-45.
3. Головащенко В. Репутационный капитал и его влияние на конкурентоспособность банков. URL : <http://8cent-emails.com>
4. Когда необходима оценка деловой репутации. URL : <http://rekmar.com.ua>
5. Кочин В.В. Захист ділової репутації суб'єктів підприємницької діяльності . URL : <http://www.media-yuryst.com>
6. Соломанидина Т., Резонтов С., Новик В. Деловая репутация как одно из важнейших стратегических преимуществ компании. Управление персоналом. 2015. №3. URL : <http://top-personal.ru>

**Ольга Полуяктова – кандидат економічних наук, доцент,
Інна Акімова – здобувач вищої освіти СВО бакалавр,
Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського**

ІННОВАЦІЙНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Головними особливостями, яких набуває сучасне світове господарство в умовах глобалізації, є зростання взаємозалежності економік різних країн, поглиблення інтеграційних процесів, зменшення ролі державних кордонів. З огляду на темпи і напрямки змін врахування концепту глобалізації є вкрай необхідним при формуванні економічної політики держави. Однією з ознак економічного співробітництва в умовах глобалізації є зростання ролі інноваційних підприємств.

Для забезпечення успіху підприємства на ринку йому потрібно відійти від традиційних способів господарювання. Вони базуються на звичайному режимі функціонування за рахунок залучення додаткової робочої сили, основних та оборотних фондів тощо, тобто екстенсивних чинників. Такі «традиційні» процеси є вичерпними і нездатними забезпечити підприємству певні ринкові переваги. Виникає необхідність розвитку підприємств на якісно новому рівні на базі нових рішень у техніці, технології, методах та організаційних формах господарювання, тобто необхідність в інноваційних процесах [1, с.225].

Інноваційне підприємництво – це новаторський процес, створення чогось нового, механізм господарювання, метою якого лежить пошук нових можливостей, орієнтація на інновації.

Інновації є безпосередньою причиною виникнення одних виробництв і галузей, а також поступового відмирання і зникання інших.

За своєю сутністю економічна природа інновації полягає в тому, що вона є засобом і стимулом підприємництва. Інновації слугують специфічним інструментом підприємництва, зосереджують зусилля підприємця на організаційний пошук новинок, комерційне використання техніко-технологічних нововведень. ...Ідеї – це капітали, що приносять відсотки лише в руках таланту... Головне – це здатність ідеї при масовому і одночасному поширенні дати значний, «вибуховий» комерційний ефект відкриттю нового попиту, нового способу задоволення потреб [6,с.189]. Ринок бізнес-ідей бурхливо розвивається, за темпами зростання залишаючи позаду інші ринкові структури.

Інноваційне підприємництво відіграє дедалі помітнішу роль в економічному та соціальному розвитку суспільства, набуваючи нових рис (див. Рис. 1).

Риси	Очікувані результати
Масова творча активність у масштабах всього суспільства	Змінення відношення до пошуку, експерименту, ризику, ініціативи
Нове управлінське мислення	Відмова від традиційного уявлення щодо раціонального господарювання, орієнтація на нові ідеї, знання, інтелект.
Підвищення гнучкості великих організацій	Відмова від неефективних жорстких організаційних структур.
Зміна стилю менеджменту	Посилення демократизації управління, активізація участі персоналу в управлінні фірмами. Стрімке зростання малого «венчурного» бізнесу.
Зміна підприємницької поведінки	Всебічна орієнтація на новаторське підприємництво, реалізацію оригінальних комерційних ідей.

Рис. 1. Риси інноваційного підприємства

В економічній літературі представлено два основних підходи до розуміння терміну «інноваційний розвиток»:

1) предметно-технологічний або орієнтований на науковий результат, при якому інноваційний розвиток розглядається як кінцевий результат наукової чи науково-технічної діяльності;

2) функціональний, при якому інноваційний розвиток пов'язується із функціями створення, впровадження, поширення нововведень, реалізації інноваційних проектів [3, с.27-28]. Розглянемо основні напрями інноваційного розвитку підприємства в сучасній економіці (рис.2) [2, с.30-31].

Багато підприємців бачать успіх своєї компанії саме в інноваційності, яка дозволить їхній продукції відразу ж виділитися в середовищі ринкових пропозицій. Звідси розуміння потреби в креативності як здатності визначення можливих інноваційних технологій, що дозволяють компаніям випередити своїх конкурентів.

Рис. 2 Напрями інноваційного розвитку організації

Скорочення кількості інноваційних підприємств є наслідком ряду проблем, що накопичилися в українській економіці та в сфері НДКР зокрема:

- зовнішні та внутрішні дисбаланси економічного розвитку;
- недосконалість законодавчої бази в частині стимулювання інноваційної активності;
- відсутність відповідної інноваційної інфраструктури й механізмів комерціалізації науково-технічних розробок;
- непослідовність та неефективність політики в сфері інноваційної діяльності;
- недостатній рівень та нестабільне фінансування інноваційної діяльності [4, с.31]

Бюджетне фінансування показує незадовільний стан державного фінансування інноваційної діяльності в Україні, особливо високотехнологічного сектору, який практично унеможлиблює очікування позитивних результатів (віддачі) такого фінансування, а відтак – поступального інноваційного розвитку [4, с. 35].

Процес економічної глобалізації, а також ринкова орієнтація економіки України вимагають приведення в дію взаємозалежних техніко-технологічних, організаційно-економічних та управлінських чинників ефективного освоєння у

виробництві науково-технічним досягнень. Інноваційний фактор стає вирішальним для виходу національної економіки з депресивного стану, забезпечення її сталого розвитку, зниження залежності держави від критичного імпорту, підвищення конкурентоздатності вітчизняної продукції і активізації експортної діяльності. Принцип поєднання інвестицій з інноваціями має бути головним принципом реструктуризації економіки України та її регіонів, управління нововведеннями у виробничих структурах тощо.

Джерела та література

1. Бойчик І.М. Економіка підприємства: підручник. К. : Кондор, 2016. 378 с.
2. Інноваційне підприємство: [Навч. посіб. для вищ. навч. закл.] / за ред.проф.Ю.М.Бажала. К. : Університетське видавництво, 2015. 278 с.
3. Микитюк П.П., Крисько Ж.Л., Овсянюк-Берданіна О.Ф., Сkochиляс С.М. Інноваційний розвиток підприємства. Навчальний посібник. Тернопіль : ПП «Принтер Інформ», 2015. 224 с.
4. Стан інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій в Україні у 2017 році: аналітична довідка / Т.В.Писаренко, Т.К.Кваша та ін. К. : УкрІНТЕІ, 2018. 98 с.
5. Інноваційна діяльність підприємства та закордоном /Портал освітньо-інформаційних послуг «Студентська консультація» 2014-2019. С. 36
6. Варналій З.С., Сизоненко В.О. Основи підприємницької діяльності. К., 2004. 402 с.

**Надія Ціцька – кандидат економічних наук, доцент,
Зоряна Мирончук – кандидат економічних наук, доцент,
Львівський національний аграрний університет**

ПЕРЕВАГИ ОБЛІКОВОГО ПРОЦЕСУ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ТА ОБЛІКУ

Економічна ситуація, що склалася за період становлення незалежності нашої держави та входження її в світову спільноту, потребує значних структурних змін. Економіка вже досить давно не обмежується національними кордонами. Все більше українських суб'єктів господарювання та підприємств із залученим іноземним капіталом виходять на іноземні ринки збуту готової продукції. З метою підвищення прозорості їх фінансової звітності, забезпечення порівняльності показників із звітами іноземних компаній, а також для ширшого залучення іноземних інвестицій виникає необхідність впровадження у практику господарської діяльності міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ).

Міжнародні стандарти фінансової звітності – це прийняті Радою з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку документи, якими визначено порядок складання фінансової звітності. МСФЗ виникли внаслідок інтеграційних процесів в економіці й спрямовані на зближення бухгалтерського обліку і фінансової звітності в різних країнах світу.

Слід відмітити, що вже сьогодні Міністерство фінансів України поступово вносить зміни до Національних стандартів обліку, наближуючи їх до міжнародних, тим самим зменшуючи прогалину між вітчизняною системою обліку та європейською. Тому впровадження МСФЗ в Україні це лише питання часу. Підтвердженням цього є Закон України №2164-VIII від 05.10.2017 р «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо удосконалення деяких положень» [1]. Основна мета прийняття вказаного документу – приведення діючих норм у відповідність до законодавства Європейського Союзу, зокрема до положень Директиви ЄС

№2013/34/ЄС, та удосконалення порядку застосування МСФЗ. Закон набрав чинності з 01.01.2018 р.

Відповідно до внесених змін, коло суб'єктів господарювання, які зобов'язані складати фінансову звітність за міжнародними стандартами розширюється:

- з 2012 року публічні акціонерні товариства, банки, страховики;
- з 2013 року недержавні пенсійні фонди та інші фінансові установи;
- з 2014 року суб'єкти, що провадять допоміжну діяльність у сфері фінансових послуг і страхування;
- з 2015 року кредитні спілки;
- з 2018 року підприємства, які, згідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», належать до великих підприємств, тобто мають балансову вартість активів понад 20 млн. євро, чистий дохід від реалізації продуктів, товарів чи послуг – понад 40 млн. євро або де працює понад 250 осіб;
- з 2018 року підприємства, які здійснюють діяльність з видобутку корисних копалин загальнодержавного значення [2].

Якщо все ж підприємство не зобов'язане застосовувати МСФЗ, то це не заперечує користі від їх прийняття. По-перше, звітність за МСФЗ – це можливість для компанії вийти на міжнародні й національні фондові ринки. Так як український фондовий ринок наразі не спроможний забезпечити реалізацію довготривалих інвестиційних стратегій, то вихід на міжнародну арену – це поки єдиний ефективний канал в світ цінних паперів.

По-друге – це доступ до кредитів в іноземних банках, адже останні не приймають (і не розуміють) звітність, яка укладена за українськими П(С)БО. Зрозуміло, що робити спеціальну звітність за стандартами країни, де закріплений банк – як мінімум, неефективно. Тому МСФЗ – це можливість стратегічного планування і страхування на випадок зміни пріоритетів підприємства.

По-третє – це спрощує процес отримання кредитів в Україні. Адже

керівництво українських державних і приватних банків вбачає в МСФЗ можливість отримання достовірної інформації про конкретне підприємство, яке бажає отримати кредит. У такий спосіб банк отримує опцію перевірки ліквідності та платоспроможності підприємства, а саме підприємства – перевагу для отримання кредиту.

Ще одним позитивним аспектом прийняття МСФЗ є зростання інвестиційної привабливості підприємства. Для інвестора міжнародні стандарти у багатьох випадках є свідченням надійності та прозорості отриманої інформації. Така впевненість підкріплюється тим, що МСФЗ вимагають дотримання правил складання, а також численних пояснень до звітності [3].

Однак, не дивлячись на вагомі переваги, впровадження МСФЗ в Україні йде з великими труднощами. І це закономірно, адже перехід на МСФЗ – це складний і трудомісткий процес, який вимагає не стільки матеріальних витрат, як навчання і сертифікації спеціалістів.

Джерела та література

1. Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо удосконалення деяких положень». Закон України №2164-VIII від 05.10.2017р
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2164-19>

2. Ціцька Н., Малецька О. Нововведення в обліку та звітності суб'єктів господарювання, які працюють за МСФЗ. Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції. Частина 1 (м. Полтава, 23 квітня 2019 року). – Полтава, 2019. С.240-243

3. Галелюка М. Як без болю і сліз перейти на міжнародну фінансову звітність. URL:<https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/jak-bez-boli-i-sliz-perejti-na-mizhнародnu-finansovu-zvitnist-341111/>

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

**Людмила Дорогань-Писаренко – кандидат економічних наук,
професор,**

**Євген Кончаковський – кандидат економічних наук, доцент,
Полтавська державна аграрна академія**

ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Процес всесвітньої інтеграції – об’єктивне явище, підготовлене всім попереднім історією розвитку людської цивілізації. З одного боку, глобалізація – це процес, який не залежить від бажання або небажання окремих політичних суб’єктів і пов’язаний з так званою «цифровою революцією» та «інформаційним суспільством». При цьому кордони між державами стають досить умовними, ускладнюється модель світового поділу праці.

Сучасний світ стає єдиним, нарощуються економічні зв’язки і повна автаркія для будь-якої держави якщо і можлива, то в кінцевому підсумку не ефективна.

Як колись утворилися держави, нині йде утворення міждержавних об’єднань, і далі інтеграційні процеси будуть все більш. При проведенні наукових досліджень і проведення практичної діяльності в політичній сфері необхідно чітко розділяти категорії політичної та економічної глобалізації і обумовлювати, про що йде мова в кожному конкретному випадку.

Політологія виникла раніше глобалістики та глобальних досліджень як міждисциплінарних напрямків вивчення глобальних процесів. І зрозуміло, що відокремилися від інших наук і, тим самим, що політологія, яка виникла майже на сто років раніше глобалістики (глобальних досліджень), не акцентувала увагу на глобальні політичні процеси, оскільки спочатку взагалі вважалося, що сфера політичної діяльності обмежується в основному державними кордонами і

не поширюється на всю планету. Політична діяльність зазвичай розглядалося як особлива сфера соціальної діяльності, державна або громадська активність, спрямована на вирішення тих чи інших проблем влади. Саме влада виступає тим поняттям, крізь призму якого розглядається вся політична діяльність і її виділення з інших форм і видів соціальної активності. Політичний простір розглядався в основному в рамках території держави як ядра (суб'єкта, одиниці) політичної організації суспільства. Але в умовах глобалізації вже ніхто не обмежує політичний простір межами держави (як і політичну діяльність тільки діяльністю державних інститутів). Вирішення глобальних проблем і участь в інших глобальних процесах набуває політичного характеру, якщо воно зачіпає проблеми владно-управлінських відносин. Глобалізація призводить до «зрівнювання» внутрішньополітичних і міжнародних, зовнішньополітичних проблем і навіть до домінування цих останніх, що особливо помітно в області економіки, де світове господарство стає сильнішою і вагоміше національних господарств. Блага і негативи глобалізації тепер мають відношення і до внутрішньої, і до зовнішньої політики. Політичний простір стало більш тісно пов'язаним з глобальними процесами, які надали політичного процесу тенденцію і інерцію все більшого «відходу» від державно-центристської моделі світу і яскраво виражену світову – загальнопланетарну спрямованість.

Джерела та література

1. Резнікова О. О. Перспективи глобального розвитку у 2014 році: висновки для України. Стратегічні пріоритети. 2014. № 1 (30). С. 169-174.
2. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций М. : ООО «Изд-во АСТ», 2003. 603 с.
3. Heywood A. Chapt. 1 Introducing Global Politics URL : [http://www.palgrave.com/resources/CW%20resources%20\(by%20Author\)/H/Heywood-Global-Politics/9781137349262_sample.pdf](http://www.palgrave.com/resources/CW%20resources%20(by%20Author)/H/Heywood-Global-Politics/9781137349262_sample.pdf)

**Віта Клименко – кандидат економічних наук, доцент,
директор Департаменту економіки і інвестицій
виконавчого комітету Полтавської міської ради,
Ірина Колотій – здобувач вищої освіти СВО магістр,
Полтавська державна аграрна академія**

ХАРАКТЕРИСТИКА АСПЕКТІВ ВПЛИВУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА МІЖНАРОДНУ ПОЛІТИКУ ДЕРЖАВИ

Процес глобалізації значно впливає на розвиток сучасного світу. Тому важливість цього процесу полягає в підвищенні універсалізації більшості сфер життя, а також має вплив на функціонування держав. Процес глобалізації є неоднозначним та створює потенціал для кращого майбутнього сучасних держав.

Глобалізація впливає на економічну, правову, соціальну та політичну сфери життя держави, що діє різними методами. Спрямованість результативності такої дії залежить від багатьох чинників, в тому числі й в правовій сфері. Проблема правової глобалізації має комплексний характер, який має бути врахований при створенні концепції правової політики за внутрішнім і зовнішнім спрямуванням [1].

В процесі глобалізації щодня додається все більше нових аспектів дослідження, які проявляють своєрідний вплив на суспільно-політичну діяльність суспільства. Багато досліджень сучасних науковців пов'язані з вивченням аспектів впливу глобалізації на політичне управління країнами, а також на регіональну і місцеву політику [2, с. 2].

Слід звернути увагу на дослідження С. Хоффмана, який виділив наступні фактори, що впливають на міжнародну політичну діяльність:

1) трансформація міжнародних установ при складності вирішення міжнародних та внутрішніх проблем, що буде сприяти виникненню

міждержавних установ;

2) непрямий вплив глобалізації на державну сутність громадянства, оскільки суспільство продовжує уподібнювати себе до іншої нації, проте окреме їхнє об'єднання поки що не дозволяє створювати спільну свідомість і солідарність;

3) вирішення проблем безпеки за допомогою утворення традиційного союзу, що перешкоджатиме удосконаленню процесів державних безпекових інституціоналізацій та збільшенню компетенцій [3].

Процес політичної глобалізації критикували такі науковці як П. Б'юкенен, Г.П. Мартін та Х. Шуманн. Вони вважають, що глобалізація негативно впливає на ефективність світових процесів. Тож, дослідники припускають, що глобалізація, об'єднуючи світ, одночасно й руйнує його.

З проблемами розвитку політичної глобалізації пов'язана проблема глобального керівництва. Деякі дослідники мають думку, що політична сутність глобального керівництва пов'язана із організацією та ухваленням стратегічних рішень [3].

Отже, процеси, які відбуваються в епоху глобалізації, значно вплинули на систему міжнародних відносин. Фахівці вважають, що в майбутньому це може привести до повного зникнення деяких держав або до глобальної інтеграції, яка супроводжуватиметься тероризмом та сепаратизмом. Тому, дуже важливими стають подальші дослідження пріоритетних завдань зовнішньої політики.

Джерела та література:

1. Бірюков Р.М. Глобалізація та її вплив на правову сферу. Українсько-грецький міжнародний науковий юридичний журнал «Порівняльно правові дослідження», 2009, № 2. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/18375/06-Viryukov.pdf?sequence=1> (дата звернення: 25.03.2020)
2. Руденко І.А. Вплив глобалізаційних процесів на політичну систему

сучасного суспільства: український вимір. Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна, серія «Питання політології» №1007. 2012 р. с.5.

3. Зайцева М.В. Концепції впливу глобалізації на міжнародні відносини. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/download/2670/2374 (дата звернення: 25.03.2020)

**Світлана Ростецька – кандидат політичних наук, доцент,
Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського**

КРИЗА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЧИ КРИЗА НАЦІОНАЛЬНИХ ДЕРЖАВ: ДИСКУРС КРИЗЬ ФІЛЬТР НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Глобалізації стала основним вектором розвитку цивілізації і охопила усі сфери життя людства, вона тим чи іншим чином безпосередньо й опосередковано впливає на економіку, політику та культуру країн світу. Як зауважив У. Бек, сьогодні «без сумніву глобалізація є найбільш уживаним і зловживаним – і найменш проясненим, ймовірно, найбільш незрозумілим, затуманеним, політично ефектним словом (гаслом, зброєю у дискусії) останніх років і залишиться таким найближчим часом» [1, 40]. Більшість дослідників глобалізації сходяться на думці, що глобальні процеси впливають не тільки на суспільство в цілому, але і на індивіда.

І одним з таких наслідків глобалізації можна назвати кризу ідентичності. Ідентичність, в першу чергу, пов'язана з процесом позначення індивідом себе як члена однієї або декількох соціальних груп. Найважливішим інструментом здійснення соціальної ідентичності є процес соціальної категоризації, в ході якого індивід впорядковує своє соціальне оточення в термінах виявлення різних

груп (категорій), периміщення себе в одну з них (власне процес ідентифікації) і ототожнення з нею (досягнення ідентичності) [2, с. 88].

У одній зі своїх знакових книг «Хто ми?» С. Гантінгтон, зокрема, писав: «...криза національної ідентичності спостерігається скрізь, тобто має глобальний характер», «японці, – продовжує автор, – ніяк не можуть вирішити, належать вони до Азії (внаслідок географічного положення островів, історії та культури) чи до західної цивілізації, з якою їх пов'язує економічне процвітання, демократія та сучасний технічний рівень. Іранців часто описують як народ у пошуках ідентичності, Китай веде боротьбу за національну ідентичність з Тайванем, захоплений завданням переформатування національної ідентичності» [3, с. 232]. Подібні процеси спостерігалися тривалий час й на Близькому Сході, в Європі, США тощо.

Але в останні роки ми помічаємо не лише риторику але і певні дії щодо повернення від ідей глобалізації до зосередження на ідеях збереження національних держав. Таким прикладами можуть слугувати перемога на парламентських виборах в європейських країнах правих популістів із критикою євроцентризму, Брекзїт Великобританії, політика Д. Трампа та ін.

В умовах глобальних викликів сучасності гарантією існування держави може бути лише глибоке національне самоусвідомлення і самоідентифікація сильної нації. Тому логічним є постановка порядку денного про збереження або для деяких держав формування національної ідентичності. І тут важливим постає питання співвіднесення національної із регіональною та локальною ідентичністю.

Проблема формування загальнонаціональної політичної ідентичності на основі регіональної та локальної ідентичностей визначається певним переліком обставин, таких як: загроза втрати державою (особливо в період кардинальних зрушень і трансформацій, суверенітету над частиною своїх територій; значне ускладнення міжнаціональних відносин, посилення міжетнічної та межконфесійної напруги, зростання протиріч між інтересами і потребами

різних етнічних і співтовариств; затребуваність аналізу регіональних та локальних ідентичностей для планування і реалізації заходів практичної політики.

Тобто, аналіз та врахування регіональних і локальних особливостей, специфічних потреб населення конкретних територій, що дасть змогу внести необхідні корективи в загальнонаціональні концепції і програми розвитку, зацентувати увагу на точках біфуркації, і тим самим зняти гостроту наявних і виключити можливість появи нових проблем в конкретному регіоні.

Джерела та література

1. Бек У. Что такое глобализация? [пер. с нем. А. Григорьева и В. Седелника. Общая ред. и послесл. А. Филиппова]. М. : Прогресс-Традиция, 2001. 304 с.

2. Ростецька С. І. Глобалізація як фактор впливу на формування й збереження регіональної та локальної ідентичності. *Науковий журнал «Politicus»*. 2017. № 6. С. 87 – 90.

3. Huntington S.R. Who Are We? The Challenges to America's National Identity 2004. 448 p.

**Юлія Самойлик – доктор економічних наук, доцент,
Максим Вернигора – здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
Полтавська державна аграрна академія**

ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ФОРМУВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧИХ ЛАНЦЮГІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Ланцюги поставок почали формуватись ще в доісторичні часи, тоді кількість ланок була меншою, ніж в зараз. З розвитком ринкових відносин

розміри ланцюгів поставок та кількість їх ланок суттєво збільшувалась, більш того, в умовах глобалізації економіки даний ланцюг може виходити далеко за територіальні межі одного адміністративного формування та охоплювати кілька континентів. Спочатку активного розвитку економічної науки ланцюги поставок розглядалися в галузях, що стосувалися складних процесів збирання, зокрема в автомобільній, авіаційній, машинобудівній галузях. Ланцюги поставок продовольчих товарів мають суттєві відмінності від класичних ланцюгів поставок.

Шванський В. С. [2, 3] пропонує низку відмінностей продовольчих ланцюгів від інших сфер. Вважаємо за доцільне доповнити та інтерпретувати ці ознаки відповідно до викликів глобалізації. Отже, основними відмінностями продовольчих ланцюгів від ланцюгів поставок в інших сферах є такі:

- залежність від сезонного чинника та природно-кліматичних умов. У багатьох галузях присутня сезонність, проте ланцюги поставок продовольчих товарів стикаються з сезонністю як з боку попиту, так і пропозиції, компанії мають будувати ланцюги поставок своєї продукції у відповідності до цих особливостей. При цьому, чинник сезонності по-різному проявляється залежно від підгалузей сільського господарства. Так, у тваринництві тренд сезонності більш згладжений, порівняно із рослинництвом;

- глобальність. На відміну, від галузей промисловості, продовольчі ланцюги формуються у всіх країнах світу, незалежно від їх потенціалу для розвитку сільського господарства, переробної сфери чи суміжних галузей, оскільки кінцеву продукцію, яка формується у продовольчому ланцюзі, споживають у всьому світі;

- обмежений термін придатності та висока волатильність попиту. Продовольчі товари часто мають обмежений строк придатності, який у великій мірі залежить від умов зберігання, в той же час як попит на них залежить від багатьох незалежних факторів: пори року, дня тижня, маркетингових акцій та дій компаній-конкурентів. Так як утримання підвищеного рівня запасів, в силу

описаних умов, часто може бути неможливим, єдиною ефективною стратегією є підвищення рівня гнучкості, швидкості реакції ланцюга поставок;

- підвищена соціальна відповідальність та посилена увага щодо безпеки.

Продовольчі товари мають безпосередній вплив на здоров'я споживачів, тому питання якості, відслідкованості, безпеки та управління ризиками постають на перший план;

- суттєвий вплив на зовнішнє середовище. Майже всі галузі мають вплив на оточуюче середовище, однак продовольча галузь стоїть наряду з тими галузями, які здійснюють найсуттєвіший вплив на навколишнє середовище, оскільки, продовольче виробництво пов'язане з інтенсивним використанням водних, земельних та енергетичних ресурсів, створенню двоокису водню та відходів. У той же час, продовольча сфера дає сировину для розвитку альтернативної енергетики, що підкреслює її значимість в сучасних умовах глобалізації економіки, збільшення чисельності населення, продовольчих та енергетичних потреб.

Ланцюги поставок продовольчих товарів еволюціонували роками під впливом сукупностей економічних, політичних, соціальних та технологічних факторів. Ранні ланцюги поставок були короткими, локальними та відносно простими, якщо брати до уваги широту товарного ряду та кількість учасників ланцюга поставок. Сучасні ланцюги поставок продовольчих товарів, з іншого боку, є складними та глобальними, забезпечують широкий асортимент товарів, що постійно змінюється у відповідності до бажань та потреб споживачів [2, с. 15].

Ми цілком підтримуємо точку зору, що “неоднорідність галузей економіки, характеристики товарів та підприємств, що представлені на ринках, формують унікальні умови, що потребують індивідуального підходу до формування ланцюгів поставок товарів”. Науковець виділяє вісім видів складності у формування продовольчих ланцюгів: мережева складність; складність процесу; складність, що створена асортиментом; складність

продукту; складність, що обумовлена споживачами; складність, пов'язана з постачальниками; організаційна складність; інформаційна складність.

Зміни у галузі продовольчих товарів мали серйозний вплив на споживачів: економія масштабу дозволила знизити собівартість продукції, стандарти якості підвищили безпечність продовольчих товарів, новітні технології дозволили зберігати товари довше, забезпечивши більшу гнучкість ланцюгам поставок [1, 2].

Таким чином, формування продовольчих ланцюгів у сучасних умовах трансформації та глобалізації характеризується складністю, виходом за межі форматних оболонок, посиленням значимості інформаційних потоків та логістичних процесів, залученістю значної кількості стейкхолдерів, поглибленням міжгосподарських зв'язків.

Джерела та література

1. Астапова Г.В., Астапова Е.А., Дойко Д.П. Организационно-экономический механизм корпоративного управления в современных условиях реформирования экономики Украины. Донецк. Дон-ГУЭТ им. М. Туган-Барановского, 2001. 526 с.

2. Шванський В.С. Особливості формування ланцюгів поставок продовольчих товарів. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2014. Вип.7. Частина 4. С. 14-17.

3. Шванський В.С. Поняття складності та невизначеності в ланцюгах поставок продовольчих товарів. Економіка та держава. 2014. № 11. С. 137-140.

ГЕОПОЛІТИЧНИЙ І БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІРИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

**Артем Волянчук – магістр права,
Чорноморський національний університет імені Петра Могили**

ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНІ ПЕРЕВАГИ ВСТУПУ ДО ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНОГО АЛЬЯНСУ ДЛЯ УКРАЇНИ

Військові дії на Сході України та гібридна агресія Російської Федерації яка направлена на всі сфери життя українського суспільства чітко дали зрозуміти, що Україні потрібно дуже оперативно шукати політичних, військових союзників, які би не тільки надавали допомогу в суто дипломатичній площині, але і безпековому просторі в тому числі.

Таким рішенням було обрання стратегічного курсу на входження до військово-політичного блоку НАТО, яке згодом було закріплено і у вітчизняних оборонних документах (у Воєнній доктрині України та Стратегії національної безпеки) і у Конституції України, як в основоположному нормативно-правовому джерелі.

Питання зближення з блоком НАТО підіймалося багато разів, про те в минулі рази ключовим фактором була політика позаблоковості, яку від самого отримання незалежності сповідувала наша держава, і яка була офіційно закріплена на державному рівні в профільних нормативно-правових актах, і лише окупація частини території нашої держави та активні бойові дії дали зрозуміти всю помилковість існування даної моделі державності.

Процес вступу до будь якого політичного, військового чи економічного блоку чи союзу перш за все повинен приносити країні переваги та суттєві позитивні зміни, а також безпосередньо укріплення позицій та авторитету на зовнішньополітичній арені.

І тому безпосередньо треба загострити увагу на тих перевагах які може отримати Україна від євроатлантичної інтеграції.

Перш за все треба почати з того, що входження до блоку НАТО супроводжується повною модернізацією збройних сил та сектору оборони та національної безпеки в цілому. Процес оновлення військової галузі проходить за рахунок повного її переведення на актуальні стандарти НАТО, тобто ті нормативи та показники які використовують всі провідні країни.

Це стосується як оборонно-технічного забезпечення збройних сил, так і переобладнання національних військово-промислових потужностей на випуск новітньої військової продукції для потреб оборонної сфери.

Виходячи з того факту, що наша армія ще знаходиться на стадії свого повного оновлення та відродження процес переходу на військові стандарти армій провідних країн світу є тільки позитивним моментом.

Наступною перевагою для України буде виступати наявність конкретних військових союзників, саме цей факт на думку багатьох фахівців буде виступати перепоною для Російської Федерації, в площині посилення своєї агресії. Таким чином наша держава зміцнить свої політичні позиції, а країна-агресор буде мати дуже гарний стимул звернути свою агресію, та підняти питання про повернення окупованих територій Криму та Сходу України.

Про те напевно найбільш обговорювальним моментом є питання обов'язку у разі нападу на одну з членів блоку НАТО інших країн вступити у війну на її боці. Звісно дане положення є вкрай актуальним для нашої держави, оскільки, на жаль, на даний момент не має жодних підстав вважати, що війна на Донбасі скоро закінчиться і Україна зможе повернути свою територіальну цілісність.

Дане положення прямо передбачене в ст.5 Північноатлантичного договору, документу який виступає засновницьким договором даного блоку.

З даної статті випливає твердження про так звану «систему колективного захисту», тобто напад на одну країну автоматично означає напад на весь блок, і

як висновок виступ всіх країн членів єдиною військово-політичною силою та одиницею.

Треба зауважити, що 5 стаття чітко не вказує на яку допомогу в системі колективного захисту може чекати країна яка зазнала нападу, допомогу дійсно військового характеру, чи виключно економічного та політичного.

Про те в будь-якому разі дане положення мало лише виключно позитивний вплив під час прийняття рішення на обрання стратегічного курсу на зближення та поступове входження до блоку НАТО, в подальшій перспективі.

Також, треба зазначити, що у разі вступу нашої держави до блоку НАТО ми можемо очікувати посилення економічного та політичного тиску на Російську Федерацію, а у актуальній ситуації коли багато європейських країн (Німеччина, Італія і т.д.) знижують рівень свого тиску та осуду злочинних дій Росії для нас це є тільки позитивним моментом.

Дуже важливим фактором виступає можливість оборонно-промислових підприємств України тісно співпрацювати з європейськими країнами, шляхом продажу виробленої у нас продукції до Європи, і таким чином повністю повернути вектор ринкових відносин, а це означає великі вливання в бюджет України, збільшення робочих місць та закріплення економічних зв'язок із країнами членами НАТО.

Як висновок всього вищенаведеного можна сказати, що обрання курсу на поступовий вступ до НАТО є дійсно доленосним рішенням, рішенням яке в короткостроковій перспективі може кардинально вплинути на військово-політичні реалії в яких знаходиться наша країна.

Членство в блоці НАТО буде надавати багато переваг для України та відкривати багато дверей співробітництва з країнами не тільки Європи, але і з США та Канадою безпосередньо, відносини які будуть розвиватися і в економічній, і в політичній, і у військовій площині безпосередньо.

**Тетяна Каменчук – кандидат політичних наук, доцент,
Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського**

ВНУТРІШНІЙ І ЗОВНІШНІШНІЙ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Україна займає особливе місце серед країн пострадянського простору. Вона являє собою унікальний приклад масштабних трансформацій, що відбулися за останні майже 30 років її незалежності. Обравши шлях розвитку плюралістичної політичної моделі та принципи багатовекторної зовнішньої політики, Україні, принаймні в 1990-і роки, вдавалося зберігати певний баланс стабільності. Однак події останніх років показали, що в самій моделі української державності приховано багато «підводних каменів», а її без'ядерний і безблоковий статус – лише свого роду можливість використання власних інтересів для її сусідей.

Дана проблема була актуальною для української держави і зв'язку з тим, що країна, в усі періоди свого історичного розвитку і формування сучасної території, успадкувало міжрегіональні сперечання. Це особливо чітко проявилось в періоди політичних подій 2004 і 2014 років, повною мірою відбивши наявні проблеми, пов'язані з боротьбою регіональних еліт, які прагнули мати можливість отримання повного контролю над державними інститутами та фінансовими потоками.

Особливо це гостро стало порядком денним після анексії Криму і початку військових дій на Сході країни. Подібний підхід позначився на зовнішньополітичних пріоритетах України, яка розширювала співпрацю з країнами, що займають жорстку позицію стосовно Росії, чітко обзначивши курс на подальше зміцнення відносин з європейськими країнами, на розширення співпраці з ЄС, США та зближення з НАТО.

Україна є прикладом країни, де за останні майже тридцять років

забезпечений виборний процес, створена плюралістична політична модель, яка зберігається, незважаючи на всі трансформації та зміни вектору розвитку. Починаючи з Л. Кравчука – першого Президента незалежної України, незважаючи на неоднозначну оцінку його керівництва і досить складному ставленні до нього як особистості, неможливо не визнати його роль у становленні джерел державності молодій, незалежній країні та можливості недопущення громадянської війни, яка мала місце майже у всіх республіках колишнього Радянського Союзу (Росія 1993 р. тощо).

У ті роки при всіх проблемах політичної системи український парламент був більш відповідальним і професійним, ніж останні роки, причому як за своїм складом, так і з точки зору правил лобістської діяльності. Однак багато в чому це була інерція від радянського періоду. Сама по собі нова незалежна Україна так і не сформувала ефективну модель внутрішньополітичного розвитку, навіть не дивлячись на використання в цілому досить важливих для пострадянського простору інструментів (конкурентні вибори, лояльність до опозиції тощо).

Українська еліта початку 1990-х років становила собою симбіоз партійної ідеократії й радянської технократії, і в цьому симбіозі працювала система стримувань і противаг, в тому числі й між східною і західною частинами країни, яка дозволяла утримувати відносно стійку ситуацію. Однак фактично з самого початку 1990-х набирали силу й інші тенденції. Нова незалежна Україна, взявши курс на будівництво молодій держави, зіткнулася з цілим рядом викликів, з якими не змогла впоратися та надати адекватні відповіді.

Перш за все, це проблема негативної селекції, коли політична й економічна еліта протягом 90-х років минулого століття деградували, а система все більше нагадувала специфічний олігархічний капіталізм з характерними для нього розшаруванням суспільства, збагаченням верхівки, відсутністю соціальної відповідальності, прагненням використовувати владу тільки для особистого збагачення. Все це супроводжувалося небувалим занепадом інфраструктури, зростанням корупції, демографічним спадом і еміграцією

найбільш активної частини населення, насамперед молоді. Саме ця глибока соціальна криза і послужила основною причиною тих подій, які увійшли в історію під назвою «помаранчева революція» або «перший Майдан».

Ще одним важливим негативним трендом стало зростання націоналістичних настроїв, які не в останню чергу підживлювався прагненням влади використовувати зазначене явище у власних інтересах. Це тісно корелювало з бажанням повністю порвати з колишньою імперською і радянською спадщиною і сприяло поступовому скороченню українсько-російських контактів в гуманітарному і культурному плані. Негативну роль зіграли і помилки, допущені Росією при проведенні політики «м'якої сили» щодо України. Все це в сукупності зробило важкий кумулятивний ефект і з'явилися передумови для розриву добросусідських відносини, які в кінці-кінців перетворилися в ворожі в зв'язку з військовими дії Росії в східних районах нашої країни та анексією Криму.

Спроби повернути непідконтрольні території Луганської і Донецької областей та анексований Крим Україні, незважаючи на Мінські угоди, по сьогоднішній день залишаються марними.

Щодо внутрішньополітичної ситуації на Україні, то аналіз її еволюції протягом майже 30 останніх років наочно показав, що в умовах перманентної економічної і політичної кризи і повного відриву еліти від інтересів стратегічного розвитку країни, самі по собі вибори й розгалужена партійна система, при всій їх важливості, ще не означають будівництва сучасної демократії. Навпаки, в рамках сформованої на Україні системи вони багато в чому послужили механізмом приходу до влади людей, негідних до управління, здатних лише до формування (часто за територіальною ознакою) і збагаченню власних кланів.

Події Євромайдана стали для багатьох українців спробою самоочищення. Разом з тим ця спроба супроводжувалася колосальними витратами та, за великим рахунком, багато в чому змінивши значну частину українського

суспільства, поки не змінила такою ж мірою владу, незважаючи на проведені президентські та парламентські вибори. На чолі України (за невеликими винятками) стоять все ті ж знайомі обличчя. Зрозуміло, з'явилися і нові персоналії, які досягли певних успіхів, зокрема, на регіональному рівні, представники молодого покоління, дії яких будуть визначати майбутнє держави. Але їх успіх або невдача залежатимуть від того, чи зможе український політичний клас знайти нову відповідальну свідомість та створити ефективну програму розвитку. Така програма повинна не тільки проголошувати шлях на Захід, а й закладати основи внутрішньої модернізації, використовуючи європейські норми й правила, як засіб досягнення цієї мети (але не як самоціль).

Джерела та література

1. Зовнішня політика нових незалежних держав : Збірка статей / Отв. ред. Б. А. Шмелев. Москва: ИЭ РАН, 2015. 240 с.
2. Горова С. Територіальна цілісність України в контексті потенційних загроз. Резонанс. 2014; 27: 5–11.
3. Новітня політична лексика (неологізми, okazіоналізми та інші новотвори / За заг. ред. Н. М. Хоми. Львів: «Новий Світ – 2000», 2015. 492 с.

**Олег Кекало – здобувач вищої освіти СВО бакалавр,
Полтавська державна аграрна академія**

ВСТУП УКРАЇНИ В НАТО: ПЕРСПЕКТИВИ ТА НАСЛІДКИ ВСТУПУ ДО АЛЬЯНСУ

Після проголошення незалежності 24 серпня 1991 р. Україна стала повноцінним суб'єктом міжнародних відносин. Цей факт зумовив низку наукових та практичних розробок у сфері міжнародних відносин. Адже, для

здійснення ефективної зовнішньої політики держави необхідні і стабільний зовнішньополітичний курс, і нормативно-правова база даних відносин, і наукове обґрунтування, дослідницькі роботи і практичні розробки з даних питань. Саме тому велика кількість українських та зарубіжних науковців значну увагу приділяють геополітичному положенню України, історико-політичному аналізу її зовнішньої політики, розробці нових альтернативних стратегій її відносин з іншими державами. Власне і політичні діячі не стоять осторонь даної проблеми, тому що для населення країни дане питання є вкрай актуальним.

Переваги вступу в НАТО для країни та її громадян:

1. Одержання для України міцних гарантій її національної безпеки, незалежності, суверенітету і територіальної цілісності;
2. Відхід із сфери геополітичного домінування Росії і досягнення з нею рівноправних міждержавних відносин;
3. Створення вагомих передумов інтеграції в Європу, у західні політичні й економічні структури;
4. Зміцнення міжнародної безпеки і стабільності в регіоні Центрально-Східної Європи;
5. Зміцнення внутрішніх основ національної безпеки України. Використання досвіду і підтримки країн членів НАТО у підвищенні ефективності оборонного сектору України;
6. Створення вагомих передумов для ліквідації російської військової присутності на території України;

Разом з тим, існують також негативні наслідки та можливі перешкоди вступу України до НАТО:

1. НАТО завжди диктуватиме Україні свої умови.
2. Розширення альянсу значно погіршить діяльність та умови його керованості при тому, що будь-які прийняті рішення можуть бути легко заблокованими. Таким чином, взагалі постає питання подальшого його існування;

3. У США викликає занепокоєння фінансовий бік розширення об'єднання. Північноатлантичний блок нав'язує іншим країнам стратегію й тактику, озброєння за натовськими стандартами та організацію військових структур. На це необхідні величезні кошти, які є неспіввимірними тим «вигодам», які обіцяються;

4. Факт розширення НАТО може надати значної переваги США на американізацію Центральної та Східної Європи, що викликає занепокоєння найбільших європейських країн, зокрема Російської Федерації;

5. Зрозуміло, що навіть членство України в НАТО не забезпечує їй безпеки.

6. Україні відводиться роль буферного утворення [1].

Ігор Петренко засвідчує що в найближчі 10-20 років ми не станемо членами НАТО. Всі бесіди про те, що для нас можуть зробити виключення, не мають під собою жодних підстав, особливо за сьогоднішньої позиції Угорщини. Вкрай малоймовірно, що члени альянсу ухвалять консенсусне рішення про вступ України за умов війни на Сході, анексії Криму і так далі. По суті, вступ у НАТО може означати для нас відмову від значної частини нашої території. Умовно кажучи, Україна офіційно відмовляємося від Криму, окупованої частини Донбасу, але потенційно, наприклад, можлива відмова від частини території, на які має претензії, скажімо, Румунія. Існують сумніви, що вони можуть скористатися таким шансом, розуміючи, що ми можемо стати членом альянсу лише тоді, якщо не маємо територіальних претензій від сусідів.

Крім того, сумніваюся, що хтось із держав-членів НАТО готовий вступати в пряме протистояння з Росією за необхідності. Разом з тим, орієнтація на стандарти альянсу для розбудови української армії – абсолютно правильний і позитивний крок [2].

Отже, з вищенаведеного, Україна при вступі в НАТО буде мати як позитивні так і значну кількість негативних наслідків, а тому, на погляд авторів, наша держава ще не готова для цього кроку. Щоб визначитися про входження в будь-яке об'єднання чи коаліцію Україні слід зробити наступне:

1. Розробити і здійснити самостійну зовнішньополітичну стратегію, що базувалася б на чітко окреслених національних інтересах, а також узгоджувалася б з контекстом сучасної геополітичної та геоекономічної розстановки сил у світі;

2. Значно прискорити проведення реформ і утвердження демократичних засад розвитку й тим самим «доведення європейськості» нашого поступу;

3. Більш повно, раціонально і потужно використання всього наявного вітчизняного потенціалу й утвердження належних, а головне незалежних позицій у економічному розподілі виробничих сил;

4. Визначення конкретного кола принципово важливих для України партнерів, співпраця з якими відіграла б роль каталізатора економічного розвитку.

Джерела та література

1. Вовкотруб Ю.М., Лисенко А.А. Позитивні та негативні наслідки вступу України в НАТО URL : <http://icps.com.ua/vstup-ukrayiny-do-nato-oznachatyeme-vtratu-chastyny-terytoriyi-v-chomu-holovna-nebezpeka/>.

2. Вступ України в НАТО URL : http://www.rusnauka.com/15_NPN_2009/Politologia/46516.doc.htm.

**Ірина Кулінченко – здобувач вищої освіти СВО бакалавр,
Полтавська державна аграрна академія**

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Останнім часом сутність глобалізації можна визначити, перш за все, як зростаючий економічний взаємозв'язок країн світу, перетворення їх в єдиний глобальний організм зі своїми власними законами і тенденціями розвитку. Глобалізація є складним явищем, яке сприяє розвитку успішних країн, а менш розвиненим країнам відводить роль аутсайдерів. Вона дозволяє вирішувати

старі проблеми, проте виводить на перший план нові, найважливішими з яких є диференціація світової економіки і поляризація суспільства [1, с. 82].

Одним з найважливіших наслідків глобалізації є різке зростання ролі Європейського Союзу в світовій економіці. Вже сьогодні його розвиток впливає на глобальну диспозицію сил й на історичні долі багатьох народів[1, с. 84]. Інтеграційні процеси в Західній Європі впливають не тільки безпосередньо на країни ЄС, але також і на інші країни. Це стосується і України, оскільки пов'язані з нею численними економічними і політико-правовими наслідками. Перед Україною стоїть вкрай відповідальне завдання позиціонування себе в глобальному світі. Очевидно, що економічне становище України і якість її сучасної керівної еліти такі, що вона не може претендувати на роль самостійного політичного гравця. Тому для України видається важливим напрямом у зовнішній політиці максимально ефективний розвиток відносин із США. Україна продовжує залишатися важливою геополітичною ланкою між Сходом і Заходом, між Північчю і Півднем. Однак ефективна співпраця з США можлива тільки в разі проведення рішучих економічних перетворень, що, в свою чергу, вимагає якісного оновлення еліти. Також, для входження в систему нової глобальної економіки Україні потрібна національна стратегія розвитку. Складовою цієї стратегії повинна стати інтеграція України в світове економічне співтовариство, що вимагає чіткого визначення геоекономічних інтеграційних пріоритетів.

Одним із найбільш важливих завдань для України на довгострокову перспективу є співробітництво з країнами Європейського Союзу. Подальший розвиток відносин України з ЄС вимагає проведення роботи в наступних напрямках:

- досягнення відповідних якісних характеристик, макроекономічної стабілізації та підвищення ефективності економіки України;
- впровадження європейських норм і стандартів в економіку, соціальну політику, освіту, науку і техніку;

- адаптація управлінського законодавства до стандартів ЄС;
- розвиток і поглиблення регіональної інтеграції, встановлення і поглиблення прямих контактів з державами ЄС [1, с. 85].

Через деякий час вплив країн на світовому рівні може змінитися. Відбувається інтенсивний процес регіоналізації – формування панконтинентальних чи менш широких формувань держав, які охопили: Європу (Європейський Союз); Азію – АСЕАН та інші формування більш вузького характеру; Африку – Організація Африканської єдності – Африканський Союз; Північну Америку – НАФТА; Латинську Америку – МЕРКОСУР, Андська група. Ці регіональні організації стають з часом все більш активними і впливовими гравцями на арені міжнародних відносин.

Позитивними факторами впливу української держави на міжнародні справи є: географічне положення України – вона має внутрішньо об'єднану територію, вихід до моря, налагоджені канали зв'язків з багатьма країнами Європи та Азії; багатомільйонне населення ставить Україну в ряд великих держав світу; багаті поклади вугілля, залізної та марганцевої руди, плодоносні чорноземи, значні запаси прісної води, сприятливий для здоров'я клімат; розвинена енергетика, металургійна та машинобудівна галузі промисловості, могутній потенціал літакобудування, космічної та військової галузей; визнання українським суспільством в якості пріоритетних загальнолюдських цінностей та засудження подвійних стандартів; поступовий розвиток демократичної політичної системи; бажання більшості населення бачити українську державу міцною та процвітаючою тощо [2, с. 493].

Отже, глобальні виклики до політичної системи української національної держави дуже серйозні та проблемні. Розвиток і зміцнення будь-якої держави в складних умовах сьогодення неможливі без наробітку й впровадження в сферу соціального життя єдиної державної ідеї консолідації, яка б визначала основні напрями соціальних перетворень на основі формування загального майбуття своїх громадян. Саме тому українська національна держава повинна невпинно

намагатися подолати глобальні кризові загрози, розвиваючи та підтримуючи при цьому власні сили.

Джерела та література

1. Бондарець М. В. Вплив глобальної та регіональної інтеграції на параметри сталого розвитку. Глобальна корпоративна система: Монографія / [О. Г. Білорус, О. В. Зернецька, В. А. Вергун та ін.], Кер. авт. колективу і наук. ред. О. Г. Білорус. Київ: КНЕУ, 2011. 408 с.

2. Соснін О. В. Сучасні міжнародні системи та глобальний розвиток (соціально-політичні, соціально-економічні, соціально-антропологічні виміри) : навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2015. 556 с.

**Микола Лахижа – доктор наук з державного управління, професор,
Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України**

ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМА ВИБОРУ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Питання геополітичного виміру європейської інтеграції України належать до особливо актуальних в умовах сьогодення. І для українського суспільства, і для української держави гостро стоїть завдання вибору напрямку розвитку та відповідальності за цей вибір. У наші дні по суті вибір було зроблено у 1990-1991 роках з проголошенням декларація та Акту незалежності та поглиблено у 1994 та 2014 роках з підписанням угод з Європейським Союзом.

Звичайно ж, дана тематика в Україні неодноразово була й залишається предметом не лише політичних, а й наукових баталій (Андрєєва О.М., Андрущенко (Гринько) С.В., Базів Д.П., Булгаков В.А., Василенко С.Д., Вонсович О.С., Гальчинський А.С., Ірхін О.А., Карпенко Н.В., Когут О.В., Мірошніченко Ю.Р., Петрук В.І., Снігир О.В., Шмаленко Ю.І. та інші).

Нами дана проблема була піднята у публікації в газеті «День» 10 грудня 2004 року під назвою «Боротьба за «булаву» [1]. Висловлені тоді вузлові

положення та застереження залишаються, на жаль, актуальними і в наші дні. Більше того, ситуація погіршилася внаслідок кількох причин, основною з яких є зовнішня агресія, що викликана бажанням зупинити хід подій, який нам видається об'єктивним.

Пізніше висловлені тоді думки розвивалися нами у низці публікацій і залишаються актуальними сьогодні:

1. Європейський вибір робився Україною кілька разів – з прийняттям християнства (кінець X століття н.е.), проголошенням української державності під впливом результатів I Світової війни та революції (початок XX століття), з розпадом Радянського Союзу (кінець XX століття).

2. В той же час, війна за незалежність від Речі Посполитої (середина XVII століття) і входження до складу Радянського Союзу підтверджують, що розвиток України має маятниковий характер, а особливості її геополітичного становища (між Заходом та Сходом) визначають її складну долю та наполегливі спроби самоідентифікації в мінливому європейському середовищі.

3. В періоди трансформацій яскраво проявилася боротьба іноземних держав за українські території, і знову вони використовували для цього, окрім власних армій та інших факторів впливу, і українські сили, розколені і взаємно непримиримі, оскільки політичні та власні інтереси ставилися вище від національних.

4. Сучасні процеси національно-державного розвитку у дзеркальному відображенні повторюють ситуацію середини XVII століття. У статті 2004 року ми відзначали, що сучасні події «досі відбувалися набагато цивілізованіше і, хотілося б сподіватися, що ще не зайшли наскільки далеко, щоб стати безповоротними, призвівши до розколу і суспільства, і держави, як це вже було в історії нашої України» [1]. На жаль, розколу не вдалося уникнути.

5. За аналогією з XVII століттям можна сказати, що Україна знаходиться на етапі зміни орієнтирів. Знову інтереси «старшини» розходяться з інтересами більшості населення, яке незадоволене своїм соціальним становищем, знову «старшина» розколена і знаходиться під впливом іноземних держав. Боротьба

за «булаву» прикривається красивими закликами, а соціально-економічні потреби суспільства топчуться і задля власних політичних здобутків та економічних надбань.

6. Знову населення втягується у протиріччя еліт, виступаючи з того чи іншого боку. Державі не вигідна консервація політичних блоків, побудованих швидше за територіальними, ніж за політичними інтересами. Водночас, серйозною загрозою стає популізм. Феномен "політичного популізму," на думку європейських експертів, з кожним днем стає все більшою загрозою для цінностей та принципів Правової держави, які домінують в ЄС. В Україні ситуація набагато гірша: популізм має класово-регіональні ознаки та за відсутності класичних ідеологічних партій присутній у риторичі майже всіх політичних гравців [2].

7. Специфіка формування геополітичних орієнтацій громадян України значною мірою обумовлена тим, що країна опинилася в епіцентрі двох інтеграційних хвиль – європейської і євразійської, кардинально різних за цілями, умовами і природою. Знову Захід та Схід борються за вплив на Україну, прагнучи насамперед захистити свої інтереси. За великим рахунком, їм не потрібна єдина і міцна українська держава. Отже — свої проблеми потрібно вирішувати самостійно. Навчаючись із власної історії, осмислюючи помилки та досягнення наших предків та критично відносячись до власних.

8. У наші дні європейський вибір України ґрунтується на важливих інтересах та історичному прагненні українського народу бути невід'ємною частиною єдиної Європи. Проте, як і кожен вибір – сьогоднішній дається нелегко, відбувається у гострій боротьбі та супроводжується зовнішньою агресією.

9. Останні соціологічні опитування (Центр Разумкова, 2017 р., усі регіони України, 2004 респондентів віком від 18 років) засвідчують докорінну зміну ставлення українців до РФ. Євразійська інтеграція тепер асоціюється громадянами з країною-агресором. Водночас громадяни з одного боку, вже більш реально усвідомлюють складнощі і тривалість євроінтеграції, а з іншого

усвідомлюють природність для України саме європейського шляху, й у т.ч. як засобу збереження національної державності у протистоянні агресивному російському впливу [3].

Джерела та література

1. Лахижа М.І. Боротьба за «булаву» День, № 226, 2004, 10 грудня. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/profile/mikola-lahizha>

2. Таран В. Чим відрізняється «популізм» у Європі та Україні? УКРІНФОРМ 05.10.2017. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2319082-cim-vidriznaetsa-populizm-u-evropi-ta-ukraini.html>

3. Якименко Ю., Пашков М. Україна на шляху до ЄС: оцінки, думки і сподівання громадян. Жовтень 2018 р. URL: <http://razumkov.org.ua/statti/ukraina-na-shliakhu-do-yes-otsinky-dumky-i-spodivannia-hromadian>

**Віра Плакса – здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії,
Національна академія державного управління при Президентові України**

УЧАСТЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ФОРМУВАННІ ОРГАНІВ СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

На судову реформу в Україні сьогодні впливає безліч чинників, серед яких вважаємо за необхідне звернути увагу на стан розвитку демократії та наявність низки зобов'язань України перед міжнародними партнерами, що є умовою досягнення закріпленої у Конституції України мети набуття повноправного членства, зокрема в Європейському Союзі, що вбачається з Преамбули та статей 85, 102, 116 Основного Закону [1].

Щодо першого чинника, варто відзначити суттєве зростання ролі громадськості у виробленні публічної політики через діяльність громадських

рад та громадських експертів і підвищення заінтересованості громадянського суспільства у політичному житті країни.

Щодо безпосередньої участі громадськості у реалізації цілей судової реформи, яку було розпочато у 2016 році у відповідь на запит суспільства щодо оновлення судового корпусу через втрату довіри до суду, варто звернути увагу на положення статей 87, 90 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [2], якими передбачено участь представників правозахисних громадських об'єднань, науковців-правників, адвокатів, журналістів [як членів Громадської ради доброчесності] у процесі встановлення відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності, а громадських об'єднань – шляхом незалежного оцінювання роботи судді в судових засіданнях.

Поряд з цим статтею 31 вказаного Закону було передбачено, що в системі судоустрою України діє Вищий антикорупційний суд, введений на виконання національних завдань в межах імплементації положень Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.

У процесі формування Вищого антикорупційного суду відповідно до статей 8 і 9 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» [3] брала участь Громадська рада міжнародних експертів, яка виконувала свої повноваження у складі шести членів, пропозиції щодо яких було надано міжнародними організаціями, з якими Україна співпрацює у сфері запобігання та протидії корупції відповідно до міжнародних договорів.

Порядок формування Вищого антикорупційного суду, а у подальшому – початок його роботи було позитивно схвалено різними політичними силами, громадськими діячами, експертами, а також міжнародними партнерами України. Саме тут важливо звернути увагу на те, що до складу Громадської ради міжнародних експертів входили особи, які не є громадянами України.

У 2019 році, незважаючи на нищівну критику, застереження органів

судової влади та суддівського врядування, що законопроект № 1008 несе ризику порушення гарантій незалежності судової влади, а також до надання відповідного висновку Венеціанською комісією, відповідно до якого положення законопроекту оцінено здебільшого негативно [5], владою анонсовано «чергову» судову реформу та прийнято Закон № 193-IX [4].

Окрім іншого згаданий Закон передбачає припинення роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та формування її нового складу комісією, до якої мають увійти шість членів, троє з яких – особи, що входять до складу Громадської ради міжнародних експертів, а також утворення при Вищій раді правосуддя Комісії з питань доброчесності та етики, до складу якої також мають увійти шість членів, троє з яких – особи, що входять до складу Громадської ради міжнародних експертів.

На наше переконання, закладаючи відповідні положення, Президент України як ініціатор законопроекту № 1008, наслідував позитивний досвід щодо порядку формування Вищого антикорупційного суду, вважаючи, що у такий спосіб буде задоволено запит суспільства на очищення судової влади.

Рішенням від 11.03.2020 року № 4-р/2020 Конституційний Суд України визнав неконституційними низку положень Закону № 193-IX [6], зокрема щодо функціонування Комісії з питань доброчесності та етики.

Поряд з тим, ми дотримуємось думки, що у цьому випадку законотворчий процес щодо прийняття Закону № 193-IX характеризувався намаганнями відповідних суб'єктів у найкоротші строки задовольнити запит суспільства на очищення та оновлення судової влади, у зв'язку з чим, зокрема не взято до уваги, що його положення можуть нести ризику для демократії в Україні, оскільки відповідно до окремих приписів цього Закону члени єдиного конституційного органу державної влади та суддівського врядування – Вищої ради правосуддя у своїй діяльності, фактично, ставали підзвітними громадянам іноземної держави як членам Комісії з питань доброчесності та етики, що жодним чином не узгоджується із положеннями статті 5 Конституції України,

яка гарантує, що носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ і саме він здійснює владу безпосередньо та через органи державної влади і органи місцевого самоврядування. Про це, фактично, вказувала Вища рада правосуддя у своїй позиції щодо конституційного подання Верховного Суду [7], а суддя Конституційного Суду України Касмінін О.В. – у своїй окремій думці стосовно рішення Суду від 11.03.2020 року № 4-р/2020 [8].

У зв'язку із прийняттям Конституційним Судом України зазначеного вище рішення вказаних ризиків на цьому етапі вдалося уникнути, а Верховній Раді України рекомендовано невідкладно привести положення законів, до яких було внесено зміни Законом № 193-IX, у відповідність до цього рішення.

Отже, на цей час маємо не лише позитивний досвід участі міжнародних організацій у формуванні органів судової влади в Україні, але і розуміння того, що подальші кроки законодавця у впровадженні судової реформи повинні базуватись на непорушності принципів конституційного ладу.

Джерела та література

1. Конституція України : Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр?find=1&text=Європ#w16> (дата звернення: 21.03.2020).

2. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19/ed20160602> (дата звернення: 21.03.2020).

3. Про Вищий антикорупційний суд : Закон України від 07.06.2018 р. № 2447-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19> (дата звернення: 21.03.2020).

4. Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування : Закон України від 16.10.2019 р. № 193-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/193-20> (дата звернення: 21.03.2020).

5. Висновок Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії) щодо змін до законодавчих актів, які регулюють статус Верховного Суду та органів суддівського врядування, прийнято Венеціанською комісією на її 121-му пленарному засіданні (Венеція, 6–7 грудня 2019 року). URL: <https://www.echr.com.ua/document/visnovok-shhodo-zmin-do-zakonodavchix-aktiv-yaki-regulyuyut-status-verhovnogo-sudu-ta-organiv-suddivskogo-vryaduvannya/> (дата звернення: 21.03.2020).

6. Рішення Конституційного Суду України від 11.03.2020 р. № 4-р/2020. URL: <http://www.ccu.gov.ua/docs/3050> (дата звернення: 21.03.2020).

7. Про затвердження позиції Вищої ради правосуддя щодо конституційного подання Верховного Суду : рішення Вищої ради правосуддя від 16.01.2020 р. № 98/0/15-20. URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/1605> (дата звернення: 23.03.2020).

8. Окрема думка судді Касмініна О.В. стосовно рішення № 4-р/2020. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/4_p_2020_1.pdf (дата звернення: 24.03.2020).

**Ігор Тодоров – доктор історичних наук, професор,
Ужгородський національний університет**

КРИЗА ЗАХІДНИХ ЦІННОСТЕЙ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ В УКРАЇНУ

Опірність країни, міжнародної організації передбачає стійкість (передусім організаційну), здатність протистояти змінам свого оточення і успішно функціонувати. Спільною рисою західних країн, передусім – членів НАТО та ЄС є відданість спільним демократичним ліберальним цінностям. Прихильність західного світу саме цим цінностям забезпечили руйнацію тоталітарних режимів, принаймні в Європі, наприкінці ХХ століття. В Преамбулі укладеного

70 років тому Північноатлантичного договору його учасники, підтверджуючи свою відданість цілям і принципам Статуту Організації Об'єднаних Націй та своє прагнення жити у мирі з усіма народами і урядами були сповнені рішучості захистити свободу, спільну спадщину своїх народів і їхню цивілізацію, засновану на принципах демократії, свободи особистості і верховенства права [1].

Російська федерація в березні 2014 р. порушила практично всі основні принципи міжнародного публічного права. Своєю агресивною політикою вона демонстративно кинула виклик системі демократичних цінностей, яка була закріплена на міжнародно-правовому за підсумками Другої світової та Холодної війни. Сучасну політику варто РФ необхідно розглядати крізь призму радянських уявлень про геополітичну структуру світу в цілому й європейського регіону зокрема.

Погоджувальна позиція Заходу щодо контролю Москви над Кримом і частиною Донбасу сприятиме подальшому підриву міжнародного права та основоположних принципів, що лежать в основі нинішнього світового порядку, сформованого після Холодної війни. Анексія Криму, а також раніше російсько-грузинська війна 2008 року показали, що ні ОБСЄ, ні ООН, ні Рада Європи, ні СНД, ні будь-яка інша міжнародна організація (можливо, за виключенням НАТО) не може надійно забезпечити недоторканність кордонів.

Зберігається суперечливість між демократичними ціннісними засадами які обумовлюють підтримку України в умовах російської агресії та бажанням «зрозуміти Росію», зокрема завдяки меркантильним інтересам та впливу російської пропаганди.

Бажана мета України – повний контроль над власною територією держави. Вона може бути досягнута лише у віддаленій перспективі шляхом поєднання дипломатичних та військових засобів. Тому немає розумної альтернативи інтеграції України до НАТО та ЄС.

Сучасна збройна агресія – лише один із інструментів війни РФ проти України, аргумент, поряд з іншими засобами підкорити українців. Агресія ведеться одразу в кількох вимірах: воєнному, політичному, економічному, соціальному, гуманітарному, інформаційному. Елементами гібридної війни давно є пропаганда, що базується на брехні, маніпуляціях та підміні понять, заперечення самого факту війни та участі РФ у ній; звинувачення України у власних злочинах, спотворення української історії; торговельно-економічний тиск та енергетична блокада; терор і залякування громадян України; кібератаки та спроби дестабілізувати критичну інфраструктуру.

Російська агресія в Україну стала найпотужнішим за останні десятиріччя чинником дестабілізації європейського проекту, проте реального усвідомлення цього досі, за шість років не прийшло. Європейські політичні та інтелектуальні еліти в більшості не склали повною мірою іспиту щодо дотримання демократичних ліберальних цінностей стосовно сходу Європи. Криза європейської ідентичності лише набирає обертів і події в Україні стали її певним каталізатором. Росія ж з притаманним їй есхатологічним підходом вважає, що це війна за всю величезну Росію і весь «Руський Мір».

Наразі гібридна зброя застосовується не лише проти України, але і проти країн Заходу і застосовується вдало. Постраждали від гібридної агресії не готові визнати, що вони стали її жертвами. В усіх країнах ЄС та НАТО майже безкарно відбувається потужна пропагандистська діяльність РФ. Механізми реалізації є різними: власне проросійська дезінформація, спотворення фактів війни в Донбасі, створення проросійських організацій та відповідних сайтів новин, які висвітлюють новини у потрібному ракурсі. Основні меседжі пропаганди – це створення ворожого образу США та поширення дезінформації щодо Україні.

На сьогодні готовність Заходу до протидії серйозним збройним конфліктам чи прямій військовій агресії є вкрай низькою, оскільки безпекова політика базується на застосуванні нормативних інструментів, тобто «м'якої

сили». Вона може бути ефективною для підтримання стабільності, але цілком неприйнятна для нейтралізації жорстких викликів у сфері безпеки.

Певна частина естеблішменту країн Заходу намагається правильно зрозуміти і адекватно реагувати сучасні російські виклики і посилити опірність ЄС та НАТО. Втім на жаль, домінуючою є інша тенденція. Європейський санкційний фронт готовий дав тріщину, Парламентська асамблея Ради Європи повернула Росії право голосу без виконання нею своїх обов'язків і, навіть, вибачень. Наші західні партнери вітають мирне врегулювання на Сході України, яке дуже схоже на капітуляцію. Як непряма колаборація можуть розглядатися так звані Мінські домовленості – своєрідний глобальний геополітичний фейк. Фактично йдеться про відмову України від своїх територій, які анексовані або окуповані. На жаль, сучасна українська влада своїми діями сприяють нехтуванням країнами Заходу власних засадничих цінностей.

Отже, насамперед варто перестати де-факто ставитися до Російської Федерації, як до демократичної і цивілізованої держави, адже вона за визначенням не є такою. Російська Федерація реагує лише на конкретні прояви сили своїх опонентів, а не на декларації, дипломатичні демарші тощо.

Джерела та література

1. Північноатлантичний Договір від 4 квітня 1949 р. Портал Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_008.

Наукове видання

ПОЛІТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ**

(Полтава, 15 квітня 2020 р.)

Авторська редакція.
Комп'ютерна верстка – Васюта В. В.

Умовн. друк. аркушів – 8. Гарнітура Times New Roman Cyr.